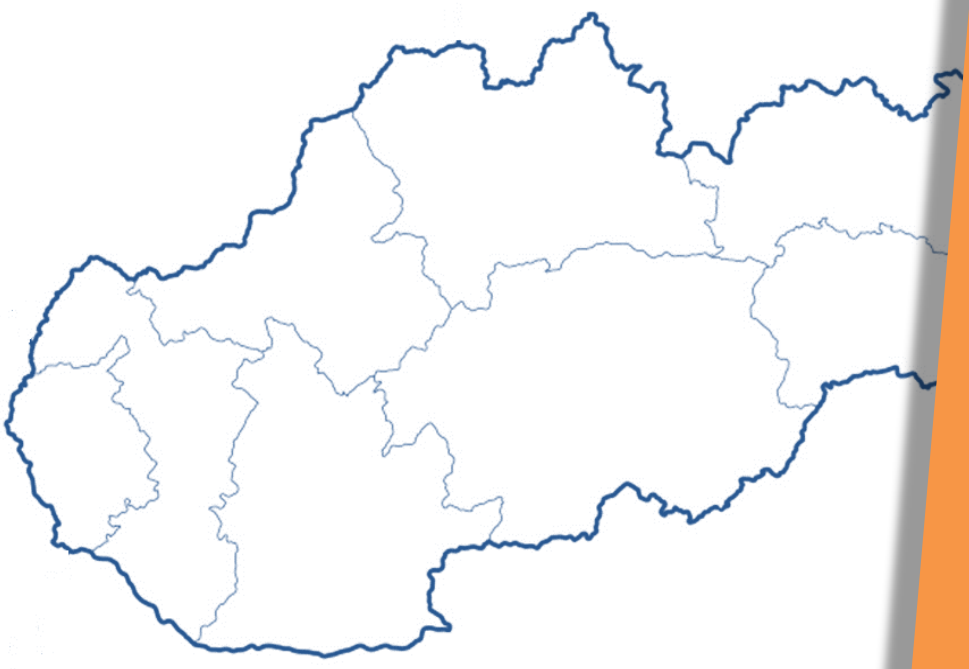
ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

Správa z monitorovania vzájomných vzťahov v triednom kolektíve a názorov žiactva na školu a spoločenské témy

3. ČASŤ

KRITICKÝ PRIATEĽ ŠKÔL A ŠKOLSKÝCH ZARIADENÍ

Dáta Štátnej školskej inšpekcie spracovala:

PhDr. Zuzana Kusá, CSc.,
Sociologický ústav SAV, v. v. i.

OBSAH

MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE 4

ÚVOD 12

1 ZÁKLADNÉ ŠKOLY 15

1.1 KONTEXTOVÉ SÚVISLOSTI POHODY A BEZPEČIA V ŠKOLE 15

1.1.1 Porovnanie cítenia sa dobre a bezpečne žiactva ZŠ podľa krajov SR 16

1.1.2 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva ZŠ podľa zriaďovateľa 17

1.1.3 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva ZŠ podľa veľkosti školy 17

1.1.4 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva ZŠ podľa veľkosti sídla školy 18

1.1.5 Porovnanie ukazovateľov pohody a bezpečia v škole žiactva ZŠ podľa rodu 19

1.2 SÚVISLOSTI POCITOV POHODY A BEZPEČIA S VYUČOVANÍM A VZŤAHMI S UČITEĽMI 19

1.2.1 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole a vzťahov s učiteľstvom a k učiteľstvu 21

1.3 SÚVISLOSTI PREŽÍVANIA POHODY A BEZPEČIA SO VZŤAHMI V TRIEDNOM KOLEKTÍVE 25

1.3.1 Súvislosť medzi cítením sa dobre a bezpečne v škole a akceptujúcimi postojmi k „iným“ spolužiakom 28

1.4 SÚVISLOSTI PREDSTÁV O LEPŠOM SPRAVOVANÍ SPOLOČNOSTI S POCITOM POHODY A BEZPEČIA V ŠKOLE A SKÚSENOSŤAMI ZO ŠKOLSKÉHO ŽIVOTA 31

2 GYMNÁZIÁ 38

2.1 KONTEXTOVÉ SÚVISLOSTI A EFEKTY NA POHODU A BEZPEČIE ŽIACTVA 39

2.1.1 Porovnanie pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa krajov SR 39

2.1.2 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa zriaďovateľa 40

2.1.3 Porovnanie prežívania pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa sídla školy 41

2.1.4 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa veľkosti školy 42

2.2 ROZBOR SÚVISLOSTÍ MEDZI PREŽÍVANOU POHODOU A BEZPEČÍM V ŠKOLE A POCITMI POČAS VYUČOVANIA A SKÚSENOSŤAMI SO SPRAVODLIVOSŤOU UČITEĽSTVA 43

2.2.1 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole a nárokov vzdelávacieho procesu 43

2.2.2 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole a vzťahov s učiteľmi 45

2.2.3 Súvislosť prežívania pohody a bezpečia v škole so vzťahmi v triednom kolektíve 51

2.2.5 Pohoda a bezpečie v škole a priateľské vzťahy s vrstovníkmi 55

2.2.6 Súvislosti akceptácie blízkosti „odlišných“ spolužiakov 58

2.3 SÚVISLOSTI VYBRANÝCH NÁZOROV O SPRAVOVANÍ SPOLOČNOSTI A SKÚSENOSTÍ ZO ŠKOLSKÉHO PROSTREDIA 61

3 STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY 69

3.1 Kontextové súvislosti pohody a bezpečia v škole 69

3.1.1 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa krajov SR....70
3.1.2 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa zriaďovateľa....71
3.1.3 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa veľkosti obce/sídla školy....71
3.1.4 Porovnanie cítenia sa dobre a bezpečne žiactva SOŠ podľa veľkosti školy....72
3.1.5 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa rodu....73
3.1.6 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa študijného zamerania školy....73
3.2 Súvislosti pocitov pohody a bezpečia s vyučovacím procesom a vzťahmi s učiteľmi....76
3.2.1 Pohoda/nepohoda prameniaca zo vzdelávacieho procesu....76
3.2.1 Súvislosti medzi prežívaním pohody a bezpečia a názormi na správanie (vnímanie správania) učiteľstva....78
3.3 Súdržnosť a priateľské vzťahy v triednom kolektíve....80
3.3.1 Inkluzívnosť a vyhýbanie sa blízkosti „odlišných“ vrstovníkov....83
3.4 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole a vybraných názorov na podmienky lepšieho spravovania spoločnosti....85
Súvislosti názoru o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky na Slovensko....88
Súvislosti názoru Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia....90

MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE

Tretia časť správy z monitorovania prináša analýzu súvislostí medzi pohodou a bezpečím, ktoré žiactvo základných škôl, gymnázií a stredných odborných škôl zažíva v škole, a prežívaním vyučovacieho procesu, tým, ako žiactvo vníma súžitie triedneho kolektívu a svoje miesto v ňom, a tiež tým, ako vníma správanie učiteľstva k žiactvu. Správa sa skladá z úvodu, v ktorom približujeme predpoklady a dôvody monitorovania, analytický postup a výber niektorých ukazovateľov, a troch kapitol, ktoré sa venujú skúsenostiam a názorom žiactva z rôznych druhov škôl. Prvá kapitola približuje výsledky rozboru odpovedí žiactva základných škôl, druhá žiactva gymnázií a tretia žiactva stredných odborných škôl.

Štruktúra kapitol

Všetky kapitoly majú rovnaké usporiadanie podľa základných oblastí či okruhov skúseností, ktoré môžu mať vplyv na prežívanie pohody a bezpečia žiactva v škole a popri vplyvoch iných prostredí môžu spoluutvárať ich názory na spoločenské témy. Prvá podkapitola každej kapitoly prináša výsledky testovania možných súvislostí základných kontextov školského života s pociťovaním pohody a bezpečia v škole. Medzi kontextové premenné (kraj, sídlo, zriaďovateľ, veľkosť školy) radíme aj rod a pri stredných odborných školách (ďalej SOŠ) aj ich študijné zameranie. Rodové rozdiely v skúsenostiach a názoroch žiactva sú pri viacerých témach veľmi výrazné. V tretej kapitole pridávame ako kontextovú charakteristiku triedenie SOŠ podľa zamerania výučby. Kontextové kategórie sú hrubé a predstavenie všeobecných ukazovateľov prežívania pohody a bezpečia v škole žiactvom podľa krajov, veľkosti sídiel, podľa zriaďovateľov školy, jej veľkosti či rodu žiactva prináša len úvodné rámcové zistenia o prežívaní pohody a bezpečia žiactva v škole.

Ako sme predpokladali a zohľadňovali pri tvorbe dotazníka použitého v monitorovaní, pre prežívanie pohody a bezpečia v škole sú dôležité najmä opakujúce sa zážitky a skúsenosti žiakov a žiačok počas vzdelávacieho procesu v interakcii so spolužiakmi a ďalšími vrstovníkmi a tiež, v neposlednom rade, v interakcii s učiteľstvom. Analýze týchto konkrétnejších súvislostí prežívania pohody a bezpečia žiactva v škole sa venujeme v druhej a ďalších podkapitolách každej kapitoly. V prvej časti druhej podkapitoly analyzujeme súvislosti medzi pohodou a bezpečím žiakov a žiačok a ich prežívaním vyučovacieho procesu. V jej druhej časti sa venujeme rozboru súvislostí so skúsenosťami žiactva so spravodlivosťou, toleranciou a férovosťou učiteľov. V tretej podkapitole každej kapitoly predstavujeme najprv výsledky testovania súvislosti medzi pociťovaním pohody a bezpečia v škole a hodnotením vzťahov v triednom kolektíve. Potom analyzujeme súvislosti medzi prežívaním a hodnotením (reálnych) vzťahov žiactva so spolužiakmi a spolužiačkami a (na príklade hypotetickej situácie spoločného ubytovania počas školského výletu) ich akceptovaním troch typov v niečom odlišných spolužiakov a spolužiačok – zvolenou odlišnosťou je náboženstvo (islam), zdravotný stav (autizmus) a etnicita (rómsky pôvod).

Štvrtá podkapitola každej kapitoly prináša zistenia o súvislostiach skúseností žiactva zo školského prostredia a ich názormi na tri tvrdenia, ktoré možno pokladať za odkláňajúce sa od demokratických princípov a ľudských práv, alebo z ich hľadiska za sporné. Je to názor na obmedzenie možností občanov s nízkym vzdelaním zastávať verejné funkcie (protirečiaci demokratickému princípu účasti na politickom živote), ďalej názor na obmedzenie migrácie ľudí z Ázie a Afriky na Slovensko (obmedzovanie slobody pohybu z rasových dôvodov) a názor na právo ľudí pokúsiť sa o nápravu narušeného poriadku aj s použitím násilia. Súhlas žiactva s touto poslednou otázkou pokladáme za proxy ukazovateľ možnej podpory extrémistického konania a v úvode správy zdôvodňujeme, prečo jej formuláciu nie je správne zamieňať s článkom č. 32 Ústavy Slovenskej republiky.

Zhrnutie a porovnanie zistení

Vplyvy kontextových charakteristík

Štatistické testovanie preukázalo len slabé vplyvy niektorých kontextových premenných (kraj, sídlo školy, jej zriaďovateľ, veľkosť školy, rod žiactva a odpovedajúcich a študijné zameranie školy v prípade stredných odborných škôl) na všeobecné ukazovatele cítenia sa v škole dobre a bezpečne – odpovede, v ktorých žiactvo súhrnne hodnotilo svoje pocity pohody a bezpečia v škole. Vo všetkých typoch škôl (základné školy, gymnáziá a stredné odborné školy) pohodu a bezpečie žiactva najslabšie diferencoval, či zväčša vôbec nediferencoval kraj, v ktorom sídli navštevovaná škola. Významnejšie, no mierne rozdiely, sme najmä v základných školách zistili u žiactva veľkých a malých škôl, žiactva škôl podľa zriaďovateľa, v stredných odborných školách podľa študijného zamerania a vo všetkých typoch škôl aj podľa rodu.

Žiactvo *cirkevných základných škôl* posudzuje svoje pocity pri vstupe do školy a celkovú pohodu a bezpečie v škole mierne *pozitívnejšie* ako žiactvo štátnych základných škôl a *žiactvo malých škôl hodnotilo svoju pohodu a bezpečie priaznivejšie* ako žiaci veľkých škôl. Rozdiely však nie sú významné, podobne ako rozdiely v hodnotení pohody a bezpečia žiactvom ZŠ z nerovnako veľkých sídiel. Chlapci ZŠ hodnotia svoju pohodu a bezpečie v škole v troch jej ukazovateľoch *významne pozitívnejšie* ako dievčatá.

Rozdiely vo všeobecnom *hodnotení pohody a bezpečia* sme u žiactva gymnázií zaznamenali podľa zriaďovateľa. Žiactvo súkromných škôl podľa všetkých ukazovateľov prežíva pohodu a bezpečie v škole častejšie. Žiactvo vidieckych gymnázií sa v škole cíti dobre a bezpečne mierne častejšie. Diferencujúci vplyv veľkosti školy sa u žiactva gymnázií nepotvrdil. Chlapci sa v priemere cítia v škole častejšie „dobre a bezpečne“ ako dievčatá a menej často uvažujú o tom, že by sa v inej triede či škole cítili lepšie.

Rozdiely medzi priemermi všeobecných ukazovateľov pohody a bezpečia žiactva SOŠ jednotlivých krajov sú nízke a vysoká variabilita odpovedí v rámci kraja ukazuje na významnejšie vplyvy iných charakteristík. Aj tu sme zistili významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami vo všetkých základných ukazovateľoch pohody a bezpečia v škole. Chlapci SOŠ v priemere hodnotia svoju pohodu a bezpečie v škole pozitívnejšie ako dievčatá. V prežívaní pohody a bezpečia v škole sme zistili významné, aj keď väčšinou slabé súvislosti medzi školami kategorizovanými podľa zamerania študijných odborov. Žiactvo poľnohospodárskych a lesníckych škôl v priemere najzriedkavejšie zažívalo v škole pohodu a bezpečie, no relatívne nízke priemerné hodnoty mali aj odpovede žiactva ekonomických a obchodných škôl a tiež žiactva IT, médií a polygrafických škôl.

Vplyvy pocitov počas vyučovania

Pocity uvoľnenosti počas vyučovania a *prežívanie nervozity, úzkosti a stresu* na hodinách najsilnejšie vplývajú na prežívanie pohody a bezpečia v škole žiactva všetkých typov škôl (základné školy, gymnáziá a stredné odborné školy). V štátnych základných školách sa počas vyučovania cíti uvoľnene menší podiel žiactva ako v cirkevných školách. Ešte výraznejšie rozdiely sú medzi podielmi žiactva malých a veľkých ZŠ a medzi chlapcami a dievčatami. Žiactvo malých škôl a chlapci zažívajú stres, úzkosť a nervozitu na hodinách zriedkavejšie ako žiactvo veľkých škôl a dievčatá. V odpovediach na otázku *„baví ma, čo sa v škole učíme“* sú rozdiely medzi dievčatami a chlapcami ZŠ štatisticky nevýznamné.

Medzi žiactvom gymnázií rôznych zriaďovateľov a malých a veľkých škôl nie sú významné rozdiely v častosti pocitu uvoľnenosti počas vyučovania a rozdiely sa nezistili ani medzi žiactvom malých a veľkých škôl. Dievčatá významne častejšie ako chlapci majú obavy zo zlých známok napriek dobrej

príprave. Na stredných odborných školách v porovnaní so SŠ a gymnáziami na prežívanie pohody a bezpečia v škole slabšie vplývajú obavy zo zlých známok, ktoré žiactvo pociťuje napriek dobrej príprave. Nadpriemerne často sa počas vyučovania cíti uvoľnene žiactvo umeleckých škôl a tiež *žiactvo stavbárskych a drevárskych odborných škôl*.

Vplyvy vzťahov s učiteľstvom

To, ako žiactvo vníma svojich učiteľov a učiteľky, ich toleranciu, spravodlivosť a ohľaduplnosť k ich prežívaniu, má podľa našich zistení významný vplyv na to, ako a v akej miere žiaci a žiačky prežívajú školu a školské prostredie ako dobrý a bezpečný priestor svojho života. Naše zistenia ukazujú, že učitelia a učiteľky sú pre žiakov a žiačky veľmi významní nielen pre ich sprevádzanie svetom poznania, ale aj ako spolutvorcovia atmosféry pohody a bezpečia školského prostredia. Spomedzi ukazovateľov interakcií učiteľstva so žiactvom najsilnejší pozitívny vplyv na pohodu a bezpečie žiactva všetkých typov škôl má vnímanie učiteľstva ako *chápavého a tolerantného* a tiež (najmä u žiactva ZŠ a SOŠ) *spravodlivo riešiaceho konflikty* v triede. Najsilnejšiu negatívnu súvislosť s pohodou a bezpečím žiactva všetkých typov škôl má presvedčenie, že *učitelia uprednostňujú niektorých žiakov* pred inými a *kričanie a zosmiešňovanie* žiaka.

Viac ako dve tretiny žiakov a žiačok základných škôl súhlasilo, že väčšina ich učiteľstva je chápavá a tolerantná. Žiactvo malých ZŠ významne menej často ako žiactvo veľkých ZŠ odpovedalo, že pre ich učiteľstvo to „skôr“ alebo „vôbec“ neplatí. Chlapci a dievčatá sa významne nelíšia v hodnotení svojich učiteľov a učiteliek a významnejšie rozdiely nie sú v tomto ani medzi žiactvom cirkevných a štátnych ZŠ. Medzi chlapcami a dievčatami *nie sú* štatisticky významné rozdiely *vo vnímaní schopnosti učiteľov riešiť konflikty v triede spravodlivo.* Na častosť cítenia sa v škole dobre a bezpečne pozitívne vplýva aj *partnerský prístup pedagógov k žiactvu (*možnosť diskutovať na hodinách a najmä možnosť podieľať sa na rozhodovaní o zlepšovaní práce školy). S prežívaním pohody a bezpečia v škole pomerne silno negatívne súvisí presvedčenie, že *učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými* a tiež skúsenosť s ponižujúcim správaním učiteľa či učiteľky. Pomerne silnú pozitívnu súvislosť s cítením sa žiactva v škole dobre a bezpečne má naopak učiteľovo/učiteľkino *vyzdvihovanie jeho či jej predností pred triedou.* Žiactvo štátnych škôl však častejšie ako žiactvo cirkevných škôl túto skúsenosť „vôbec“ alebo „skôr nemá“. Na gymnáziách sme nezistili významnejšie rozdiely *vo vnímaní tolerancie* učiteľstva žiactvom cirkevných, súkromných a štátnych gymnázií, a ani žiactvom veľkých a malých škôl. Verejné *oceňovanie schopností žiaka/žiačky učiteľkou/učiteľom* vplýva na prežívanie pohody a bezpečia v škole u žiactva gymnázií silnejšie ako u žiactva ZŠ a SOŠ. Podiely žiactva so skúsenosťou verejného oceňovania od učiteľstva sa významnejšie neodlišujú na malých a veľkých školách a ani medzi žiactvom štátnych a cirkevných gymnázií.

V súbore SOŠ sa miera súhlasu s tvrdením *väčšina učiteľov, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní* štatisticky významne odlišuje podľa študijného zamerania školy – nadpriemerne často s týmto tvrdením súhlasí žiactvo umeleckých škôl. Nadpriemerné podiely nesúhlasov sme zistili u žiactva poľnohospodárskych a lesníckych škôl. Žiactvo cirkevných a súkromných škôl hodnotí toleranciu učiteľstva pozitívnejšie ako žiactvo štátnych škôl. Slabé, ale štatisticky významné sú rozdiely v skúsenosti žiactva *SOŠ* rôznych študijných zameraní *s nepekným správaním učiteľom (kričaním na žiaka, výsmechom).* Najnižší podiel týchto negatívnych skúseností uvádzalo žiactvo umeleckých škôl (13,3 %) a najvyšší žiactvo lesníckych a poľnohospodárskych škôl (27,6 %). Medzi dievčatami a chlapcami nie sú štatisticky významné rozdiely v tejto negatívnej skúsenosti. Rozdiely vo vnímaní výskytu nerovného prístupu učiteľstva k žiactvu (súhlas s tvrdením *učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými)* sú medzi žiactvom rôznych študijných odborov SOŠ štatisticky významné. S tvrdením nadpriemerne často súhlasí žiactvo zdravotníckych a športových škôl a podpriemerne

žiactvo priemyslových a dopravných škôl. Dievčatá s týmto tvrdením súhlasia významne častejšie ako chlapci. Medzi žiactvom štátnych, cirkevných a súkromných škôl a tiež medzi žiactvom malých a veľkých škôl nie sú rozdiely v tomto názore.

Vplyv vzťahov v triednom kolektíve a osobnej situácie v triede

Správanie sa spolužiakov medzi sebou, vzájomná podpora, povzbudzovanie alebo vysmievanie sa, ignorovanie či iné formy vyčleňovania niektorých spolužiakov mimo kolektívu zohráva dôležitú úlohu v aktuálnom prežívaní pohody a bezpečia v škole a má aj dlhodobé dôsledky na sebadôveru a dôveru k iným ľuďom aj v dospelom živote. Podľa našich zistení s častosťou cítenia sa v škole dobre a bezpečne žiactva zo všetkých troch typov škôl súvisí najsilnejšie pozitívne hodnotenie svojej triedy ako *dobrej partie, ktorá vie držať spolu,* ako kolektívu, kde všetci *spolu dobre vychádzame, nikoho neodstrkujeme* a tiež osobné *zážitky povzbudzovania* od spolužiakov a netrávenie prestávok osamote. K najsilnejším negatívnym súvislostiam pohody a bezpečia žiactva všetkých typov škôl patrí vnímanie *častých nezhôd medzi spolužiakmi,* zaoberanie sa myšlienkou, že by sa žiak/žiačka cítili *možno lepšie niekde inde,* skúsenosti ponižovania – časté *posmešky, poznámky a vyhrážky* od spolužiakov a pocit izolácie – *samota* cez prestávky.

Žiactvo cirkevných a štátnych základných škôl sa štatisticky *významne neodlišuje* vo viacerých ukazovateľoch súdržnosti triedneho kolektívu, vie sa v podobnej miere zastať spolužiaka/spolužiačky, ak sú voči nim učiteľ/učiteľka neféroví, v podobnej miere tiež deklaruje, že neférových učiteľov v škole nemajú. Na gymnáziách s častosťou prežívania pohody a bezpečia v škole silne súvisí aj charakterizovanie triedneho kolektívu s ohľadom *na „výkonovú" rôznorodosť žiactva*. Žiaci a žiačky, ktorí naznačili, že v ich triede je určité napätie medzi výbornými a slabšími žiakmi, sa významne zriedkavejšie cítia v škole dobre a bezpečne „veľmi často". Medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a počtom triednych kolektívov, ktoré žiak či žiačka doposiaľ vystriedali, sme nezistili žiadnu súvislosť, podobne ako sme ju nezistili s vnímaním správania spolužiakov orientujúcich sa len na seba a neobzerajúcich sa na druhých. Rozdiely v zažívaní osamelosti či naopak družnosti počas prestávok medzi štátnymi a cirkevnými gymnáziami, malými a veľkými školami a medzi chlapcami a dievčatami nie sú štatisticky významné. Žiactvo gymnázií má v porovnaní so žiactvom základných a stredných odborných škôl *menej skúseností s konaním ohrozujúcim bezpečie* typu *vyhrážanie, fyzické napadnutie či kradnutie osobných vecí*. Aj pre nízke početnosti takýchto skúseností sú zistené súvislosti s prežívaním pohody a bezpečia pomerne slabé, výrazne slabšie ako u žiactva ZŠ a SOŠ.

Skúsenosť byť súčasťou triedneho kolektívu, ktorý je dobrou a súdržnou partiou nie je u žiactva SOŠ diferencovaná v školách podľa zriaďovateľov a ani v školách rôznej veľkosti. Slabšie, ale štatisticky významné rozdiely, sme zistili medzi chlapcami a dievčatami – chlapci významne častejšie ako dievčatá odpovedali, že sú v triede dobrá partia „takmer vždy". Častého *povzbudzovania* od spolužiakov/spolužiačok je na SOŠ niekoľkonásobne viac ako častého výsmechu, no každý desiaty žiak či žiačka odpovedá, že povzbudzovanie od spolužiakov nezažil „nikdy". Túto negatívnu skúsenosť má z krajov najčastejšie žiactvo Trnavského kraja a najmenej často žiactvo Žilinského kraja. Žiactvo cirkevných škôl najmenej často odpovedalo, že nikdy nezažilo povzbudzovanie. Podľa zamerania študijného programu škôl je povzbudzovanie nadpriemerne častým zážitkom na umeleckých a pedagogických školách a mierne podpriemerne dostupným na priemyslových a dopravných školách. Medzi veľkosťou školy a zážitkami povzbudzovania nie je žiadna súvislosť. Štatisticky významnú negatívnu súvislosť s celkovým prežívaním pohody a bezpečia v škole majú u žiactva SOŠ *zážitky vyhrážania, fyzického napadnutia* a ďalších konaní ohrozujúcich bezpečie žiactva. Porovnanie podľa zriaďovateľa ukázalo štatisticky významné ale slabé rozdiely – žiactvo cirkevných škôl častejšie ako žiactvo štátnych škôl odpovedalo, že terčom vyhrážania nebolo „nikdy" (82,6% verzus 76,4 %). Žiactvo

cirkevných škôl tiež nadpriemerne často nebolo „nikdy“ ani terčom fyzického napadnutia (89,8 % verzus 83,2 %).

Súvislosti akceptujúcich postojov k „iným“ spolužiakom

Analýza súvislostí postojov voči „iným“ spolužiakom prejavovaným v hypotetickej situácii spoločného ubytovania na školskom výlete vychádzala z predpokladu, že menej prijímajúce (ostražitejšie, rezervovanejšie, odmietavé) postoje budú mať žiaci a žiačky, ktorí sa v škole z rôznych dôvodov cítia menej v pohode a bezpečne, teda žiactvo, ktoré má skúsenosti s rôznymi formami ubližovania a ponižovania od svojich vrstovníkov. Pre analýzu sme si vybrali tri typy „iných“ spolužiakov/spolužiačok – vyznávajúcich islam, individuálne integrovaných pre autizmus a spolužiakov a spolužiačky rómskeho pôvodu. Analýza čiastočne podporila predpoklad, že žiaci a žiačky do uvažovania o hypotetickej situácii spoločného ubytovania premietajú svoje negatívne skúsenosti s vrstovníkmi, aj keď sa vôbec nemusia týkať konkrétnej kategórie „iných“ spolužiakov, na ktorú sme sa pýtali. Inak povedané, negatívne zážitky s verbálnym ponižovaním a fyzickým napádaním od spolužiakov/spolužiačok prispievajú podľa našich zistení k znižovaniu otvorenosti a akceptovania neznámych vrstovníkov a k zvyšovaniu nedôvery voči nim. Z našich zistení možno vyvodiť, že v školách, v ktorých je žiactvo často vystavené skúsenostiam ohrozujúcich ich pohodu a bezpečie, bude veľmi ťažké vytvárať atmosféru inkluzívnosti voči „iným“ spolužiakom.

Medzi všeobecným hodnotením cítenia sa v škole dobre a bezpečne a akceptovaním „iných“ spolužiakov/spolužiačok *žiactvom základných škôl* sa zistili slabé súvislosti. Štatisticky významnú, no slabú súvislosť sme zistili medzi akceptovaním spolužiaka/spolužiačky vyznávajúcich islam a rómskeho pôvodu s častosťou zážitkov vyhrážania a fyzického napádania. Väčšiu mieru prijatia a akceptovania spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu sme zistili u žiactva malých škôl. Medzi žiactvom cirkevných a štátnych ZŠ sú v miere akceptácie spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu len nevýznamné rozdiely, podobne ako medzi žiactvom ZŠ z obcí rôznej veľkosti. Dievčatá a žiactvo ZŠ Bratislavského kraja majú významne priaznivejšie postoje k spoločnému ubytovaniu so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu ako chlapci a žiactvo ZŠ Prešovského kraja. Aj u žiactva gymnázií sme zistili štatisticky významné, aj keď slabé rozdiely v miere akceptácie „iných“ spolužiakov/spolužiačok súvisiace so zážitkami ubližovania a ponižovania od vrstovníkov. Spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam by „vôbec“ alebo „skôr“ neprekážalo 85,9 % žiakov a žiačok, ktorým sa spolužiaci nevysmievajú „nikdy“, no neprekážalo by len 67,4 % žiakov a žiačok, ktorým sa spolužiaci vysmievajú „často“. Súvislosť medzi skúsenosťou fyzického napadnutia a mierou akceptácie spoločného ubytovania je štatisticky významná aj v prípade spolužiaka/spolužiačky individuálne integrovaných kvôli autizmu a spolužiaka/spolužiačky rómskeho pôvodu. Rozdiely v miere akceptácie spoločného ubytovania s „iným“ spolužiakom/spolužiačkou sú medzi chlapcami a dievčatami z gymnázií štatisticky významné. Štatisticky významnú *súvislosť medzi pociťovaním pohody a bezpečia v škole a akceptovaním „iných“ spolužiakov* sme zistili aj v súbore žiactva SOŠ – čím menej sa žiactvo SOŠ cíti dobre a bezpečne v škole, tým vo väčšej miere sa stavia odmietavo („skôr“ a “určite“ by im prekážalo) k blízkemu kontaktu so spolužiactvom, ktoré je v niečom odlišné. Podiel odmietania je však pomerne vysoký aj u žiactva SOŠ, ktoré sa cíti v škole dobre a bezpečne. S negatívnymi skúsenosťami žiactva s ubližovaním a ponižovaním najprudšie rastie odmietanie spolužiaka/spolužiačky rómskeho pôvodu a spolužiaka/spolužiačky vyznávajúcich islam.

Podpora vybraných spoločenských názorov odbočujúcich od demokratických princípov

Analýzu možných vzťahov medzi celkovým pocitom pohody a bezpečia žiactva v škole a konkrétnejšími negatívnymi skúsenosťami (ponižovaním od spolužiakov a učiteľov, stretávaním sa

s nespravodlivosťou, ohrozovaním osobného bezpečia) a postojmi žiactva k vybraným názorom, ktoré pokladáme za rizikové pre demokratické súžitie a spravovanie spoločnosti, sme vykonávali s vedomím, že názory žiactva na témy, s ktorými nemajú osobné skúsenosti, môžu mať, a často majú, svoje vplyvné zdroje mimo školy. Rodinným prostredím počínajúc a sociálnymi sieťami končiac. Nepriamo to potvrdili aj zistenia štatisticky významných a silných súvislostí medzi podporou vybraných názorov a tiež súvislostí medzi podporou týchto názorov a odmietavými postojmi k hypotetickému spoločnému ubytovaniu s „inými" spolužiakmi/spolužiačkami. Naše zistenia naznačujú, že aj v prípadoch, keď sa žiactvo s ideami vyjadrujúcimi testované názory stretáva v mimoškolskom prostredí, *tieto názory/idey si ústretovejšie osvojujú žiaci a žiačky, ktorých pohoda a bezpečie v škole sú narušené*.

Prvý testovaný názor *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie* obhajuje myšlienku odobratia pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním, a tým odporuje demokratickému princípu rovnosti politických práv. Zistené súvislosti medzi názorom na obmedzovanie pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním a negatívnymi školskými skúsenosťami *žiactva základných škôl* sú síce štatisticky významné, ale skôr slabé. Sčasti to súvisí s tým, že takmer tretina žiactva ôsmych ročníkov ZŠ nevedela k tomuto názoru zaujať postoj. Časť zistených slabých súvislostí má nejasné, neinterpretovateľné vzory. Medzi žiactvom základných škôl, rovnako ako medzi žiactvom gymnázií a SOŠ *sa nepotvrdila „elitárska" hypotéza* o súvislosti podpory tohto názoru a nespokojnosťou s „málo sa snažiacimi spolužiakmi" – analýza nepotvrdzuje, že by žiaci a žiačky, ktorým prekážalo, že slabší spolužiaci, ktorí „sa nesnažia a brzdia triedu", častejšie súhlasili s prospešnosťou obmedzovania pasívneho volebného práva. Medzi žiactvom štátnych a cirkevných ZŠ a ani medzi žiactvom veľkých a malých škôl či škôl zo sídiel rôznej veľkosti nie sú v súhlase s týmto názorom významné rozdiely. Viaceré zistenia vo všetkých troch súboroch naznačujú, že úplné súhlasy s demokraticky spornými názormi sú svojho druhu *protestnými odpoveďami*. Žiactvo ZŠ, ktoré „úplne súhlasí" s tým, že učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými a tiež žiactvo, ktoré tvrdí, že učitelia/učiteľky sa k nim správajú nepekne „často", takmer dvakrát častejšie ako priemer „úplne" súhlasilo s týmto názorom. Žiactvo SOŠ, ktoré si myslí, že väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ich učia, „vôbec nie sú" chápaví a tolerantní, podporuje názor o prospešnosti obmedzovania pasívneho volebného práva vo väčšej miere ako žiactvo, ktoré je „určite áno" presvedčené, že väčšina ich učiteľov a učiteliek chápaví a tolerantní sú. Efekty takéhoto *protestného správania*, ktoré mohli podnietiť negatívne skúsenosti s nedostatočnou férovosťou a tolerantnosťou učiteľov/učiteliek, a ktoré ústi do podpory návrhov trestania (obmedzovanie práv iných) slabších, si zaslúži osobitnú pozornosť.

Predpoklad o pozitívnom vplyve demokratickej participácie na školách *učitelia nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach* získal slabú, ale štatisticky významnú podporu na základných školách aj gymnáziách – žiactvo ZŠ a gymnázií, ktoré takúto skúsenosť nemá „vôbec", významne častejšie „úplne súhlasí" s názorom o prospešnosti obmedzovania *pasívneho volebného práva* pre občanov s nižším vzdelaním.

V podsúbore chlapcov gymnázií sme zistili významnú súvislosť medzi názorom na prospešnosť obmedzovania pasívneho volebného práva a názorom, že *VŠ vzdelanie je pre dievčatá menej dôležité*. Ešte silnejšiu súvislosť sme identifikovali medzi týmto názorom a podporou tvrdenia *muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy*. Aj v súbore žiactva SOŠ názor na prospešnosť obmedzovania pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním vykazuje najsilnejšiu štatistickú súvislosť s názorom na nerovnaké riadiace schopnosti mužov a žien, s názorom na menšiu prospešnosť VŠ vzdelania pre dievčatá a silne súvisí aj s akceptáciou spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou

rómskeho pôvodu počas školského výletu. Najviac tento názor je odmieta žiactvo pedagogických škôl a zdravotníckych a športových škôl (56,7 % a 55,3 %; priemer SOŠ 49,5 %). V podpore tohto názoru sme nezistili štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami.

Druhý testovaný názor hovorí o prospešnosti obmedzovania migrácie z Ázie a Afriky na Slovensko. Tým, že prospešnosť obmedzovania migrácie sa spája len s geograficky (a nepriamo aj rasovo) vymedzenou kategóriu osôb, názor nepriamo spochybňuje rovnosť práv ľudských bytostí. Nevyslovený *rasový podtón tohto názoru* identifikovali *štatisticky významné a pomerne silné súvislosti* medzi súhlasom žiactva ZŠ s týmto názorom a akceptáciou spolužiactva inej farby pleti, náboženstva a etnika v hypotetickej situácii spoločného ubytovania počas školského výletu. Zistené súvislosti napovedajú, že názor na obmedzovanie migrácie môže u časti jeho podporovateľov a podporovateliek (vrátane žiactva ZŠ) súvisieť s rasovými, etnickými a náboženskými stereotypmi.

V podpore názoru o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky je štatisticky významný rozdiel medzi chlapcami a dievčatami, na cirkevných ZŠ je mierne vyšší podiel „skôr" alebo „úplne" nesúhlasiacich s týmto názorom ako na štátnych ZŠ (49 % verzus 33,3 %). Rozdiely medzi žiactvom zo škôl sídliacich v obciach nerovnakej veľkosti sú zanedbateľné. V Bratislavskom kraji je významne vyšší podiel žiactva ZŠ, ktoré s týmto názorom „vôbec nesúhlasí" (25 %), v Prešovskom kraji je tento podiel najnižší. Testy nepotvrdili súvislosti názoru o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky so skúsenosťami gymnaziálneho žiactva s ponižujúcim správaním zo strany učiteľstva. Na druhej strane sme zistili štatisticky významné súvislosti tohto názoru a skúseností gymnaziálneho žiactva s ponižujúcim a ubližujúcim správaním od spolužiakov. Aj u gymnaziálneho žiactva sme zistili *najsilnejšie súvislosti* názoru na prospešnosť obmedzenia migrácie z uvedených svetadielov *s názormi žiactva na spoločné ubytovanie na školskom výlete so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti, rómskeho pôvodu a vyznávajúcich islam*. Tieto súvislosti sú ešte silnejšie ako u žiactva základných škôl a naznačujú, že u takto odpovedajúcich by mohlo ísť o formujúci sa svetonázor, ktorý „principiálne" vylučuje ľudí inej farby pleti zo spoločenstva solidarity. Absolútny počet takto uvažujúcich žiakov/žiačok, ktorí súčasne „skôr súhlasia" alebo „úplne súhlasia" s oboma názormi, je našťastie nízky – 60, t. j. 3 % súboru. Chlapci tento názor podporujú častejšie ako dievčatá. S veľkosťou školy a ani so zriaďovateľom školy nebola zistená žiadna súvislosť. Aj u žiactva SOŠ sme zistili štatisticky významné a pomerne silné súvislosti podpory názoru o prospešnosti obmedzenia migrácie s mierou akceptácie spoločného ubytovania počas školského výletu so spolužiakom/spolužiačkou *inej farby pleti*, vyznávajúcich *islam* alebo *rómskeho pôvodu*. Žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti „určite prekážalo", viac ako šesťapolkrát častejšie „úplne súhlasí" s prospešnosťou obmedzenia migrácie ako žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti „vôbec neprekážalo" (61,2 % verzus 9,1 %). Žiactvo SOŠ Bratislavského kraja sa od žiactva ostatných krajov mierne líši nižšou podporou tohto názoru (27.5 % verzus 35,4 % priemer). Rozdiely v podpore názoru na prospešnosť obmedzovania migrácie z Ázie a Afriky sme nezistili medzi žiactvom SOŠ rôznych zriaďovateľov a SOŠ z nerovnakých veľkostných typov sídiel. Pomerne významné štatistické rozdiely sme zistili v podpore tohto názoru medzi žiactvom SOŠ rôznych zameraní. Najmenšiu podporu má medzi žiactvom umeleckých a pedagogických škôl a najvyššiu medzi žiactvom stavebných, drevárskych škôl a priemyslových SOŠ. Zistili sme aj významné rodové rozdiely – chlapci názor o prospešnosti obmedzenia migrácie podporujú „skôr" a „úplne" vo väčšej miere ako dievčatá (42.5 % verzus 27,1 %). Rodové rozdiely sčasti vysvetľujú pomerne silnú štatistickú súvislosť medzi súhlasmi s názorom o lepšej riadiacej schopnosti mužov a názorom o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky.

Tretie testované tvrdenie hovorí o *práve občanov použiť aj násilie, ak* majú pocit, že *štát zlyháva v zaisťovaní poriadku*. „Poriadok" zostáva v tomto tvrdení bez špecifikácie a jeho vágnosť môže podporovať svojvoľné výklady a „ospravedlňovať" svojvoľné obmedzovania práv druhých ľudí. Súhlas s týmto tvrdením sme pokladali za najsilnejší proxy ukazovateľ náchylnosti či nábehu žiactva podporovať extrémistické postoje.

Podľa výsledkov testovania podpora tohto názoru u žiactva základných škôl štatisticky *významne súvisí s viacerými negatívnymi skúsenosťami so správaním učiteľstva voči žiactvu a* tiež *so zážitkami ponižovania a fyzického a verbálneho ubližovania zo strany spolužiactva.* Negatívne skúsenosti žiactva s dodržiavaním férového prístupu, rovného prístupu (uprednostňovanie niektorých žiakov) a netolerantnosťou učiteľov, ako aj zážitky ubližovania od spolužiakov zvyšujú, ako sa zdá, sklon podporovať „protestný" názor o práve na nastoľovanie poriadku „zdola". Žiactvo ZŠ, ktoré „vôbec nesúhlasí" s tým, že ich učiteľstvo je chápavé a tolerantné, dvakrát častejšie súhlasí s týmto názorom ako žiactvo, ktoré „určite súhlasí", že väčšina ich učiteľstva je chápavá a tolerantná.

Možnosť na hodinách diskutovať a možnosť zúčastňovať sa na rozhodovaní o zlepšovaní práce školy prispievajú k tomu, že žiactvo ZŠ je voči tomuto názoru mierne rezervovanejšie.

Spomedzi testovaných súvislostí s názormi na správanie učiteľov má s týmto názorom štatisticky významnú a silnú súvislosť *názor na spravodlivosť učiteľov* pri riešení konfliktov v triede. Najvyšší podiel súhlasiacich s týmto tvrdením je medzi žiakmi a žiačkami gymnázií, ktorí odpovedali, že v *škole nie je učiteľ,* ktorý by konflikty v triede riešil spravodlivo. *Zážitky nespravodlivosti* od tých, ktorí by mali spravodlivosť v mikrosvete školy garantovať, teda môžu prispievať k súhlasu s týmto tvrdením. Tento predpoklad podporujú aj zistené pomerne silné súvislosti podpory názoru o prípustnosti nastoľovania poriadku „zdola" a skúseností ubližovania od spolužiakov, najmä vyhrážaním, fyzickým napadnutím, kradnutím žiakových vecí a výsmechom. Významné súvislosti medzi skúsenosťami neférového a ponižujúceho správania učiteľstva voči žiakovi či žiačke a sklonom súhlasiť s tvrdením o „práve" zobrať poriadok či spravodlivosť do vlastných rúk sme zistili aj v súbore žiactva SOŠ. Žiactvo SOŠ, ktoré „určite áno" súhlasí s tým, že *niektorí učitelia sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma),* takmer *trikrát častejšie* ako žiactvo, ktoré na tézu o nepeknom správaní učiteľov odpovedalo „nikdy", súhlasilo s týmto tvrdením. Žiaci a žiačky SOŠ, ktorí v škole *nenachádzajú učiteľov*, ktorí by garantovali spravodlivosť, podporujú tento názor *vo významne vyššej miere* ako žiaci a žiačky, ktorí o spravodlivých učiteľoch vedia. Toto zistenie prináša podporu pôvodnej hypotézy, že ak sa žiak/žiačka v škole stretávajú s nespravodlivosťou (alebo sú o nespravodlivosti tých, ktorí by spravodlivosť v škole mali garantovať, presvedčení), môžu byť väčšmi náchylní preberať názory či ideologické schémy, ktoré obhajujú násilné riešenie spoločenských problémov. Podpora názoru o oprávnení vziať nápravu poriadku do vlastných rúk, hoci s použitím násilia, podľa zistení monitorovania rastie v závislosti od častosti, v akej sa žiak či žiačka SOŠ stali cieľom fyzického útoku (napadnutia). Viac ako polovica žiactva SOŠ, ktoré bolo fyzickému napádaniu vystavené „často", podporuje názor, že občania môžu v prípade zlyhávania štátu nastoľovať poriadok aj s pomocou násilia. *Kumulovanie negatívnych skúseností u žiactva* môže podľa nás ďalej posilňovať sklon prijímať názory, ktoré „na revanš" navrhujú obmedzovanie práv iných ľudí alebo legitimujú branie spravodlivosti do vlastných rúk.[1]

[1] Vykonané testy identifikovali štatisticky významnú no slabšiu súvislosť medzi možnosťou žiactva („určite áno") podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré zlepšujú fungovanie školy a príklonom k názorom, ktoré vo svojich dôsledkoch vedú k obmedzovaniu práv iných ľudí. Žiactvo bez skúsenosti s demokratickou participáciou v škole, významne častejšie „*úplne súhlasí*" s týmito názormi ako žiactvo, ktoré túto skúsenosť (alebo povedomie o jej možnosti) „určite má".

Podporu „skôr" súhlasím a „úplne súhlasím" názoru *ak štát nevie urobiť poriadok*... prejavilo spolu 30,5 % žiakov a žiačok SOŠ. V tejto podpore sú významné rodové rozdiely – s týmto názorom „skôr" alebo „úplne" súhlasí 20,7 % dievčat a 36,9 % chlapcov. Jeho podpora sa podľa očakávania (aj v súvislosti s odlišnou rodovou skladbou študijných odborov) štatisticky významne líši podľa zamerania škôl. Najväčšiu podporu má tento názor u žiactva priemyselných a dopravných SOŠ (36,7 %) a najnižšiu u žiactva pedagogických a umeleckých škôl (15,2 %, 18,4 %). Nezistili sme významné rozdiely medzi žiactvom škôl rôznych zriaďovateľov, aj keď žiactvo cirkevných SOŠ podporovalo tento názor v menšej miere ako žiactvo štátnych SOŠ (22,5 % verzus 30,0 %). Podpora tvrdenia nemala žiadnu súvislosť s veľkosťou navštevovanej SOŠ a ani s veľkostným typom sídiel, v ktorých sídli SOŠ.

Medzi žiactvom základných škôl a žiactvom gymnázií má názor na právo ľudí pokúšať sa nastoľovať poriadok „zdola" najsilnejšie štatistické súvislosti s ďalšími názormi, ktoré sme vybrali ako ukazovatele uvažovania spochybňujúceho rovnaké práva či schopnosti ľudí a odkláňajúceho sa od demokratických princípov spravovania spoločnosti. Zistené silné súvislosti podpory názoru na právo ľudí pokúšať sa nastoľovať poriadok zdola s názormi na prospešnosť obmedzovania migrácie a prospešnosť obmedzovania pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním sú zistením o *súbežnom podporovaní (a myšlienkovom prepojení) názorov, ktoré sa odkláňajú od demokratických princípov*. To znamená, že nielen staršie žiactvo, ale aj žiactvo základných škôl si začína utvárať svetonázor, ktorý by mohol mať nepriaznivé dôsledky pre súdržnosť spoločnosti založenú na spolupráci a úcte k právam druhých.

ÚVOD

Monitorovanie, ktoré Štátna školská inšpekcia uskutočnila v školskom roku 2024/2025, malo dva hlavné ciele. Prvým bola čo najúplnejšia deskripcia aktuálneho stavu prežívania pohody a bezpečia v škole a názorov žiactva na spoločenské témy. Druhým cieľom bolo preskúmať súvislosti a podmienky, ktoré toto prežívanie a názory žiactva spoluutvárajú, čomu sa venujeme v tretej časti správy z monitorovania.[2]

Zameriavame sa v nej na rozbor súvislostí medzi cítením sa žiakov a žiačok v škole dobre a bezpečne a ich školskými skúsenosťami, na ktoré sme sa pýtali v dotazníku použitom v monitorovaní. Okrem základných kontextov ako veľkosť, sídlo a zriaďovateľ školy to boli výhradne otázky o prežívaní vzdelávacieho procesu, otázky o skúsenostiach a vzťahoch so spolužiakmi, učiteľmi a ďalšími profesionálmi pôsobiacimi v škole. Otázky monitorovania sa nedotýkali rodinného prostredia žiakov a žiačok a ani ich činností a skúseností v čase mimo školy.

Nezahrnutie rodinného života a voľného času do opytovania určite obmedzuje poznávanie komplexnej situácie mladých ľudí, no komplexnosť nebola, a ani nemohla byť naším cieľom. Tak, ako to vyplýva z poslania Štátnej školskej inšpekcie, v opytovaní sme sa zamerali výhradne na školské prostredie. Na utváranie života budúcich generácií má jeho charakter zásadnú dôležitosť. Odborná a rodičovská verejnosť sa zaujíma predovšetkým na rozsah a kvalitu vedomostí, ktoré školy žiactvu poskytujú. Rovnakú dôležitosť však majú aj medziľudské vzťahy a atmosféra medzi spolužiakmi a spolužiačkami v triede, spôsob komunikácie a dôvera k učiteľstvu a k ďalším pedagogickým pracovníkom a zamestnancom školy. Sociálne prostredie školy svojím sústavným pôsobením a veľkým časovým záberom v životoch detí spoluutvára ich sebachápanie, sebadôveru a v neposlednom rade aj ich porozumenie pravidlám spoločenského života a zmyslu demokracie.

[2] Základnú deskripciu odpovedí žiactva základných škôl, gymnázií a stredných odborných škôl sme priblížili v prvej časti správy z monitorovania. Druhá (nepublikovaná) časť správy predstavovala rozbor odpovedí žiactva základných škôl na otvorené otázky: „Čo sa vám v škole najviac páči?" a „Čo sa vám najviac nepáči?".

Tretia časť správy z monitorovania teda prináša pohľad na možné súvislosti medzi pohodou a bezpečím, ktoré dievčatá a chlapci zažívajú v škole, a ich prežívaním vyučovacieho procesu, tým, ako vnímajú súžitie v triednom kolektíve a svoje miesto v ňom, a tiež tým, ako vnímajú správanie učiteľov k nim samým a k ostatným spolužiakom. Jadro správy tvoria tri pomerne rozsiahle kapitoly. Každá kapitola sa venuje skúsenostiam a názorom žiactva z iného druhu školy. Prvá kapitola približuje výsledky rozboru odpovedí žiactva základných škôl, druhá žiactva gymnázií a tretia žiactva stredných odborných škôl.
Všetky kapitoly majú rovnaké usporiadanie podľa základných oblastí či okruhov skúseností, ktoré môžu mať – a ako ukázala vykonaná analýza aj majú – vplyv na prežívanie pohody a bezpečia žiactva v škole a popri vplyvoch iných prostredí môžu spoluutvárať ich názory na spoločenské témy.

Prvá podkapitola každej kapitoly prináša výsledky testovania možných súvislostí základných kontextov školského života s pociťovaním pohody a bezpečia v škole. Medzi kontextové premenné (kraj, sídlo, zriaďovateľ, veľkosť školy) radíme aj rod a pri stredných odborných školách aj ich študijné zameranie. Rodové rozdiely v skúsenostiach a názoroch žiactva sú pri viacerých témach veľmi výrazné. Môžu byť efektom kultúrnych vzorov, ktoré napríklad chlapcom ukladajú nedávať najavo strach či slabosť, no pre dôkladnejší rozbor súvislostí rozdielov v skúsenostiach chlapcov a dievčat tu nemáme priestor ani dostatok údajov. V tretej kapitole vďaka dodatočne vykonanej kategorizácii typov stredných odborných škôl pridávame ako kontextovú charakteristiku triedenie škôl podľa zamerania výučby. Kontextové kategórie sú nutne hrubé a predstavenie zistení o základných či najvšeobecnejších ukazovateľoch prežívania pohody a bezpečia v škole žiactvom podľa krajov, veľkosti sídiel, v ktorých je situovaná navštevovaná škola, podľa zriaďovateľov školy, jej veľkosti či rodu žiactva prináša len veľmi rámcové údaje o situácii pohody a bezpečia žiactva v škole. Myslíme si však, že tento všeobecný pohľad je dôležitý pre vykročenie k detailnejšej analýze. Prínosom podľa nás môže byť aj nezistenie diferencujúceho vplyvu rámcových kontextových charakteristík na prežívanie pohody a bezpečia. Nepotvrdenie súvislostí je zistením, ktoré môže napríklad spochybniť stereotypné vysvetľovanie, ktoré pripisuje niektorým kontextovým charakteristikám významnejšie účinky.

Ak v prvej podkapitole skúmame súvislosti medzi kontextovými charakteristikami a viacerými všeobecnými ukazovateľmi prežívania pohody a bezpečia v škole, v druhej a ďalších podkapitolách skúmame súvislosti rôznych konkrétnych čiastkových skúseností žiactva už len s hlavným ukazovateľom prežívania pohody a bezpečia v škole (častosťou cítenia sa v škole dobre a bezpečne). Pre prežívanie pohody a bezpečia v škole sú, ako sme predpokladali a zohľadňovali pri tvorbe dotazníka, dôležité najmä opakujúce sa zážitky a skúsenosti, ktoré žiak či žiačka získava počas vzdelávacieho procesu, v interakcii so spolužiakmi a ďalšími vrstovníkmi a tiež, v neposlednom rade, s učiteľstvom.

Druhá podkapitola má dve časti. Prvá sa zameriava na rozbor súvislostí medzi pohodou a bezpečím žiakov a žiačok a ich prežívaním vyučovacieho procesu a druhá na rozbor súvislostí medzi pohodou a bezpečím a skúsenosťami žiactva so spravodlivosťou, toleranciou a férovosťou učiteľov.

Tretia podkapitola predstavuje výsledky testovania súvislosti pociťovania pohody a bezpečia v škole a hodnotenia vzťahov v triednom kolektíve. V druhej časti tejto podkapitoly skúmame súvislosti medzi prežívaním a hodnotením reálnych vzťahov žiactva so spolužiakmi a spolužiačkami a na príklade hypotetickej situácie spoločného ubytovania počas školského výletu ich postojmi k spolužiakom a spolužiačkam, ktorí sú v niečom odlišní. Na rozdiel od prvej časti správy sa z priestorových dôvodov zameriavame len na inkluzívnosť postojov k spolužiakom či spolužiačkam vyznávajúcim islam, k integrovaným spolužiakom s poruchou autistického spektra a k spolužiakom či spolužiačkam rómskeho pôvodu.

Štvrtá podkapitola každej kapitoly prináša výsledky skúmania súvislostí medzi skúsenosťami žiactva zo školského prostredia a ich názormi na spoločenské témy. Aj tu sme počet pôvodne skúmaných tém obmedzili na tri. Je to názor na obmedzenie možností občanov s nízkym vzdelaním zastávať verejné funkcie (protirečiaci demokratickému princípu účasti na politickom živote), ďalej názor na obmedzenie migrácie (príchodu ľudí z Ázie a Afriky) na Slovensko (obmedzovanie slobody pohybu z rasových dôvodov) a názor na právo pokúsiť sa o nápravu narušeného poriadku zdola aj s použitím násilia. Súhlas žiactva s touto poslednou otázkou pokladáme za proxy ukazovateľ možnej podpory extrémistického konania. Podobnosť s článkom č. 32 Ústavy SR, na ktorú niektorí kritici použitého dotazníka poukazovali, je len zdanlivá. Článok ústavy[3] predsa jasne hovorí o demokratickom poriadku ľudských práv a slobôd, ktorý majú ľudia právo brániť pri jeho ohrození, a nie o násilnom presadzovaní ľubovoľnej predstavy o tom, ako majú veci v spoločnosti fungovať.

Na rozdiel od prvej časti správy, ktorá priniesla deskripciu základných zistení podľa odpovedí na všetky otázky dotazníka, tu predstavujeme len na časť výsledkov preskúmaných súvislostí otázok zaradených do monitorovacieho dotazníka. Je to preto, že napríklad odpovede na časť otázok týkajúcich sa vzťahov v triednom kolektíve vykazovali veľmi podobnú súvislosť s hlavnými ukazovateľmi pohody a bezpečia v škole, a preto bližšie analyzujeme súvislosti len jednej či dvoch otázok z tohto tematického súboru. Ďalším dôvodom bolo, že časť premenných, napríklad skúsenosti s nepedagogickými pracovníkmi školy, mali deskriptívnu funkciu a vykonané analýzy nezistili žiadne alebo len veľmi slabé súvislostí s hlavnými ukazovateľmi pohody a bezpečia v škole či s otázkami, ktoré sa týkali ich podmienok. Osobitne sa to týka súvislostí kontextových premenných ako kraj a veľkosť sídla školy. Na druhej strane informáciu o kontextových premenných veľkosť školy a zriaďovateľ školy uvádzame aj vtedy, keď štatistické testy nezistili žiadnu súvislosť medzi nimi a skúmanými skúsenosťami žiactva. Je to preto, že s veľkosťou školy a zriaďovateľmi školy sa zvyknú spájať určité predpoklady či domnienky a aj zistenia chýbajúceho vzťahu majú v tejto súvislosti osvetľujúcu hodnotu.

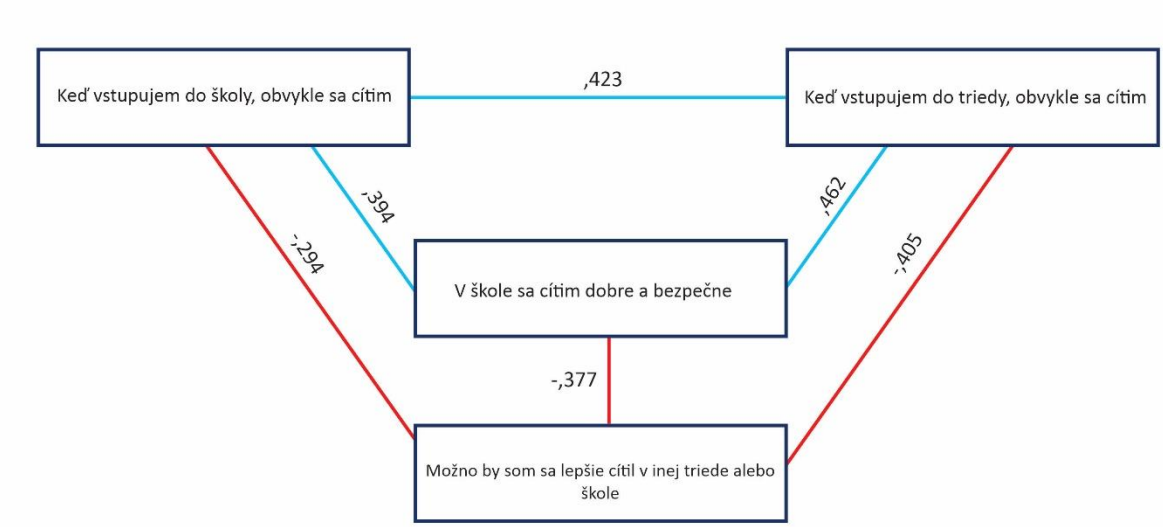
Analýzy, ktorých výsledky v tejto časti správy predstavujeme, sme vykonávali v štatistickom softvéri SPSS. Na testovanie súvislostí medzi premennými, ktoré predstavujú jednotlivé otázky v dotazníku, sme podľa ich charakteru (nominálneho či poradového typu škál odpovedí) použili testy kontingencie (koeficient kontingencie, ďalej CC, a *chí*-kvadrát) alebo korelácie (*Spearman*). Pri poradových škálach, v ktorých mal zmysel výpočet a porovnávanie priemerov, sme používali test ANOVA. S ukazovateľmi *pociťovanie pohody a bezpečia v škole* sme pracovali ako so „závislou premennou" a testovali sme jej súvislosti s viacerými kategóriami „nezávislých premenných" (odpovedí na konkrétne otázky v dotazníku týkajúce sa pocitov počas vyučovania, vzťahov s učiteľmi, vzťahov a postavenia v triednom kolektíve), ktoré môžu ovplyvňovať mieru prežívania týchto pocitov.

[3] Článok 32 Ústavy SR znie nasledovne: Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.

1 ZÁKLADNÉ ŠKOLY

Skôr, ako sa budeme venovať rozboru súvislostí skúseností a názorov žiactva základných škôl, predstavíme všeobecnejšie ukazovatele ich pohody a bezpečia v škole, ktoré sú osou analýzy vo viacerých častiach tejto kapitoly. Sú to štyri otázky, tvrdenia, ktoré majú navzájom silné štatisticky významné súvislosti a zároveň štatisticky významne súvisia s mnohými ďalšími čiastkovými hodnoteniami a skúsenosťami z rôznych oblastí školského života. Tieto tvrdenia a ich súvislosti zobrazuje obrázok č. 1/1.

Obrázok č. 1/1 Vzťahy medzi najsilnejším ukazovateľmi cítenia sa v škole dobre a bezpečne v súbore základné školy

Analytická poznámka: [4]

Medzi všeobecné ukazovatele pohody a bezpečia sme zaradili aj „záporný“ ukazovateľ *možno by som sa lepšie cítil v inej triede*. Súvislosť medzi ukazovateľmi je vyjadrená hodnotou Spearman pre poradové škály s hladinou významnosti ,000[5]. Tieto štyri všeobecné ukazovatele pohody a bezpečia sú osou analýzy vplyvu kontextových charakteristík na prežívanie pohody a bezpečia v škole, ktorú predstavujeme v prvej podkapitole. V ďalších podkapitolách, v ktorých analyzujeme početné súvislosti prežívania pohody a bezpečia v konkrétnejších oblastiach školského života, za hlavnú os analýzy volíme len jeden hlavný ukazovateľ – otázku na mieru častosti *cítenia sa v škole dobre a bezpečne*.

1.1 KONTEXTOVÉ SÚVISLOSTI POHODY A BEZPEČIA V ŠKOLE

V tejto podkapitole predstavujeme výsledky štatistického testovania súvislostí medzi základnými ukazovateľmi pohody a bezpečia žiactva v škole a kontextovými premennými ich situácie. Medzi kontextové premenné sme zaradili kraj, sídlo, veľkosť a zriaďovateľa školy a tiež rod. Aj z úsporných

[4] **Analytická poznámka:** súčasťou modelu kľúčových premenných pohody a bezpečia v škole bola pôvodne aj premenná (posudzovanie tvrdenia) *„Počas vyučovania sa cítim uvoľnene“*, ktorá silne koreluje so základnými premennými pohody a bezpečia v škole u žiactva všetkých typov škôl. Táto premenná sa však viaže na konkrétnejšiu oblasť -dimenzie školského života, preto sme ju z modelu základných ukazovateľov vyradili. Predpokladali sme, že k záporným ukazovateľom pohody a bezpečia bude patriť aj otázka/premenná 2,15 *„V triedach a školách, ktoré som doteraz navštevoval/-a, sa nenašiel nikto, kto by mal podobné alebo rovnaké záujmy ako ja“*. Zistená korelácia však nebola natoľko silná, aby sme premennú mohli zaradiť medzi kľúčové ukazovatele pohody a bezpečia v škole.

[5] Hladinu významnosti ,000 vyjadrujeme aj skrátene symbolom ***.

dôvodov pracujeme s priemernými hodnotami odpovedí na poradovej škále namiesto zobrazovania ich percentového rozloženia. Výsledky predstavujeme formou tabuliek, ktoré vygeneroval program SPSS. V stĺpcoch tabuliek sú uvádzané priemery odpovedí na otázky, ktoré sú hlavnými ukazovateľmi pohody a bezpečia v škole, v riadkoch sú kontextové premenné, bunky obsahujú okrem priemerných hodnôt odpovedí aj počty žiakov, z odpovedí ktorých boli priemery vypočítané a veľkosť štandardnej odchýlky, teda údaj o priemernej veľkosti rozptylu odpovedí na danú otázku od priemeru.

Pre zrozumiteľnosť hodnôt priemerov odpovedí na jednotlivé otázky, ktoré vidíme v Tabuľke č. 1/1 a v nasledujúcich tabuľkách, do záhlavia stĺpcov dopĺňame aj krajné hodnoty odpovedí a ich číselné vyjadrenia.

1.1.1 Porovnanie cítenia sa dobre a bezpečne žiactva ZŠ podľa krajov SR

Tabuľka č. 1/1 Základné ukazovatele pohody a bezpečia podľa krajov

KRAJ		*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
BA	Mean	2,54	2,62	1,78	3,06
	N	512	512	512	512
	Std. Dev.	*,834*	*,964*	*,813*	*,884*
BB	Mean	2,40	2,44	1,72	3,22
	N	740	740	740	740
	Std. Dev.	*,852*	*1,002*	*,816*	*,857*
KE	Mean	2,41	2,40	1,69	3,11
	N	840	840	840	840
	Std. Dev.	*,843*	*,989*	*,810*	*,829*
NI	Mean	2,43	2,37	1,67	3,17
	N	513	513	513	513
	Std. Dev.	*,827*	*1,009*	*,797*	*,860*
PO	Mean	2,48	2,40	1,66	3,20
	N	944	944	944	944
	Std. Dev.	*,816*	*,964*	*,804*	*,829*
TN	Mean	2,46	,244	1,70	3,13
	N	763	763	763	763
	Std. Dev.	*,827*	*,983*	*,807*	*,833*
TT	Mean	2,48	2,39	1,59	3,18
	N	517	517	517	517
	Std. Dev.	*,862*	*,953*	*,756*	*,853*
ZA	Mean	2,40	2,38	1,68	3,18
	N	952	952	952	952
	Std. Dev.	*,814*	*,979*	*,777*	*,890*
Spolu	Mean	2,45	2,42	1,69	3,16
	N	5781	5781	5781	5781
	Std. Dev.	*,833*	*,982*	*,799*	*,854*

Aj keď v Tabuľke č. 1/1 môžeme vidieť v niektorých prípadoch v priemeroch hodnôt odpovedí žiactva za jednotlivé kraje výraznejšie rozdiely, podľa testov ANOVA a tiež vykonaných testov kontingencie medzi krajmi Slovenska nie sú štatisticky významné rozdiely v odpovediach žiactva ani na jednu z testovaných otázok. Je to pochopiteľné – príslušnosť ku kraju je hrubá kontextová kategória zahŕňajúca variabilitu sídel, zriaďovateľov a veľkostných typov škôl, nehovoriac o rozmanitosti žiactva, ktoré tieto školy navštevuje. Podľa očakávania sa teda medzi krajmi priemerné „miery“ ukazovateľov prežívania školskej

pohody a bezpečia žiactva základných škôl štatisticky významne nelíšia. Optické porovnanie priemerných hodnôt odpovedí v jednotlivých krajoch však vytvára dojem, že žiactvo Bratislavského kraja volilo v priemere menej pozitívne odpovede na všetky hlavné ukazovatele pohody a bezpečia v škole ako žiactvo spolu.

Nepotvrdenie významu rozdielov medzi krajmi je aj dôsledkom značného rozptylu (standard dev.) v odpovediach na jednotlivé otázky v rámci krajov. Inak povedané, krajová „príslušnosť" školy nemá vplyv na charakter odpovedí žiactva. Výsledky analýzy môžeme zhrnúť aj tak, že *rozdiely* v hlavných ukazovateľoch pohody a bezpečia v škole *sú medzi žiactvom rôznych krajov menšie ako rozdiely medzi žiactvom v rámci jednotlivých krajov.*

1.1.2 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva ZŠ podľa zriaďovateľa

Tabuľka č. 1/2 prináša porovnanie priemerných hodnôt hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole tentoraz podľa zriaďovateľov škôl. Vysoké hodnoty štandardnej odchýlky aj tu ukazujú vysokú variabilitu odpovedí žiactva na jednotlivé otázky, teda to, že druh zriaďovateľa nemá silnejší „zjednocujúci" efekt na prežívanie pohody a bezpečia v škole.

Tabuľka č. 1/2 Základné ukazovatele pohody a bezpečia podľa zriaďovateľa školy

ID zriaďovateľa		*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
štátna	Mean	**2,46**	**2,43**	**1,69**	**3,15**
	N	5203	5203	5203	5203
	Std. Dev.	*,828*	*,985*	*,799*	*,859*
súkromná	Mean	**2,49**	**2,34**	**1,51**	**3,20**
	N	41	41	41	41
	Std. Dev.	*,925*	*,938*	*,746*	*,782*
cirkevná	Mean	**2,31**	**2,32**	1,66	3,30
	N	537	537	537	537
	Std. Dev.	*,860*	*,957*	*,799*	*,796*
Spolu	Mean	**2,45**	**2,42**	1,69	3,16
	N	5781	5781	5781	5781
	Std. Dev.	*,833*	*9,82*	*,799*	*,854*

Testy ANOVA (hladina významnosti ,000) potvrdili štatisticky významné, hoci nie silné rozdiely medzi zriaďovateľmi v odpovediach na dve zo štyroch testovaných otázok: *Keď vstupujem do školy, obvykle sa cítim*... a *V škole sa obvykle cítim dobre a bezpečne*.

Žiactvo *cirkevných základných škôl* posudzovalo svoje pocity pri vstupe do školy a celkovú pohodu a bezpečie v škole mierne *pozitívnejšie* ako žiactvo štátnych základných škôl.

1.1.3 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva ZŠ podľa veľkosti školy

Výsledky testu ANOVA potvrdili slabšiu štatistickú súvislosť veľkosti školy a priemeru odpovedí o obvyklých pocitoch pri vstupe do školy a do triedy a silnejšiu štatistickú súvislosť s priemerom odpovedí hodnotiacich celkovú pohodu a bezpečie v škole. V odpovediach na tieto tri otázky *žiactvo malých škôl hodnotilo svoju pohodu a bezpečie priaznivejšie* ako žiaci veľkých škôl. V hodnotách negatívneho ukazovateľa pohody a bezpečia v škole nie sú medzi žiactvom veľkých a malých škôl rozdiely (Tabuľka č. 1/3).

Tabuľka č. 1/3 Základné ukazovatele pohody a bezpečia podľa veľkosti školy					
Veľkosť školy		*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
veľká	Mean	**2,45**	**2,43**	**1,69**	**3,15**
	N	5461	5461	5461	5461
	Std. Dev.	*,831*	*,981*	*,800*	*,856*
malá	Mean	**2,30**	**2,27**	1,66	3,33
	N	320	320	320	320
	Std. Dev.	*,859*	*,985*	*,783*	*,801*
Spolu	**Mean**	**2,45**	**2,42**	**1,69**	**3,16**
	N	5781	5781	5781	5781
	Std. Dev.	*,833*	*,982*	,799	,854

1.1.4 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva ZŠ podľa veľkosti sídla školy

Tabuľka č. 1/4 Základné ukazovatele pohody a bezpečia podľa veľkosti sídla školy					
Typ obce		*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
krajské mesto	Mean	**2,49**	**2,48**	**1,68**	**3,11**
	N	1500	1500	1500	1500
	Std. Dev.	*,828*	*,976*	*,788*	*,868*
okresné mesto	Mean	**2,45**	**2,43**	**1,68**	**3,14**
	N	1786	1786	1786	1786
	Std. Dev.	*,837*	*,965*	*,809*	*,865*
mesto	Mean	**2,55**	**2,47**	**1,73**	**3,15**
	N	608	608	608	608
	Std. Dev.	*,822*	*,994*	*,794*	*,795*
vidiecka obec	Mean	**2,37**	**2,35**	**1,69**	**3,22**
	N	1887	1887	1887	1887
	Std. Dev.	*,832*	*,996*	*,800*	*,849*
Spolu	Mean	**2,45**	**2,42**	**1,69**	**3,16**
	N	5781	5781	5781	5781
	Std. Dev.	*,833*	*,982*	*,799*	*,854*

V dvoch ukazovateľoch pohody a bezpečia v škole testy ANOVA zistili štatisticky významnú, aj keď slabšiu súvislosť s veľkosťou sídla školy. Sú to ukazovatele obvyklých pocitov pri vstupe do školy a do triedy.

Žiactvo škôl z menších miest sa priemerom odpovedí väčšmi posúva k ambivalentným pocitom („raz tak, raz inak“) a žiactvo vidieckych škôl je v porovnaní zo žiactvom škôl z ostatných typov sídiel najbližšie k neutrálnemu pocitu pri vstupe do školy. Žiactvo vidieckych škôl dosahuje aj pri ostatných ukazovateľoch najpozitívnejšie ukazovatele pohody a bezpečia v škole, aj keď nejde o štatisticky významné rozdiely.

1.1.5 Porovnanie ukazovateľov pohody a bezpečia v škole žiactva ZŠ podľa rodu

Tabuľka č. 1/5 Základné ukazovatele pohody a bezpečia v škole podľa rodu					
Rod		*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
Dievča	Mean	**2,49**	**2,52**	**1,81**	**3,09**
	N	2847	2847	2847	2847
	Std. Dev.	*,827*	*,965*	*,825*	*,852*
Chlapec	Mean	2,40	**2,33**	1,57	**3,23**
	N	2934	2934	2934	2934
	Std. Dev.	*,837*	*,990*	*,755*	*,850*
Spolu	Mean	**2,45**	**2,42**	**1,69**	**3,16**
	N	5781	5781	5781	5781
	Std. Dev.	*,833*	*,982*	*,799*	*,854*

Rozdiely v odpovediach chlapcov a dievčat sú štatisticky významné v troch ukazovateľoch pohody a bezpečia v škole – v otázke o obvyklých pocitoch pri vstupe do triedy, v negatívnom ukazovateli úvah o možnom cítení sa v inej triede či škole a napokon aj v celkovom posudzovaní osobnej pohody a bezpečia v škole. Chlapci svoju situáciu vo všetkých troch odpovediach hodnotia pozitívnejšie ako dievčatá.

1.2 SÚVISLOSTI POCITOV POHODY A BEZPEČIA S VYUČOVANÍM A VZŤAHMI S UČITEĽMI

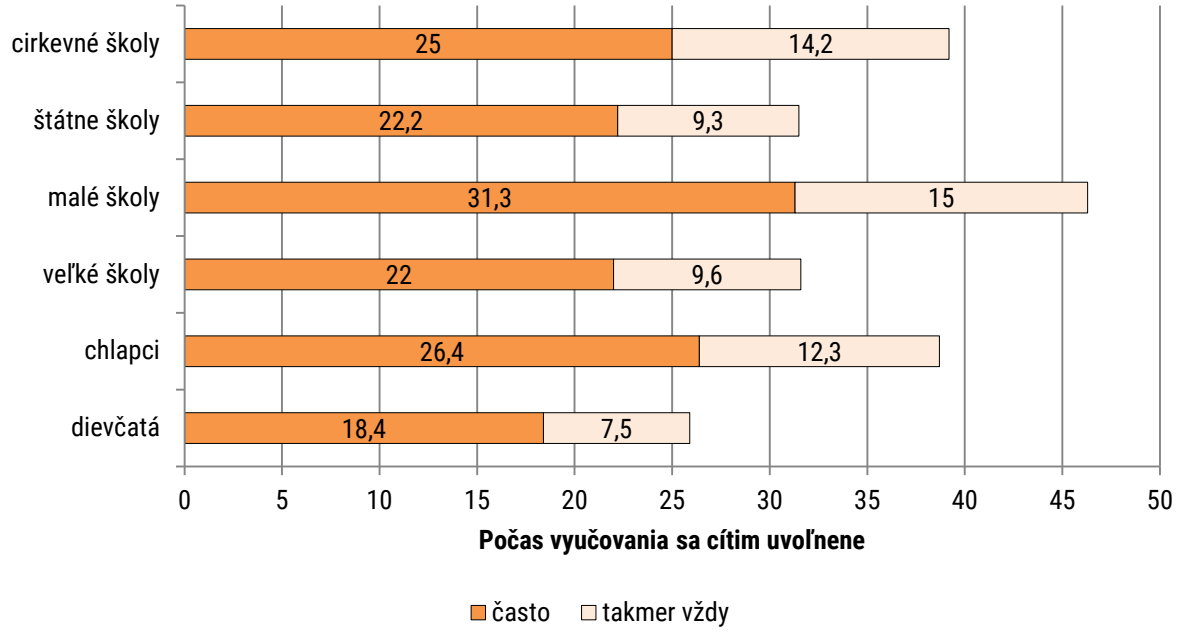
V prvej podkapitole sme videli, že kontextové premenné s výnimkou rodu len slabo diferencujú odpovede žiakov o ich pohode a bezpečí v škole. Iné zistenia prináša analýza konkrétnejších skúseností a pocitov, ktoré žiačky a žiaci prežívajú počas vyučovania. Výsledky vykonaných štatistických testov zobrazuje Tabuľka č. 1/6. Vidíme, že s celkovým cítením pocitu pohody a bezpečia v škole všetky testované pocity štatisticky významne a pomerne silno súvisia. Najsilnejšiu súvislosť s častosťou prežívania pohody a bezpečia v škole majú odpovede na tvrdenie *počas vyučovania sa cítim uvoľnene*. Prežívanie pohody a bezpečia v škole naopak silno negatívne ovplyvňuje pociťovanie nervozity, úzkosti a stresu na hodinách a o čosi slabšie aj obavy zo zlých známok napriek dobrej príprave.

Tabuľka č. 1/6 Výsledky testovania súvislostí pohody a bezpečia v škole a prežívaných pocitov pri vyučovaní		
V škole sa cítim dobre a bezpečne – korelácie	Spearman	Approx. Sig.
Na hodinách pociťujem nervozitu, úzkosť alebo stres	-,397	,000[c]
Baví ma, čo sa v škole učíme	,332	,000[c]
Obávam sa zlých známok, aj keď som dobre pripravený/pripravená	-,261	,000[c]
Počas vyučovania sa cítim uvoľnene	,468	,000[c]
Keď stretávam v škole učiteľov/učiteľky, ktorí ma učia	,312	,000

Najsilnejšiu štatisticky významnú súvislosť s prežívaním pohody a bezpečia v škole majú pocity uvoľnenosti počas vyučovania. Rozdiely v častosti týchto pocitov medzi žiactvom cirkevných a štátnych základných škôl sú podľa testu kontingencie zanedbateľné, no žiactvo cirkevných škôl zažíva pocity

uvoľnenosti počas vyučovania vo väčšej miere „často“ a „takmer vždy“ ako žiactvo štátnych škôl.[6] V štátnych školách sa „často“ alebo „takmer vždy“ cíti počas vyučovania uvoľnene 31,5 % žiakov a žiačok, v cirkevných školách 39,2 % žiakov a žiačok. Ešte výraznejšie rozdiely sú medzi podielmi žiactva s prevažujúcim pocitom uvoľnenosti v malých a veľkých školách a medzi chlapcami a dievčatami. Zistené rozdiely zobrazuje Graf č. 1/2. V pocitoch uvoľnenia počas vyučovania nie sú medzi žiactvom škôl situovaných v rôznych veľkostných typoch obcí štatisticky významné rozdiely.

Graf č. 1/2 *Podiely žiactva cítiaceho sa uvoľnene počas vyučovania „často“ a „takmer vždy“*

Medzi pociťovaním uvoľnenosti počas vyučovania a pociťovaním nervozity, úzkosti alebo stresu na hodinách je štatisticky významná a silné negatívna súvislosť (Spearman: ,512***). Spomedzi žiactva základných škôl, ktoré na hodinách pociťuje nervozitu a stres „často“ a „takmer vždy“, sa viac ako pätina (22,1 %) necíti uvoľnene počas vyučovania „takmer nikdy“.[7] Tabuľka č. 1/7 informuje o významných vplyvoch niektorých kontextových charakteristík (zriaďovateľ, veľkosť školy a rod) na pociťovanie nervozity a stresu počas vyučovania. Najvýraznejšie sú rodové rozdiely v prežívaní a/alebo priznávaní prežívanej nervozity, úzkosti či stresu. Viac ako polovica chlapcov, no len 28 % dievčat odpovedalo, že takéto pocity zažíva „takmer nikdy“ alebo „málokedy“.

Tabuľka č.1/7 na hodinách pociťujem nervozitu, úzkosť alebo stres				
základné školy	Takmer nikdy a málokedy	Niekedy	Často a takmer vždy	Spolu
Spolu	40,0 %	34,9 %	25,1%	100,0%
Chlapci	51,7%	31,7%	16,6%	100,0%
Dievčatá	28,0%	38,1%	33,9%	100,0%
Štátne školy	39,0%	35,2%	25,8%	100,0%
Cirkevné školy	48,1%	32,0%	19,9%	100,0%
Malé školy	53,1 %	28,8%	18,1%	100,0%
Veľké školy	39,2 %	35,2%	24,6%	100,0%

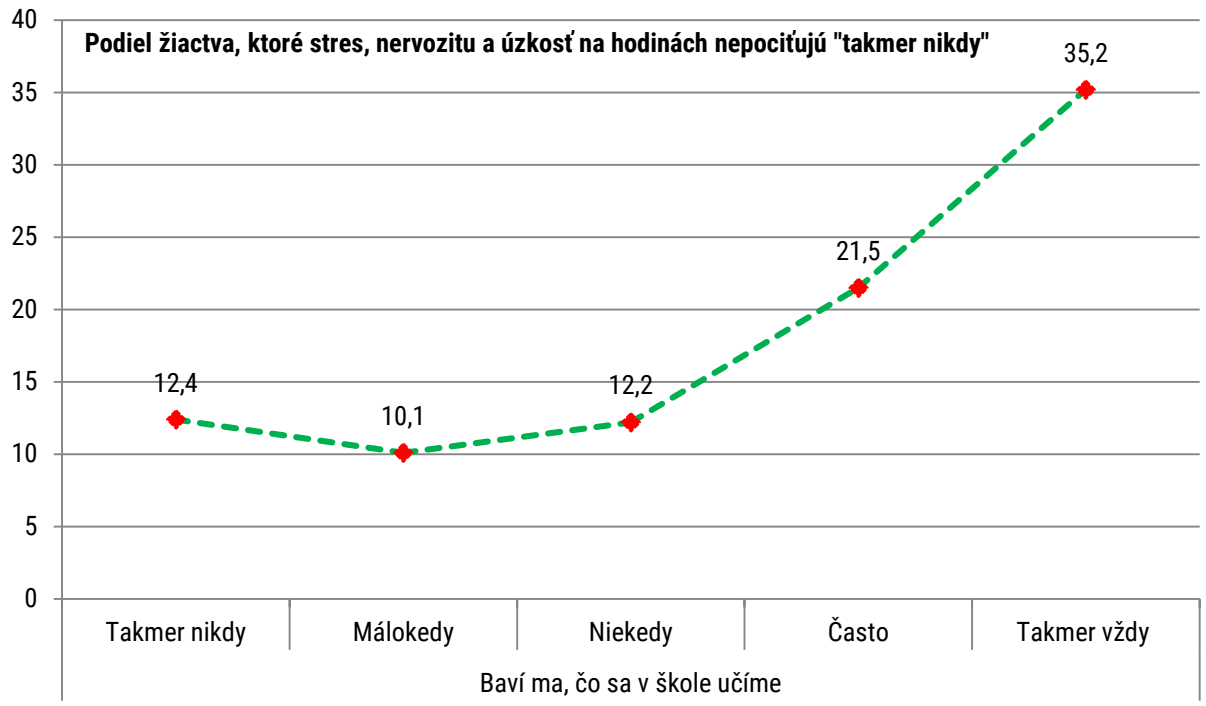
[6] Žiactvo súkromných škôl hodnotilo svoje pocity uvoľnenosti počas vyučovania významne pozitívnejšie ako žiactvo cirkevných a štátnych škôl – často a takmer vždy sa na súkromnej škole cíti počas vyučovania uvoľnene viac ako polovica žiakov (56,1 %). Pre nízky počet žiactva (44 žiakov a žiačok) súkromné školy vyraďujeme z ďalšej analýzy.

[7] Na hodinách prežíva nervozitu, úzkosť a stres „často“ a „takmer vždy“ 1454 žiakov a žiačok v súbore, t. j. štvrtina žiactva základných škôl (tabuľka č. 1/7).

Medzi žiactvom malých a veľkých škôl sú rozdiely v pociťovaní nervozity, úzkosti a stresu na hodinách štatisticky významné – žiactvo malých škôl uvádzalo, že stres, úzkosť a nervozitu na hodinách pociťuje „takmer nikdy“ alebo „málokedy“ vo významne vyššom podiele ako žiactvo veľkých škôl. Menší rozsah prežívania stresu uvádzalo v porovnaní so žiactvom štátnych škôl aj žiactvo cirkevných škôl.

Rodové rozdiely v odpovediach na otázku *baví ma, čo sa v škole učíme* sú na rozdiel od prežívania stresu štatisticky nevýznamné. Dievčatá však zriedkavejšie ako chlapci odpovedali, že ich učivo nebaví „takmer nikdy“ (12,4 % verzus 17 %). Štatisticky nevýznamné sú aj rozdiely medzi štátnymi a cirkevnými školami. Rozdiely medzi žiactvom malých a veľkých škôl sú v odpovediach na túto otázku štatisticky významné – žiactvo malých škôl častejšie ako žiactvo veľkých škôl odpovedalo, že ho „často“ alebo „takmer vždy“ baví preberaná látka (22,2 % verzus 15,3 %) a žiactvo veľkých škôl zasa častejšie ako žiactvo malých škôl priznávalo, že ich učivo nebaví „takmer nikdy“ (15,0 % a 9,7 %). Medzi pociťovaním nervozity a stresu na hodinách a zaujatím či „bavením“ vyučovanou látkou je pomerne silný záporný vzťah (Spearman: -,224***). Žiaci a žiačky, ktorých „takmer vždy“ baví, čo sa v škole učia, pociťujú nervozitu, úzkosť a stres na hodinách významne zriedkavejšie ako žiaci a žiačky, ktorých učivo nebaví „takmer nikdy“ alebo „málokedy“ či „niekedy“ (Graf č. 1/3). Od týchto pocitov však nie sú ani oni sú celkom oslobodení – takmer 15 % žiakov a žiačok, ktorých učivo baví „takmer vždy“, zažíva úzkosť, nervozitu a stres na hodinách „často“ alebo „takmer vždy“.

Graf č. 1/3 *Súvislosť medzi zaujatím učivom a nepociťovaním stresu, nervozity a úzkosti na hodinách*

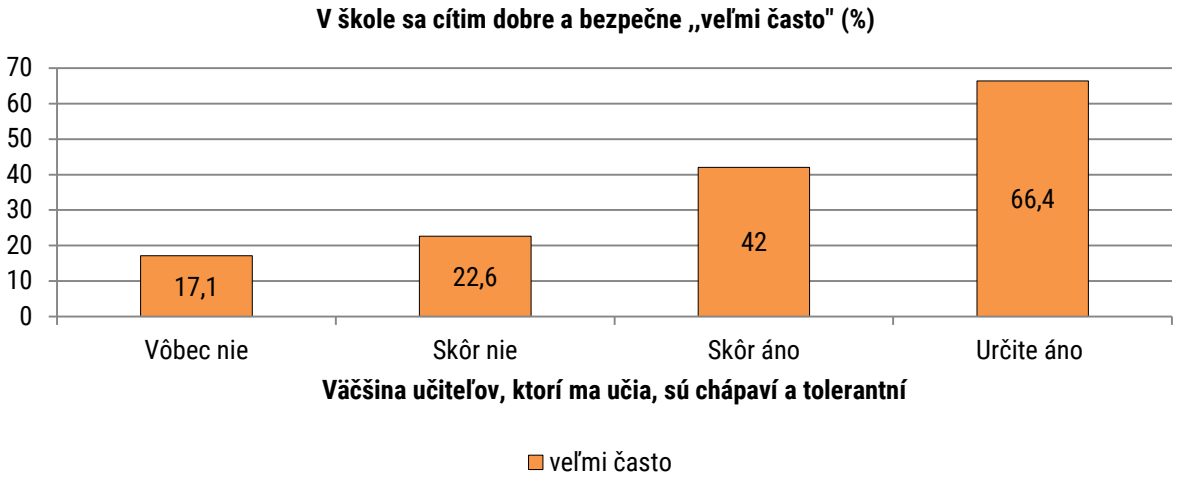

1.2.1 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole a vzťahov s učiteľstvom a k učiteľstvu

Charakter interakcií žiakov a žiačok s učiteľmi a učiteľkami významne súvisí s prežívaním bezpečia a pohody v škole. Potvrdili to aj vykonané štatistické testy, o výsledkoch ktorých informuje Tabuľka č. 1/8. Zistené súvislosti medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a konkrétnejšími skúsenosťami a hodnotením interakcií s učiteľstvom sú štatisticky významné a pomerne silné. Presvedčenie či pocity žiakov a žiačok, že ich vzdelávajú *chápajúce a tolerantné učiteľky a učitelia* a že v škole sú učitelia a učiteľky, ktorí *vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo*, má štatisticky významný a silne pozitívny vplyv na častosť ich cítenia sa v škole dobre a bezpečne.

Tabuľka č. 1/8 Výsledky testovania súvislostí prežívania pohody a bezpečia v škole a vzťahov s učiteľmi			
Súvislosti s férovosťou a partnerským prístupom učiteľstva	***Test***	***Hodnota***	***Sign.***
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými	Spearman	-,317	,000
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	Spearman	,359	000
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	CC[8]	,319	000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	Spearman	,221	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach prispievajúcich k zlepšeniu školy	Spearman	,252	,000
Súvislosti s osobným prístupom k žiakovi či žiačke	***Test***	***Hodnota***	***Sign.***
Učitelia/učiteľky hodnotia moje výsledky tak, že viem ... ako sa zlepšiť	Spearman	,260	,000
Učitelia/učiteľky oceňujú pred triedou aj moje schopnosti a neupozorňujú len na ...nedostatky	Spearman	,254	000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	Spearman	-,306	,000
Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	CC	,210	000

Graf č. 1/4 *Súvislosť medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a vnímaním porozumenia a tolerantnosti učiteľstva*

Viac ako dve tretiny žiakov a žiačok základných škôl súhlasilo „skôr áno“ a „určite áno“, že väčšina učiteľov, ktorí ich učia, sú chápaví a tolerantní. Podiel žiactva, ktoré odpovedalo na túto otázku „skôr nie“ a „vôbec nie“ však nemožno prehliadnuť. Medzi cirkevnými a štátnymi školami a medzi dievčatami a chlapcami nie sú v charaktere tejto skúsenosti štatisticky významné rozdiely. Inak povedané, chlapci a dievčatá sa významne nelíšia v hodnotení svojich učiteľov a učiteliek ako chápavých a tolerantných a významnejšie rozdiely nie sú v tomto ani medzi žiactvom cirkevných a štátnych základných škôl. Rozdiely boli zistené medzi malými a veľkými školami. Žiactvo malých škôl vo významne menšom podiele ako žiactvo veľkých škôl odpovedalo, že toto tvrdenie pre ich učiteľstvo „skôr neplatí“ alebo „vôbec neplatí“ (21,6 % verzus 32,1 %). Žiactvo vidieckych škôl taktiež významne menej často ako žiactvo zo škôl v krajských mestách odpovedalo, že väčšina učiteľov, ktorí ich učia, „skôr nie sú“ alebo „vôbec nie sú“ chápaví a tolerantní (27,2 % verzus 34,1 %).

Vnímanie, že na navštevovanej škole sú *učitelia, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo*, má štatisticky významnú súvislosť s prežívaním pohody a bezpečia v škole. Bez tejto pozitívnej skúsenosti je približne 22 % žiactva základných škôl – 11,7 % žiactva odpovedalo, že *v škole nie je taký učiteľ/učiteľka*

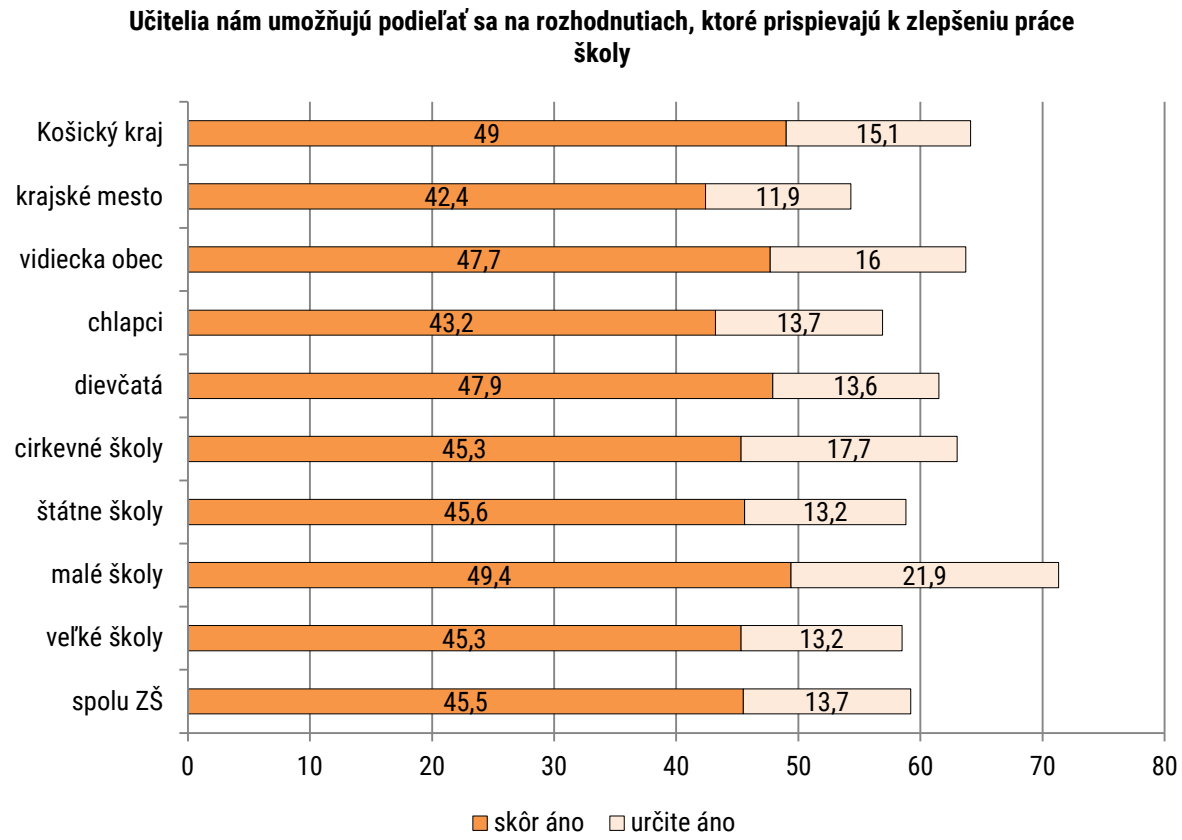
[8] Koeficient kontingencie (CC)

a 10,4 % nechcelo odpovedať.[9] Vykonané testy nezistili štatisticky významné rozdiely vo vnímaní spravodlivosti učiteľstva žiactvom podľa krajov[10], veľkosti sídla navštevovanej školy, ani podľa veľkosti školy, jej zriaďovateľa a ani podľa rodov.

Zistenie, že *medzi chlapcami a dievčatami nie sú štatisticky významné rozdiely* vo vnímaní schopnosti učiteľov riešiť konflikty v triede spravodlivo, považujeme za obzvlášť dôležité. Toto zistenie protirečí pomerne rozšírenej predstave, že učitelia a učiteľky pristupujú k dievčatám pozitívnejšie a v situácii konfliktu sa *môžu vopred postaviť* na ich stranu.

Výsledky štatistických testov v Tabuľke č. 1/8 ukazujú, že na častosť cítenia sa v škole dobre a bezpečne pozitívne vplýva aj *partnerský prístup pedagógov k žiactvu.* Zisťovali sme ho otázkou o možnostiach žiactva diskutovať počas vyučovacích hodín a otázkou, či sú v škole vytvorené podmienky žiactvu zúčastňovať sa na rozhodovaní o možnostiach zlepšovať prácu školy. Kontextové charakteristiky (zriaďovateľ, veľkosť školy, veľkosť sídla, kraj a rod) významnejšie nediferencujú skúsenosti žiactva základných škôl s partnerským prístupom učiteľstva. V Grafe č. 1/5 môžeme vidieť len nevýznamné rozdiely v možnostiach žiactva podieľať sa na *rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy.* Výnimkou je žiactvo malých škôl, ktoré nadpriemernými podielmi uviedlo, že túto možnosť majú „skôr áno" a „určite áno".

Graf č. 1/5 *Podiely žiactva s možnosťou účasti na rozhodnutiach týkajúcich sa práce školy*

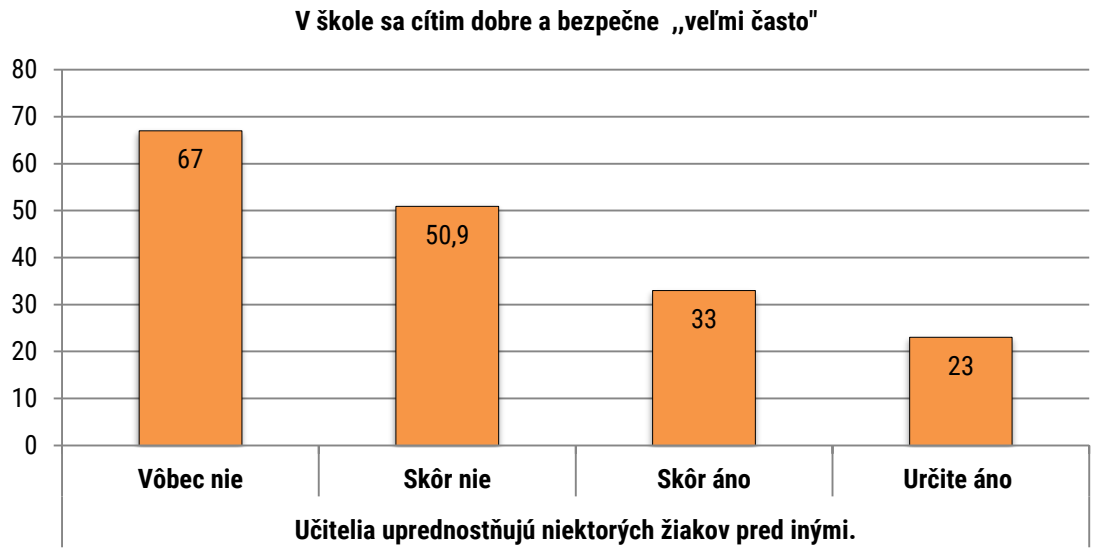
[9] Neodpovedanie interpretujeme ako významovo identické s tvrdením, že v škole nie je taký učiteľ/učiteľka. Vidíme v ňom snahu vyhnúť sa explicitnému „obvineniu" učiteľského zboru z neschopnosti spravodlivo riešiť konflikty v triede.

[10] Najviac sa medzi sebou líšia odpovede žiactva Prešovského a Žilinského kraja. V Prešovskom kraji najvyšší podiel žiactva uviedol, že v škole nie je taký učiteľ/učiteľka (13,8 %) a najnižší podel žiactva uviedol, že v ich škole je viac takých učiteľov/učiteliek (45,2 %), Podiely týchto odpovedí v Žilinskom kraji sú 9,8 % a 51,7 %. Rozdiely však nie sú štatisticky významné.

Pomerne silnú negatívnu súvislosť s prežívaním pohody a bezpečia v škole má presvedčenie žiactva, že *učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými* a tiež osobná skúsenosť s ponižujúcim správaním učiteľa či učiteľky vyjadrená súhlasom s tvrdením, že *niektorí učitelia sa k nim správajú nepekne (kričia na nich, zosmiešňujú ich)*.

Graf č. 1/6 uvádza podiely odpovedí „veľmi často" sa cítim dobre a bezpečne u žiactva, ktoré v rôznej miere súhlasilo alebo nesúhlasilo s tvrdením, že učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými. Podiel odpovedí „veľmi často" sa v škole cítim dobre a bezpečne klesá úmerne s príklonom žiakov a žiačok k názoru, že *učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými.*

Graf č. 1/6 *Súvislosť medzi pociťovaním pohody a bezpečia v škole „veľmi často" a názorom, že učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými .*

Krik učiteľov, zosmiešňovanie žiaka či žiačky a iné formy nepekného správania voči nim je skúsenosťou, ktorá štatisticky významne a negatívne vplýva na častosť cítenia sa žiactva v škole v dobre a bezpečne. Potešujúcim zistením je, že takéto skúsenosti „vôbec" nemá alebo „skôr nemá" 74,2 % žiactva základných škôl. Túto negatívnu skúsenosť však „skôr" a „určite" potvrdilo 25,8 % žiakov a žiačok. Medzi cirkevnými a štátnymi školami, medzi chlapcami a dievčatami a tiež medzi žiactvom rôznych krajov nie sú štatisticky významné rozdiely v podieloch žiactva s touto negatívnou skúsenosťou. Štatisticky významné, hoci slabé sú rozdiely medzi žiactvom malých a veľkých škôl. Žiactvo veľkých škôl častejšie ako žiactvo malých škôl uvádzalo, že bolo objektom nepekného/ponižujúceho správania zo strany niektorých učiteľov či učiteliek (26,3 % verzus 17,2 %).

Pomerne silnú pozitívnu a štatisticky významnú súvislosť s cítením sa žiakov a žiačok v škole dobre a bezpečne má naopak *vyzdvihovanie ich predností pred triedou* (Spearman ,254***). V dostupnosti či nedostupnosti tejto skúsenosti nie sú významné rozdiely medzi žiactvom malých a veľkých škôl a ani medzi dievčatami a chlapcami. Žiactvo štátnych škôl však častejšie ako žiactvo cirkevných škôl túto skúsenosť „vôbec nemá" alebo „skôr nemá" (50,7 % verzus 41,5 %). Bez tejto skúsenosti je častejšie žiactvo škôl v krajských mestách ako žiactvo vidieckych škôl (54,2 % verzus 46,1 %).

1.3 SÚVISLOSTI PREŽÍVANIA POHODY A BEZPEČIA SO VZŤAHMI V TRIEDNOM KOLEKTÍVE

Správanie sa spolužiakov medzi sebou, vzájomná podpora, povzbudzovanie alebo vysmievanie sa, ignorovanie či iné formy vyčleňovania niektorých spolužiakov/spolužiačok mimo kolektívu zohráva dôležitú úlohu v aktuálnom prežívaní pohody a bezpečia v škole a má aj dlhodobé dôsledky na budovanie sebadôvery a dôvery k iným ľuďom aj v dospelom živote. V monitorovacom dotazníku sme preto venovali charakteru vzťahov v žiackom kolektíve a skúsenostiam žiactva so správaním spolužiakov veľký počet otázok. Otázky sa zameriavali na najrôznejšie aspekty kolektívneho života, či približovali sa k týmto aspektom z rôznych uhlov. Tabuľka č. 1/11 predstavuje zistené štatistické súvislosti medzi cítením sa v škole dobre a bezpečne a odpoveďami na časť týchto otázok.

Tabuľka č.1/ 11 Výsledky testovania súvislosti pohody a bezpečia v škole s rôznymi stránkami vzťahov so spolužiakmi

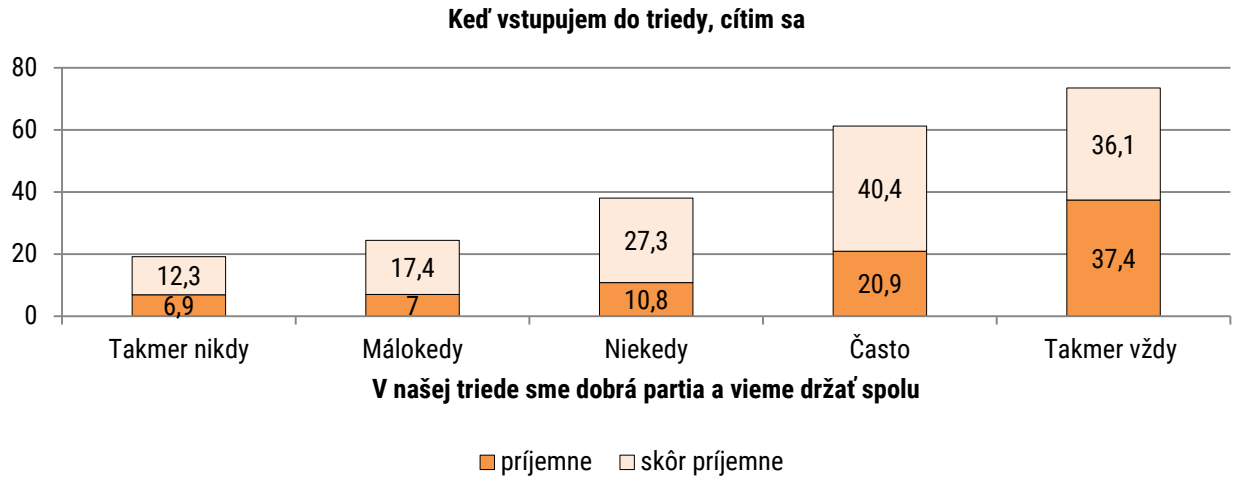
V škole sa cítim dobre a bezpečne - korelácie **ukazovatele súdržnosti triedy**	Test	V škole sa cítim dobre a bezpečne	Keď vstupujem do triedy, obvykle sa cítim	Aprox. Sign.
V našej triede sme dobrá partia a vieme držať spolu	Spearman	**,358**	**,406**	,000/,000
V triede máme takých, ktorým sa väčšina spolužiakov/spolužiačok vyhýba	CC	,152	,142	,000/,000
V triede všetci spolu dobre vychádzame, nikoho neodstrkujeme	CC/chí?	,265	,280	,000/,000
Medzi mojimi spolužiakmi/spolužiačkami sú nezhody	Spearman	**-,302**	**-,313**	,000/,000
Ak má niekto problém s neférovosťou učiteľa/učiteľky, postavíme sa za neho	CC	,192	,164	,000/,000
Súdržnosť kolektívu a výkony spolužiakov (o 2.9)	CC	,267	,288	,000/,000
V našej triede sa každý spolieha sám na seba a neobzerá sa na druhých	Spearman	,119	,012	,000/,356[c]
V triede mám spolužiakov/spolužiačky, ktorí určujú pravidlá, aj keď sa to mnohým nepáči	CC	,186	,178	,000/,000
ukazovatele *osobného prežívania postavenia* v triede				
Možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede alebo škole	Spearman	**-,377**	**-,405**	,000/,000
Doteraz sa v navštevovaných triedach či v školách nenašiel nik s podobnými záujmami	Spearman	-,076	,078	000/,000
Cez prestávky sa rozprávam so spolužiakmi/spolužiačkami	Spearman	,244	**,286**	.000/,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	Spearman	-,307	,286	,000/,000
Cez prestávky som sám/sama a nevšímam si okolie	Spearman	,227	.287	,000/,000
Zažil/zažila som povzbudzovanie (od spolužiakov/spolužiačok)	Spearman	,230	,246	,000/,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	Spearman	-,306	-,259	,000/,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	Spearman	-,221	,180	,000/,000

Medzi výsledkami testov súvislosti dvoch všeobecných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole a 16 čiastkovými ukazovateľmi prežívania a hodnotenia rôznych stránok súdržnosti kolektívu či vnímania vlastnej situácie a prijímania kolektívom vidíme niekoľko silných súvislostí (Tabuľka č. 1/11) . Najsilnejšou je súvislosť s hodnotením *triedneho kolektívu ako dobrej partie, ktorá vie držať spolu* (Graf č.1/7). Analýza kontextových premenných nezistila žiaden štatisticky významný vzťah medzi mierou takéhoto pozitívneho

hodnotenia triedneho kolektívu a veľkosťou školy – väčší podiel hodnotiacich *stálosť* tejto črty triedneho kolektívu triedny kolektív ako „často“ a „takmer vždy“ v malých školách oproti veľkým školám nie je štatisticky významný (62,8 % verzus 55,4 %). Žiactvo cirkevných škôl častejšie ako žiactvo štátnych škôl hodnotí svoje triedne kolektívy ako súdržné „často“ alebo „takmer vždy“ (61,9 % verzus 55 %), ale tento rozdiel nie je štatisticky významný.

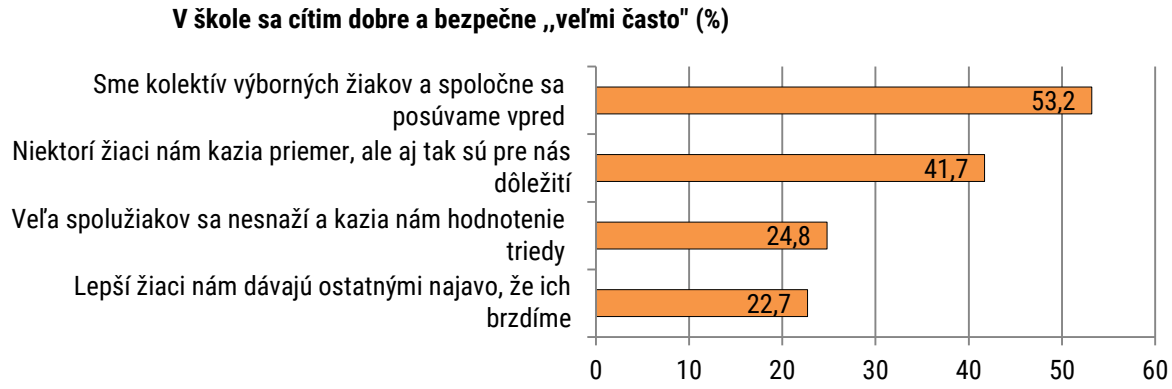
Žiactvo cirkevných a štátnych škôl sa štatisticky *významne neodlišuje* vo viacerých ukazovateľoch súdržnosti triedneho kolektívu – žiactvo škôl oboch zriaďovateľov sa vie v podobnej miere zastať spolužiaka, ak sú voči nemu učiteľ/učiteľka neféroví, v podobnej miere tiež deklaruje, že neférových učiteľov v škole nemajú. Žiactvo cirkevných a štátnych škôl má tiež podobné podiely súhlasov s tvrdením *medzi mojimi spolužiakmi sú nezhody*.

Graf č. 1/7 *Súvislosť medzi vnímaním súdržnosti triedneho kolektívu a pocitmi pri vstupe do triedy*

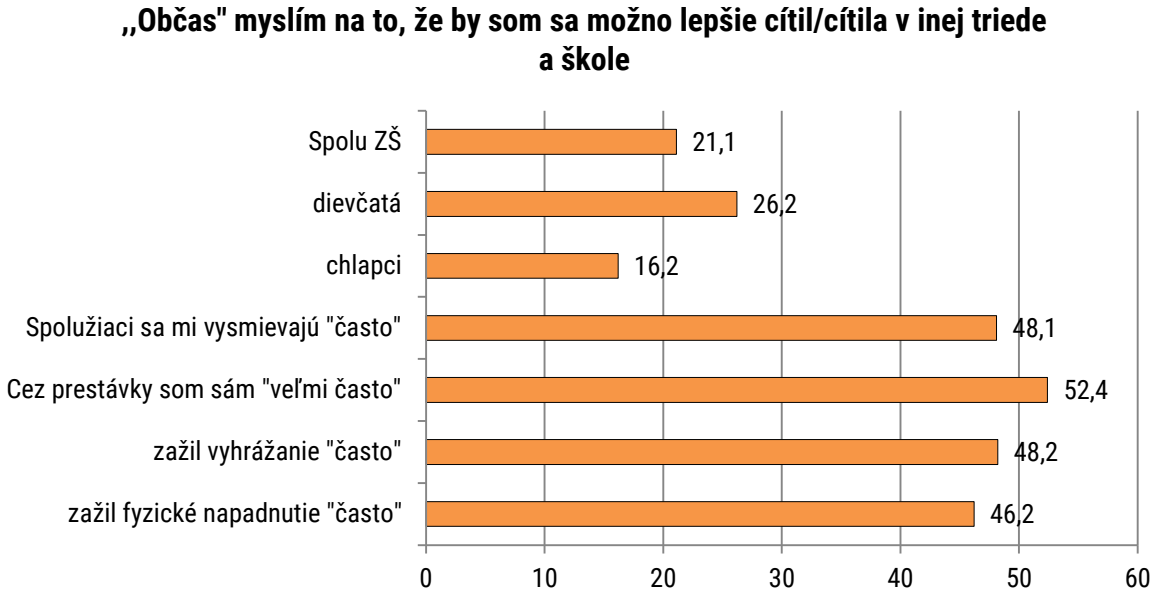
Pomerne silnú súvislosť s cítením s obidvomi hlavnými ukazovateľmi pohody a bezpečia v škole majú názory žiactva na rozdiely v študijných výkonoch spolužiakov a spolužiačok. (CC ,267 a ,288 ***). V Grafe č. 1/8 vidíme, že podiel cítiacich sa v škole „veľmi často“ dobre a bezpečne je výrazne nižší medzi žiactvom, ktorým záleží na celkových výsledkoch triedy a sú nespokojní, že časť spolužiakov im *kazí priemer,* a tiež medzi žiactvom, ktoré zažíva od lepších žiakov takéto výhrady *dávajú nám najavo, že ich brzdíme*. V rozdieloch v podieloch žiactva v Grafe č. 1/8 môžeme vidieť aj upozornenie, že tlak na súťaženie vo výsledkoch môže narúšať inkluzívnu atmosféru v triede alebo značne komplikovať jej pestovanie.

Graf č. 1/8 *Hodnotenie pohody a bezpečia v škole v kategóriách žiactva rozdielne hodnotiaceho študijné výsledky (a čiastočne aj) súdržnosť spolužiakov*

V zisteniach uvedených v Tabuľke č. 1/11 vidíme niekoľko štatisticky významných a pomerne silných negatívnych súvislostí medzi pociťovaním pohody a bezpečia v škole a osobnými skúsenosťami s ponižovaním, fyzickým a verbálnym násilím a tiež osamotenosťou či izoláciou žiactva. S častosťou týchto negatívnych zážitkov silno súvisí všeobecný záporný ukazovateľ pohody a bezpečia v škole, ktorým je vyjadrovanie sa k tvrdeniu *možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede či škole*.[11] Graf č. 1/9 zobrazuje zistené najvyššie podiely žiactva zaoberajúceho sa často[12] myšlienkou na „únik" zo súčasného triedneho kolektívu a školy v súvislosti s konkrétnymi negatívnymi zážitkami.

Graf č. 1/9 *Podiely žiactva často uvažujúceho o možnosti odchodu medzi žiactvom s častou skúsenosťou rôznych negatívnych zážitkov*

S výnimkou rodu – rozdiely medzi podielmi chlapcov (16,2 %) a dievčat (26,2 %) sú výrazné – kontextové charakteristiky školskej situácie žiactva majú s týmto premýšľaním len slabú alebo žiadnu súvislosť. Medzi žiactvom malých a veľkých škôl nie sú rozdiely v jeho častosti, rovnako ako medzi žiactvom štátnych a cirkevných škôl. V školách oboch zriaďovateľov je približne identický podiel žiactva, ktoré uvažuje o tom, že by sa *možno cítili lepšie v inej triede či škole*.

Uvažovanie o alternatívach k súčasnému školskému prostrediu súvisí najmä s kumuláciou viacerých osobných negatívnych skúseností. Žiaci a žiaci, ktorí odpovedali, že „občas" uvažujú o tom, že by sa inde mohli cítiť lepšie, sa nadpriemerne často (dvakrát častejšie ako priemer) vyskytujú medzi tými, ktorým sa spolužiaci vysmievajú „často", ktorí zažili „často" vyhrážanie a fyzické napadnutie, či medzi tými, ktorí sú „veľmi často" sami cez prestávky a nevšímajú si okolie.

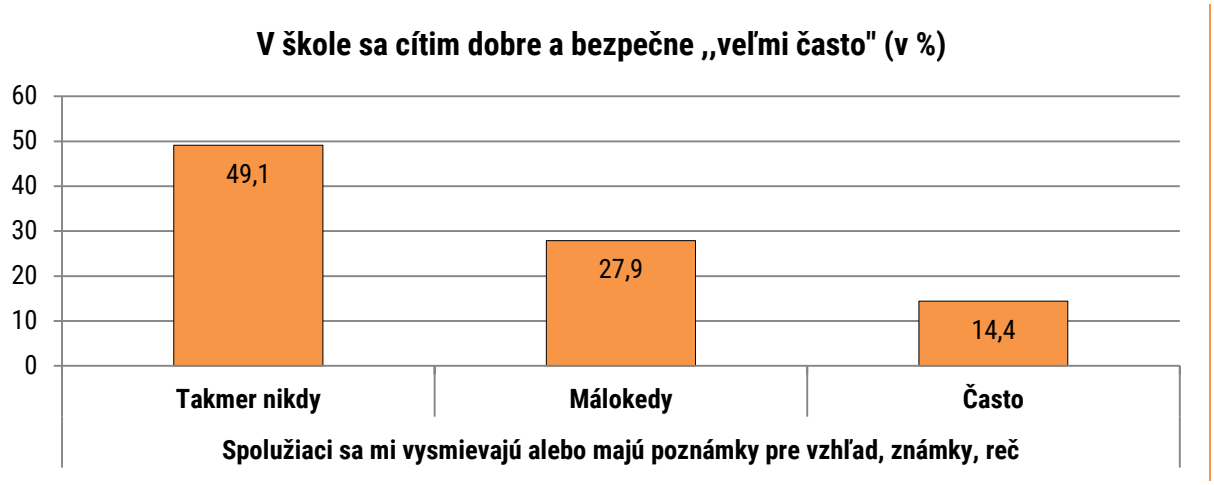
K negatívnym skúsenostiam znižujúcim pocit bezpečia a pohody a podnecujúcim únikové myšlienky patria situácie, keď je žiak či žiačka terčom posmechu a poznámok. Výraznou ilustráciou štatisticky významnej súvislosti medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a skúsenosťami výsmechu od spolužiakov je Graf č. 1/10.

V Grafe č. 1/10 môže prekvapiť údaj, že až 14,4 % žiactva, ktoré „často" zažíva výsmech alebo poznámky od spolužiakov, sa v škole cíti dobre a bezpečne „veľmi často". Tento podiel sčasti môžeme vysvetliť

[11] Túto otázku – premennú pre silné negatívne korelácie sme zaradili medzi hlavné všeobecné ukazovatele pohody a bezpečia v škole.
[12] Najväčšiu intenzitu „pohrávania sa" s možnosťou úniku sme zámerne stanovili veľmi mierne a vágne ako „občas", aby vyjadrovala istú nezáväznosť, neosudovosť takýchto úvah. Trojbodová škála - nikdy – málokedy – občas, aj tak dobre rozlišovala prežívanie žiactva, čo eviduje Graf č.1/9.

určitým návykom pokladať posmešky a poznámky za bežnú a „normálnu“ súčasť komunikácie vrstovníkov a pestovaním si určitej odolnosti voči ich možnej zraniteľnosti. Iné vysvetlenie môže súvisieť s pomerne širokou formuláciou tvrdenia, ku ktorému sa žiactvo vyjadrovalo. Nedá sa vylúčiť, že aj keď „poznámky“, ktoré sú žiačkam a žiakom adresované, obťažujú, nemusia nutne ponižovať adresáta a narúšať či deštruovať jeho pohodu.

Graf č. 1/10 *Súvislosť medzi cítením sa v škole dobre a bezpečne a častosťou zážitkov výsmechu od spolužiakov*

Medzi častosťou skúsenosti s výsmechom a poznámkami nie sú štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami a ani medzi žiactvom štátnych a cirkevných škôl. Žiactvo malých škôl sa stretáva s výsmechom a poznámkami v menšej miere ako žiactvo veľkých škôl (obeťou výsmechu a poznámok sa „takmer nikdy“ nestáva 74,7 % žiactva malých škôl a 63,8 % žiactva veľkých škôl).

1.3.1 Súvislosť medzi cítením sa dobre a bezpečne v škole a akceptujúcimi postojmi k „iným“ spolužiakom

V analýze súvislostí postojov voči v nejakej vonkajšej charakteristike „iných“ spolužiakov prejavovaných v hypotetickej situácii spoločného ubytovania na školskom výlete sme vychádzali z predpokladu, že menej prijímajúce (opatrnejšie, ostražitejšie, rezervovanejšie) postoje budú mať žiaci a žiačky, ktorí sa v škole z rôznych dôvodov cítia menej v pohode a bezpečne, teda žiactvo, ktoré má skúsenosti s rôznymi formami ubližovania a ponižovania od svojich vrstovníkov. Pre analýzu sme si zo zoznamu testovaných „iných“ spolužiakov/spolužiačok, ktorý bol súčasťou monitorovacieho dotazníka, vybrali tri typy „iných“ spolužiakov/spolužiačok – vyznávajúcich islam, individuálne integrovaných pre autizmus a spolužiakov a spolužiačky rómskeho pôvodu.

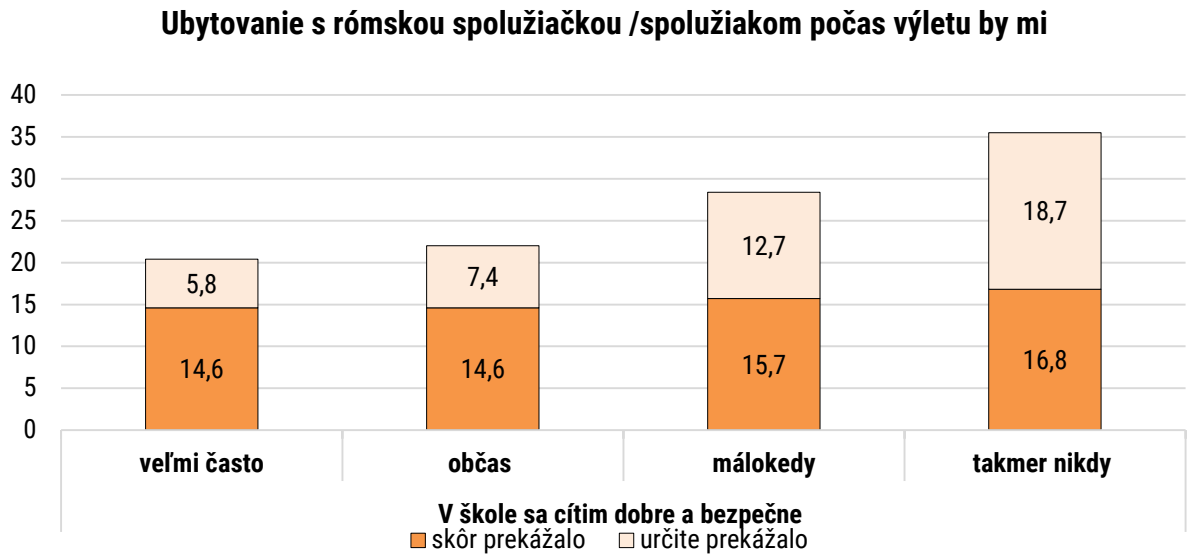
V Tabuľke č. 1/12 uvádzame výsledky testovania súvislostí medzi akceptovaním „iných“ spolužiakov/spolužiačok a cítením sa v škole dobre a bezpečne, a výsledky testovania súvislostí s ďalšími, konkrétnejšími skúsenosťami v školskom prostredí. Výsledky štatistických testov v niektorých prípadoch preukázali len veľmi slabé a žiadne súvislosti medzi skúsenosťami zo školského prostredia a prejavenými postojmi. Medzi izolovanosťou žiaka/žiačky (ich trávením prestávok osamote) a mierou akceptácie spoločného ubytovania s vybranými „inými“ spolužiakmi/spolužiačkami sme nezistili žiadnu súvislosť – medzi tými, ktorí trávia prestávky družne so spolužiakmi a tými, ktorí ich tak prežívajú zriedkavejšie alebo vôbec, nie je žiadna súvislosť.[13]

[13] Nepotvrdená súvislosť nám teda naznačuje, že samotárstvo nemá súvislosť s predpojatosťou či averziou voči iným.

Tabuľka č.1/ 12 Výsledky testovania súvislostí akceptácie „iných“ spolužiakov s ďalšími premennými		
V škole sa cítim dobre a bezpečne – rozdiely koeficient kontingencie (CC)		**významnosť**
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou vyznávačmi islamu	,109	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,119	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,144	000[c]
Cez prestávky som sám a nevšímam si okolie – rozdiely CC		
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou vyznávačmi islamu	,042	,576
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,076	,001
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,070	.005
Spolužiaci sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč		
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou vyznávačmi islamu	,066	,001
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,061	,006
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,100	,000
Zažil/zažila vyhrážanie		
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou vyznávačmi islamu	,148	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,104	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,176	,000
Zažil/zažila fyzické napadnutie		
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou vyznávačmi islamu	,136	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,092	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,133	,000

Nepotvrdila sa súvislosť medzi tým, či a v akej miere bol žiak či žiačka terčom výsmechu a poznámok a jeho či jej postojmi k spoločnému ubytovaniu so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam a spolužiakom/spolužiačkou integrovanými pre autizmus a len slabú, až zanedbateľnú súvislosť má táto skúsenosť s jeho či jej postojom k spoločnému ubytovaniu so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu. Slabé až zanedbateľné súvislosti sme zistili aj medzi skúsenosťou fyzického napadnutia a postojmi k spolužiakovi/spolužiačke integrovanými pre autizmus. Najsilnejšie (no skôr slabšie) štatisticky významné súvislosti sme identifikovali medzi celkovým cítením sa v škole dobre a bezpečne a akceptáciou ubytovania so spolužiakom či spolužiačkou rómskeho pôvodu.

Graf č. 1/11 *Neakceptovanie spoločného ubytovania s rómskym spolužiakom/spolužiačkou podľa častosti cítenia sa v škole dobre a bezpečne*

Graf č. 1/11 zobrazuje mierny, ale štatistický *významný nárast neakceptovania* spoločného ubytovania s rómskym spolužiakom/spolužiačkou počas školského výletu súvisiaci s poklesom častosti cítenia sa v škole dobre a bezpečne. Môžeme si všimnúť aj výrazné zvýšenie rozhodnosti neakceptovania spoločného ubytovania – podiel žiactva, ktoré sa v škole cíti dobre a bezpečne „veľmi často" , a ktorému by spoločné ubytovanie „určite prekážalo" (5,8 %), sa u žiactva, ktoré sa v škole necíti dobre a bezpečne „takmer nikdy" zvýšil na *trojnásobok* (18,7 %). V podobnom vzore sa zvyšuje neakceptovanie hypotetického spoločného ubytovania s rómskym spolužiakom/spolužiačkou (a do istej miery aj so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam či integrovanými pre autizmus) u žiactva, ktoré bolo od spolužiakov/spolužiačok častejšie vystavené výsmechu, vyhrážaniu či iným ubližujúcim praktikám.[14]

Pre akceptáciu spoločného ubytovania so spolužiačkou/spolužiakom *vyznávajúcimi islam* zohrávajú kontextové charakteristiky slabú až zanedbateľnú úlohu. Medzi žiactvom malých a veľkých škôl a medzi žiactvom škôl sídliacich v rôznych veľkostných typoch obcí nie sú v otázke akceptácie spoločného ubytovania s takýmto spolužiakom žiadne rozdiely, rozdiely medzi žiactvom štátnych a cirkevných škôl sú takmer zanedbateľné, no žiactvu štátnych škôl by v mierne väčšom podiele ako žiactvu cirkevných škôl spoločné ubytovanie „skôr neprekážalo" alebo „vôbec neprekážalo" (74,5 % verzus 67,4 %). Dievčatá štatisticky významne častejšie ako chlapci odpovedali, že by im spoločné ubytovanie so spolužiačkou vyznávajúcou islam „skôr neprekážalo" alebo „vôbec neprekážalo" (81 % verzus 67,4 %).

Kontextové charakteristiky majú len slabú súvislosť s akceptáciou spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou individuálne *integrovanými pre autizmus*. Neidentifikovali sme žiadnu súvislosť miery akceptácie s veľkosťou školy – žiactvo veľkých i malých škôl sa stavia k akceptácii spoločného ubytovania s integrovaným spolužiakom/spolužiačkou podobne. Žiactvu cirkevných škôl by spoločné ubytovanie s integrovaným spolužiakom/spolužiačkou „skôr" alebo „určite" prekážalo mierne (nevýznamne) častejšie ako žiactvu štátnych škôl (25,9 % verzus 21,7 %) a chlapcom častejšie ako dievčatám (26,1 % verzus 17,8 %). Najmenší podiel žiactva, ktorému by spoločné ubytovanie so

[14] Túto súvislosť určite nemožno interpretovať v tom zmysle, že odmietanie spoločného ubytovania s rómskym spolužiakom je dôsledkom toho, že odmietajúcemu túto nepohodu a ubližovanie spôsobili práve rómski spolužiaci. Takéto tvrdenie sa nedá o nič oprieť. Môžeme sa však domnievať, že žiaci, ktorí sa stretávajú s posmechom, budú spoločné ubytovanie odmietať práve preto, aby sa vyhli ďalšiemu posmechu a stigme spájania sa so stereotypne vykresľovanou a často vysmievanou kategóriou obyvateľstva.

spolužiakom/spolužiačkou integrovanými pre autizmus „skôr“ alebo „určite“ prekážalo, bol v Nitrianskom kraji (14,6 %), najvyšší v Prešovskom kraji (25 %).

Tabuľka č.1/ 13 Akceptovanie spoločného ubytovania na izbe so spolužiakom/čkou rómskeho pôvodu				
Základné školy	Vôbec neprekážalo a skôr neprekážalo	Skôr prekážalo a určite prekážalo	Nechcem odpovedať	Spolu
Spolu	65,8	22,9	11,2	100,0%
Bratislavský kraj	72,7%	14,5	12,9	100,0%
Prešovský kraj	58,5	29,0%	12,5	100,0%
Dievčatá	70,8%	18,0%	11,0%	100,0%
Chlapci	61,0%	27,6%	11,5%	100,0%

Väčšiu mieru prijatia a akceptovania spoločného ubytovania so žiakom/žiačkou rómskeho pôvodu sme zistili u žiactva malých škôl – 73,4 % žiakov/žiačok malých škôl a 65,4 % žiakov/žiačok veľkých škôl by spoločné ubytovanie „skôr“ neprekážalo a „vôbec neprekážalo“. Medzi žiactvom cirkevných a štátnych škôl sú v miere akceptácie spoločného ubytovania s rómskym spolužiakom/spolužiačkou len nevýznamné rozdiely, podobne ako medzi žiactvom škôl sídliacich v rôznych veľkostných typoch obcí. V Tabuľke č. 1/13 vidíme štatisticky významné rozdiely v akceptačných postojoch k spoločnému ubytovaniu s rómskym spolužiakom/spolužiačkou medzi dievčatami a chlapcami a medzi žiactvom základných škôl Bratislavského a Prešovského kraja.

1.4 SÚVISLOSTI PREDSTÁV O LEPŠOM SPRAVOVANÍ SPOLOČNOSTI S POCITOM POHODY A BEZPEČIA V ŠKOLE A SKÚSENOSŤAMI ZO ŠKOLSKÉHO ŽIVOTA

Pri testovaní súvislostí troch vybraných názorov na spoločenské témy sme vychádzali z viacerých predpokladov. Ako sme už zdôvodňovali v úvode tejto časti správy, všetky tri vybrané názory pokladáme určitým spôsobom za rizikové pre demokraciu. Prvý testovaný názor nie je v súlade s demokratickým princípom rovnosti občanov a podporuje odobratie pasívneho volebného práva ľuďom s nízkym vzdelaním. Druhý názor nepriamo spochybňuje rovnosť práv ľudských bytostí, pretože o obmedzení migrácie hovorí na základe geografickej (a nepriamo aj rasovej) príslušnosti osôb. Tretie tvrdenie hovorí o práve občanov použiť aj násilie, ak majú pocit, že štát zlyháva v zaisťovaní poriadku, pričom chápanie poriadku zostáva vágne, čo môže viesť k svojvoľným výkladom a riziku obmedzovania práv druhých ľudí.

Podľa ďalšieho predpokladu si žiaci a žiačky tieto názory neutvárajú priamo v prostredí školy, ale určité skúsenosti v škole ich robia imúnnejšími alebo naopak naklonenejšími ich prijímať. Pri všetkých troch názoroch sme predpokladali, že žiactvo, ktoré má možnosť diskutovať na hodinách a osobitne žiactvo, ktorému pedagogický zbor vytvára predpoklady pre podieľanie sa na rozhodnutiach zlepšujúcich prácu školy, bude odmietať tieto názory vo väčšej miere ako žiactvo, ktoré túto skúsenosť nemá. Taktiež sme predpokladali, že žiactvo, ktoré má negatívne skúsenosti so spravodlivosťou učiteľov/učiteliek, bude „protestne“ väčšmi podporovať názory protirečiace demokratickým princípom, ktoré presadzuje školské vzdelávanie. Posledným spoločným predpokladom bolo, že žiactvo môže tieto názory dostávať z vonkajšieho prostredia v určitom prepojení, teda ako časti viac či menej prepojeného „svetonázoru“. Tieto predpoklady sme uplatnili pri výbere testovaných premenných (Tabuľky č. 1/14, č. 1/16 a č. 1/18).

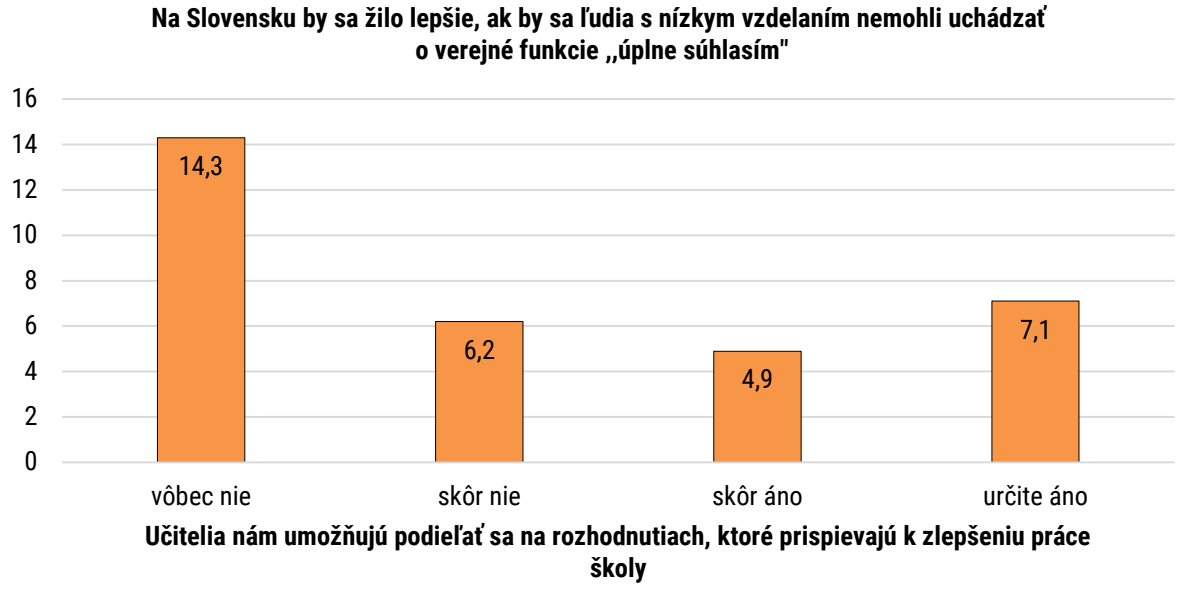
Tabuľka č. 1/14 Výsledky testovania súvislostí s

Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie	Koeficient Kontingencie	Approx. Sig.
Baví ma, čo sa v škole učíme	,114	,000
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	,127	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	,124	,000
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými	,125	,000
Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	,130	,000 **N**
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	,129	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,096	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,142	,000
Charakteristika triedneho kolektívu *s ohľadom na „výkonovú" rôznorodosť žiactva (o, 2,9)*	,109	,000 **N**
V našej triede sa každý spolieha na seba a neobzerá na druhých	,090	,000 **N**
Vysokoškolské vzdelanie je dôležitejšie pre chlapca ako pre dievča	,333	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,350	,000

Výsledky testov, ktoré vidíme v Tabuľke č. 1/14, ukazujú, že súvislosti medzi názorom na obmedzovanie pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním a uvádzanými skúsenosťami zo školského prostredia sú síce štatisticky významné, ale skôr slabšie. Takéto výsledky sčasti súvisia s tým, že takmer tretina žiactva ôsmych ročníkov základných škôl (32,5 %) nevedela k tomuto názoru zaujať postoj. Časť zistených slabých súvislostí má nejasné, neinterpretovateľné vzory (označujeme ich N). Týka sa to aj premenných, s ktorými sme spájali tzv. elitársku hypotézu. Nepotvrdilo sa, že by žiaci a žiačky, ktorým prekážalo, že slabší žiaci/žiačky *sa nesnažia a brzdia triedu* významne častejšie súhlasili s prospešnosťou obmedzovania pasívneho volebného práva.

Viaceré zistenia naznačujú, že úplné súhlasy s demokraticky spornými názormi sú svojho druhu *protestnými odpoveďami*. Porovnanie ukazuje napr., že žiactvo, ktoré „úplne súhlasí" s tým, že učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými, takmer dvakrát častejšie ako priemer „úplne" súhlasí s týmto názorom; žiactvo, ktoré tvrdí, že učitelia/učiteľky sa k nim správajú nepekne „často", dvakrát častejšie ako priemer (a ako žiactvo, ku ktorým sa učitelia „vôbec" nesprávajú nepekne), „úplne súhlasí" s týmto názorom. Predpoklad o pozitívnom vplyve demokratickej participácie na školách (*učitelia nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach)* získal slabú, ale štatisticky významnú podporu – žiactvo, ktoré takúto skúsenosť nemá „vôbec", významne častejšie „úplne súhlasí" s týmto názorom (Graf č. 1/12).

Graf č. 1/12 *Podiel úplne súhlasiacich s obmedzovaním prístupu do verejných funkcií podľa možnosti podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy*

Štatistické testy priniesli podporu aj predpokladu o existencii *prepojenia medzi preberanými názormi na spoločenské témy*. S názorom na obmedzenie pasívneho volebného práva takmer trikrát častejšie ako priemer „úplne súhlasí" žiactvo, ktoré „úplne súhlasí" aj s tvrdením, že vysokoškolské vzdelanie je lepšie pre chlapcov ako pre dievčatá.

Názor na prospešnosť obmedzenia pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním podľa ďalších vykonaných testov *nesúvisí* s pohodou a bezpečím prežívaným v škole a ani s konkrétnejšími skúsenosťami, napr. prežívaním osamelosti či stresu počas vyučovania. Medzi názormi dievčat a chlapcov na toto tvrdenie nie sú štatisticky významné rozdiely (CC: ,088 ***), no chlapci, ktorí „občas" uvažujú, že by sa lepšie cítili na inej škole, častejšie „úplne súhlasia" s tvrdením ako priemer (13,4 % ku 8,5 %). Medzi žiactvom štátnych a cirkevných škôl a ani medzi žiactvom veľkých a malých škôl nie sú v súhlase s týmto názorom štatisticky významné rozdiely. Rozdiely sa nepotvrdili ani medzi žiactvom škôl zo sídiel rôznej veľkosti. Žiactvo škôl z krajských miest však s týmto názorom „skôr" alebo „úplne" súhlasí mierne častejšie ako žiactvo škôl z vidieckych obcí a malých miest (24,4 % verzus 19,1 % a 19,7 %). Medzi žiactvom krajov Slovenska nie sú štatisticky významné rozdiely, no žiactvo Bratislavského kraja nadpriemerne často „skôr" alebo „úplne" súhlasí s týmto názorom (27 % verzus priemer 21,3 %).

Tabuľka č. 1/15 informuje o výsledkoch testovania súvislostí medzi podporou názoru *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie* a skúsenosťami zo školského prostredia a tiež o výsledkoch testovania súvislostí s odpoveďami na hypotetickú situáciu spoločného ubytovania s spolužiakmi/spolužiačkami líšiacimi sa farbou pleti, etnikom či náboženstvom a s názorom na lepšie schopnosti mužov v riadení firiem.

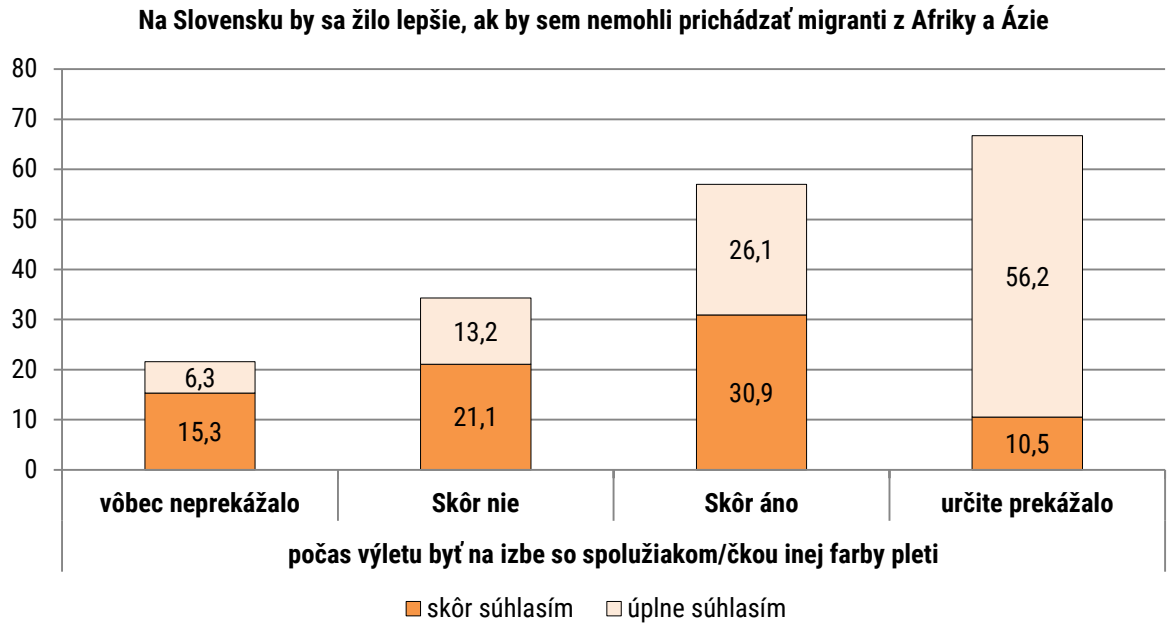
Tabuľka č. 1/15 Výsledky testovania súvislostí podpory názoru na obmedzenie migrácie z Afriky a Ázie

Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie – testované premenné	Koeficient Kontingencie	Approx, Sig
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne, kričia na mňa a vysmievajú sa mi	,128	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,140	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,109	,000

Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,058	,013
Zažil/zažila som vyhrážanie	,115	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	,123	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti	,341	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam	,368	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,352	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,350	,000

Výsledky testov v Tabuľke č. 1/16 ukazujú, že výrazne *silnejšie súvislosti* ako so skúsenosťami zo školského prostredia sme zistili medzi názorom žiactva na prospešnosť obmedzenia migrácie z Afriky a Ázie a akceptáciou spolužiactva inej farby pleti, náboženstva a etnika. Mieru súvislosti výrečne ilustruje Graf č. 1/13.

Graf č. 1/13 *Podiely „skôr" a „úplne" súhlasiacich" s tvrdením na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie podľa miery akceptovania spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti (v %)*

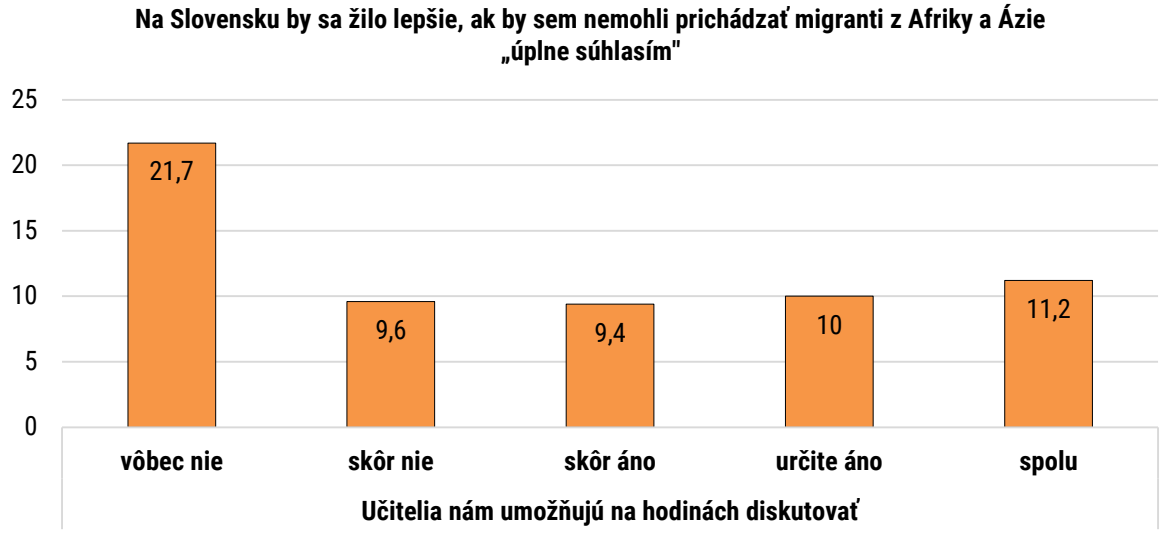

Zistené súvislosti medzi mierou podporovania tohto tvrdenia a neakceptovaním spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou, ktorých s ľuďmi z Ázie a Afriky spája len farba pleti a čiastočne náboženstvo, aj u žiactva základných škôl (Graf č. 1/13) si zasluhujú pozornosť. Môžeme ich čítať aj ako varovanie, že názory na obmedzovanie migrácie nemajú len ekonomické zdôvodnenie a súhlas s nimi môže u časti ich podporovateľov a podporovateliek (vrátane žiactva ZŠ) súvisieť s rasovými, etnickými a náboženskými stereotypmi.

Napriek zisteným slabším súvislostiam s podporou názoru na obmedzenie migrácie sú aj efekty školských skúseností hodné povšimnutia. Preskúmanie súvislosti medzi podporou tohto názoru a skúsenosťou nepekného správania učiteľstva k žiactvu (CC: ,128 ***) naznačuje, že táto súvislosť by mohla byť efektom

protestného správania – žiactvo, ktoré má „určite áno“ skúsenosť s krikom a posmechom od učiteľstva, s týmto názorom skôr alebo úplne súhlasí vo väčšej miere ako žiactvo, ktoré takúto skúsenosť „vôbec“ nemá (36,8 % verzus 24,8 %). Školské skúsenosti majú aj pozitívne efekty v zmysle väčšej imúnnosti. Graf č. 1/14 poukazuje na miernu pozitívnu súvislosť medzi možnosťami žiactva diskutovať na hodinách a podporou tohto názoru. Podiel „úplne súhlasiacich“ s týmto názorom je dvakrát vyšší u žiactva, ktoré vôbec nemá možnosť diskutovať na hodinách, ako u žiactva, ktoré túto možnosť „určite áno“ má.

Graf č. 1/14 *Podiely „úplne súhlasiacich“ s tvrdením, že na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie u žiactva s rôznymi možnosťami diskusie na hodinách (v %)*

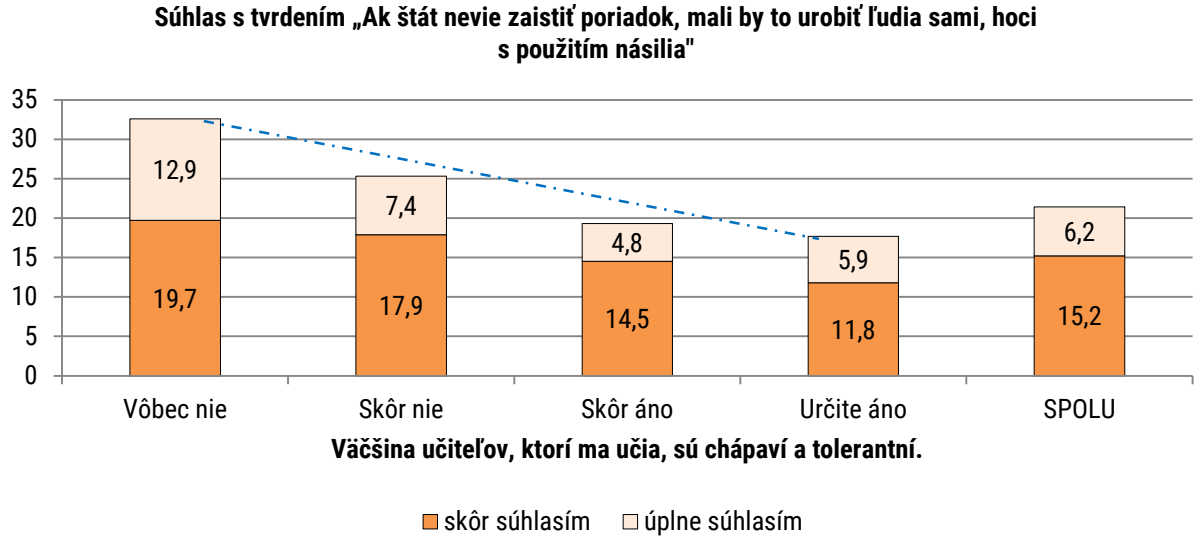
Chlapci podporujú názor o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky pre Slovensko štatisticky významne častejšie ako dievčatá – s názorom „skôr“ alebo „úplne“ súhlasí 21,5 % dievčat a 35 % chlapcov. Rozdiel medzi podporou tohto názoru žiactvom štátnych a cirkevných škôl nie je štatisticky významný, no na cirkevných školách je v porovnaní so štátnymi školami vyšší podiel „skôr“ alebo „úplne“ nesúhlasiacich s týmto tvrdením (49 % verzus 33,3 %). Medzi žiactvom malých a veľkých škôl neboli v podpore tohto názoru zistené rozdiely.

Rozdiely medzi žiactvom zo škôl sídliacich v obciach nerovnakej veľkosti sú štatisticky významné, ale zanedbateľné – podiel „skôr“ alebo „úplne“ súhlasiacich s týmto tvrdením je však v krajských mestách vyšší ako v okresných mestách, menších mestách a vidieckych sídlach (24,4 % verzus 21,3 %; 19,7 % a 19,1 %). V Bratislavskom kraji je významne vyšší podiel tých, ktorí s tvrdením „vôbec nesúhlasia“ (25 %) a naopak v Prešovskom kraji najnižší (16,5 %). V Prešovskom kraji sme zaznamenali nadpriemerný podiel odpovedí „neviem“. Žiadna súvislosť sa neprejavila s veľkosťou školy a v podieloch odpovedí „neviem".

Tabuľka č. 1/16 Výsledky testovania súvislostí podpory názoru *Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia*		
Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia - korelácie	Koeficient Kontingencie	Approx, Sig.
Väčšina učiteľov/učiteľky, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	,133	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	,156	,000
Učitelia /učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými	,146	,000
Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	,140	,000
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	,180	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,140	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,142	,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,063	,004
Zažil/zažila som vyhrážanie	,159	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	,154	,000
Zažil/zažila som kradnutie mojich vecí	,128	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,242	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie	,390	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie	,356	,000

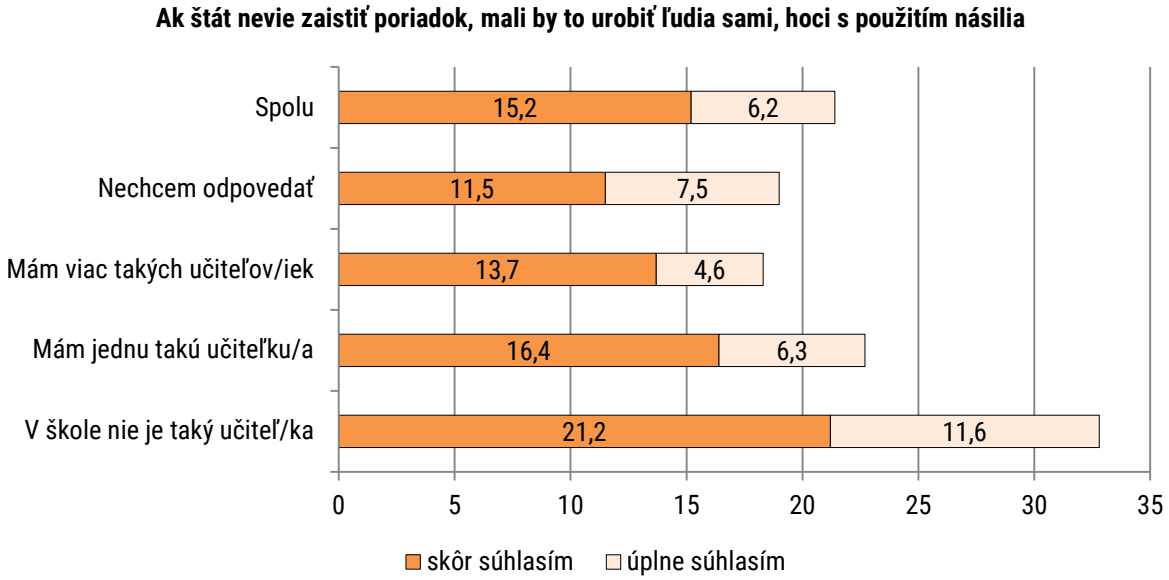
Výsledky testovania v Tabuľke č. 1/16 informujú o štatisticky významných súvislostiach medzi mierou súhlasu s názorom *ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia* a viacerými skúsenosťami so školského prostredia. Negatívne skúsenosti žiactva s dodržiavaním férového prístupu, rovného prístupu (uprednostňovanie) a netolerantnosťou učiteľstva, ako aj zážitky ubližovania od spolužiakov zvyšujú sklon podporovať „protestný" názor o práve na nastoľovanie poriadku „zdola" (Grafy č. 1/15 a č. 1/16). Možnosti na hodinách diskutovať a zúčastňovať sa na rozhodovaní naopak robí žiactvo voči nemu mierne rezervovanejším.

Graf č. 1/15 *Súhlas s tvrdením Ak štát nevie zaistiť poriadok... podľa súhlasu s tvrdením Väčšina učiteľov, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní*

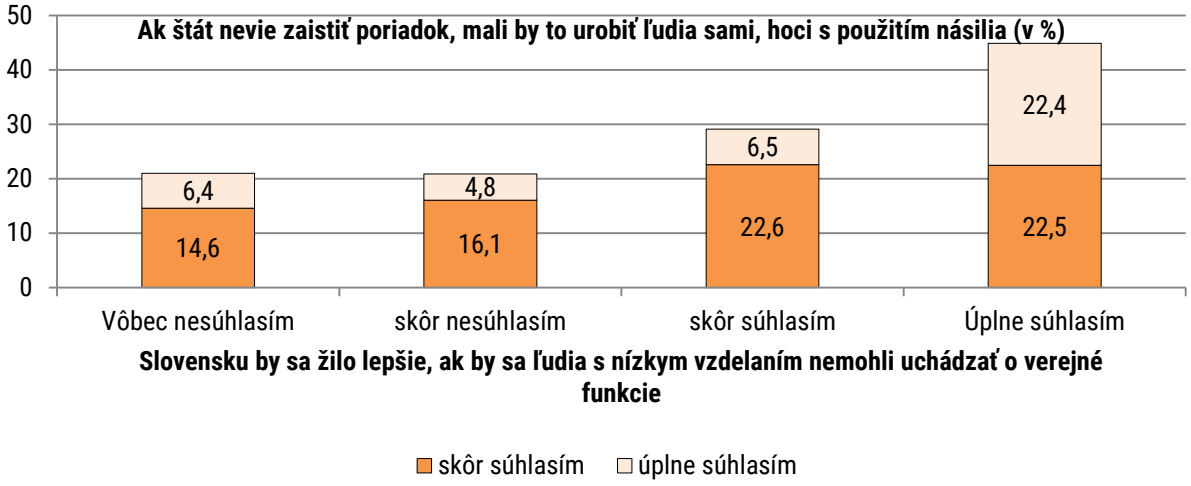
V podpore názoru o práve ľudí pokúšať sa o nastolenie poriadku zdola, hoci s použitím násilia, sú významné rodové rozdiely. S názorom „skôr súhlasí" a „úplne súhlasí" 14,7 % dievčat a 27,8 % chlapcov. Rozdiely medzi štátnymi a cirkevnými školami sú štatisticky nevýznamné, no žiactvo štátnych škôl podporuje tento názor vo väčšej miere (21,8 % verzus 17,7 %). Nezistili sme významné rozdiely ani medzi malými a veľkými školami s výnimkou vyššieho podielu odpovedí „neviem" u žiactva malých škôl (31,6 % verzus 24,4 %).

Graf č. 1/16 *Podpora názoru Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia podľa súhlasu s tvrdením Máme učiteľov, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo*

Tabuľka č. 1/16 informuje aj o významných štatistických súvislostiach medzi podporou názoru na právo ľudí pokúšať sa nastoľovať poriadok zdola aj s použitím násilia a podporou názoru na spoločenskú prospešnosť obmedzovania migrácie a názoru na prospešnosť obmedzovania pasívneho volebného práva ľuďom s nízkym vzdelaním. Prepojenie podpory dvoch testovaných názorov zobrazuje Graf č. 1/15. Zistené súbežné podporovanie názorov, ktoré sa odkláňajú od demokratických princípov naznačuje, že časť žiactva si začína utvárať svetonázor, ktorý by mohol mať nepriaznivé dôsledky pre súdržnosť spoločnosti založenej na spolupráci a úcte k právam druhých.

Graf č. 1/15 *Súhlas s tvrdením Ak štát nevie zaistiť poriadok... podľa miery súhlasu s tvrdením Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie*

2 GYMNÁZIÁ

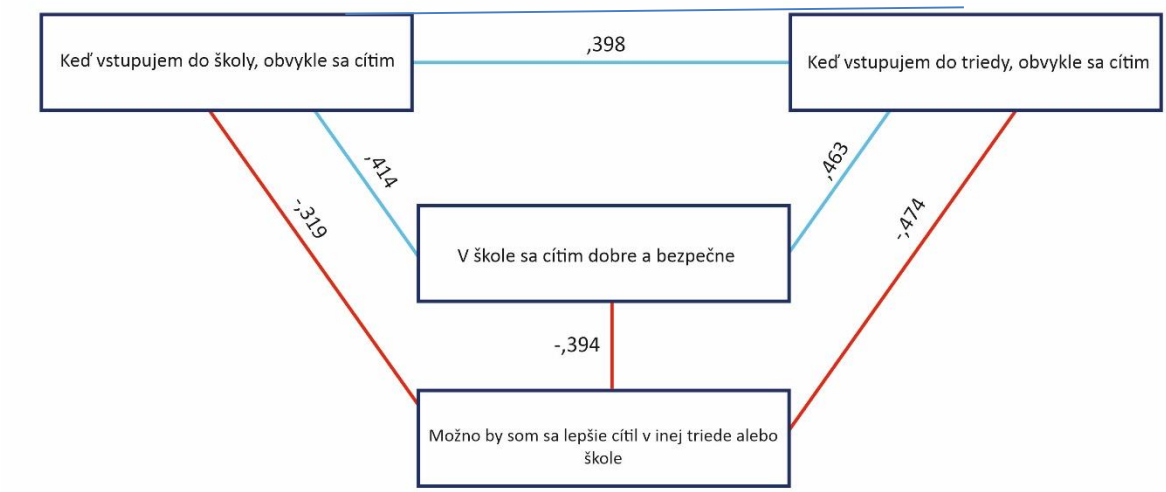
Táto kapitola prináša zistenia o súvislostiach prežívania pohody a bezpečia v škole žiactvom slovenských gymnázií. Monitorovania sa zúčastnilo spolu 1957 žiakov a žiačok (tercií a predmaturitných ročníkov), z toho 1591 vo veku 14 – 16 rokov a 366 žiakov a žiačok vo veku 17 – 19 rokov. V tejto kapitole nepracujeme s ich vekovým rozlíšením[15] z dôvodu pomerne nízkeho zastúpenia staršieho žiactva vo vzorke, čo znižuje spoľahlivosť niektorých analytických operácií. Z podobného dôvodu nezahŕňame do časti analýz málopočetné žiactvo súkromných gymnázií (spolu 84 žiakov a žiačok). Dievčatá majú medzi gymnaziálnym žiactvom, s výnimkou súkromných gymnázií, prevahu, v cirkevných gymnáziách tvoria takmer dve tretiny žiactva (Tabuľka č. 2/1) .

Tabuľka č. 2/1 Rodová štruktúra vzorky žiactva gymnázií podľa zriaďovateľa

ID zriaďovateľa		Rod		Spolu
		Dievča	Chlapec	
Spolu štátne gymnáziá	Počet	748	561	1309
	%	**57,1%**	42,9%	100,0 %,0%
Spolu súkromné gymnáziá	Počet	42	42	84
	%	50,0%	50,0%	100,0 %,0%
Spolu cirkevné gymnáziá	Počet	371	193	564
	%	65,8%	34,2%	100,0 %,0%

Počas analýzy sme identifikovali štyri hlavné ukazovatele pohody a bezpečia v škole. Sú nimi odpovede žiactva na štyri všeobecné hodnotiace otázky dotazníka, typ a silu vzťahov medzi nimi je zobrazený na obrázku č. 2/1.

Obrázok č. 2/1 *Vzťahy medzi hlavnými ukazovateľmi cítenia sa v škole dobre a bezpečne v súbore gymnázií (hodnoty spojníc Spearman, hladina významnosti ,000)*

[15] V prvej časti správy z monitorovania sme v záujme porovnateľnosti názorov a skúseností žiactva tercie a septimy gymnázií s ich rovesníkmi zo základných a stredných odborných škôl predstavovali aj triedenia podľa veku. Pridať prepojenie na prvú časť správy

2.1 KONTEXTOVÉ SÚVISLOSTI A EFEKTY NA POHODU A BEZPEČIE ŽIACTVA

Osobitnou analytickou úlohou bolo preskúmať možné súvislosti postojov a skúseností žiakov a žiačok s kontextovými premennými, ktorými sú *kraj, sídlo obce, zriaďovateľ a veľkosť školy a rod*. Možný diferencujúci vplyv kontextových premenných sme testovali veľkým počtom otázok/premenných dotazníka. V tejto časti uvádzame len výsledky testovania ich diferencujúcich efektov na štyri základné ukazovatele prežívania pohody a bezpečia žiactva v škole, ktorých súvislosti zobrazuje Graf č. 2/1. Výsledky testovania prezentujeme v tabuľkách vygenerovaných programom SPSS. Tabuľky uvádzajú priemerné hodnoty odpovedí žiactva na príslušné otázky, ďalej počty žiactva, z ktorých odpovedí boli vyrátané priemery, a tiež hodnoty štandardných odchýlok. Tabuľky sú na uľahčenie rýchleho porozumenia uvádzaným priemerom doplnené v záhlaví o informáciu o krajných hodnotách použitých škál odpovedí.

2.1.1 Porovnanie pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa krajov SR

Tabuľka č. 2/2 prináša porovnanie priemerných hodnôt hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa krajov. Opticky sú v nej okrem malých rozdielov v priemerných hodnotách odpovedí na jednotlivé otázky výrazné aj vysoké hodnoty štandardných odchýlok. Signalizujú značnú variabilnosť odpovedí na jednotlivé otázky v rámci krajov.

Tabuľka č. 2/2 Porovnanie priemerných hodnôt hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa KRAJ

KRAJ		*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne
BA	Mean	**3,38**	**1,70**	**2,29**	**2,36**
	N	369	369	369	369
	Std. Dev.	*,806*	*,791*	*,912*	*,889*
BB	Mean	**3,30**	**1,91**	**2,51**	**2,52**
	N	366	366	366	366
	Std. Dev.	*,772*	*,824*	*,936*	*,869*
KE	Mean	**3,42**	**1,80**	**2,31**	**2,30**
	N	213	213	213	213
	Std. Dev.	*,739*	*,823*	*,935*	*,815*
NI	Mean	**3,43**	**1,66**	**2,23**	**2,43**
	N	175	175	175	175
	Std. Dev.	*,674*	*,747*	*,893*	*,833*
PO	Mean	**3,64**	**1,68**	**2,21**	**2,23**
	N	92	92	92	92
	Std. Dev.	*,604*	*,838*	*,833*	*,827*
TN	Mean	**3,38**	**1,76**	**2,32**	**2,32**
	N	393	393	393	393
	Std. Dev.	*,774*	*,772*	*,913*	*,829*
TT	Mean	**3,40**	**1,85**	**2,21**	**2,24**
	N	110	110	110	110
	Std. Dev.	,719	,880	,825	,789
ZA	Mean	**3,46**	**1,85**	**2,36**	**2,44**
	N	239	239	239	239
	Std. Dev.	,702	,792	,973	,909

Spolu	Mean	**3,40**	**1,78**	**2,33**	**2,38**
	N	1957	1957	1957	1957
	Std. Dev.	*,751*	*,804*	*,920*	*,858*

V priemernej častosti[16] prežívania vyjadreného v tvrdení *v škole sa cítim dobre a bezpečne* nie sú podľa vykonaného ANOVA testu medzi žiactvom gymnázií z rôznych krajoch Slovenska štatisticky významné rozdiely. Priemerná odpoveď sa vo všetkých krajoch nachádza medzi „občas" a „veľmi často". Najnižší priemer majú odpovede žiactva z Banskobystrického kraja a najvyšší odpovede žiactva z Prešovského kraja.

V priemernej častosti uvažovania vyjadreného v tvrdení *možno by som sa lepšie cítil/cítila v inej triede alebo škole* sú medzi žiactvom z rôznych krajov slabé, no štatisticky významné rozdiely (hladina významnosti ,003). Najnižší priemer majú odpovede žiactva Nitrianskeho kraja a najvyšší, vyjadrujúci v priemere častejšie uvažovanie o tom, že by sa žiak/žiačka možno cítili lepšie v inej triede či škole, majú odpovede žiactva Banskobystrického kraja. V odpovediach na otázku *keď vstupujem do triedy, obvykle sa cítim* sú podľa vykonaného testu ANOVA medzi krajmi slabé ale štatisticky významné rozdiely (hladina významnosti ,005). Najnižšie, teda najviac sa blížiace priemernej hodnote odpovede „skôr príjemne" sú priemery odpovedí žiactva Prešovského kraja a najvyššie, nachádzajúce sa v strede medzi „skôr príjemne" a „raz tak, raz inak" sú priemery odpovedí žiactva Banskobystrického kraja. Aj v odpovediach na otázku *keď vstupujem do školy, obvykle sa cítim* sú medzi krajmi slabé, ale štatisticky významné rozdiely (hladina významnosti ,003). Od priemeru sa opäť najviac odchyľuje Banskobystrický a Prešovský kraj. Žiactvo gymnázií Banskobystrického kraja sa v priemere najviac (ale mierne) prikláňa k odpovedi naznačujúcej striedanie pozitívnych a negatívnych pocitov a žiactvo Prešovského kraja k odpovedi vyjadrujúcej neprítomnosť emócií („neutrálne").

Opticky výrazné rozdiely v priemeroch odpovedí na jednotlivé otázky v Tabuľke č. 2/2 sú málo významné práve kvôli vysokému rozptylu odpovedí v každom kraji. Znamená to, že *rozdiely v hodnotení pohody a bezpečia* sú u žiactva gymnázií *väčšie v rámci jednotlivých krajov ako medzi krajmi*.

2.1.2 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa zriaďovateľa

V Tabuľke č. 2/3 vidíme pomerne výrazné optické rozdiely v priemeroch odpovedí žiactva gymnázií rôznych zriaďovateľov. Žiactvo súkromných škôl podľa všetkých ukazovateľov prežívalo pohodu a bezpečie v škole častejšie. Rozdiel je najvýraznejší v porovnaní so žiactvom štátnych gymnázií.

Tabuľka č. 2/3 Priemerné hodnoty hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa zriaďovateľa školy

ID zriaďovateľa		*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne
štátna	Mean	**3,37**	**1,79**	**2,35**	**2,42**
	N	1309	1309	1309	1309
	Std. Dev.	*,783*	*,804*	*,927*	*,863*
súkromná	Mean	**3,63**	**1,58**	**2,10**	**2,05**
	N	84	84	84	84
	Std. Dev.	*,597*	*,764*	*,845*	*,805*
cirkevná	Mean	**3,43**	**1,80**	**2,33**	**2,34**

[16] Žiaci sa vyjadrovali v štvorstupňovej škále ako *často* zažívajú v škole pocit pohody a bezpečia. Škála nepoužívala presné vyjadrenia miery, preto nepoužívame výraz frekvencia, ktorý navodzuje predstavu presného merania.

	N	564	564	564	564
	Std. Dev.	*,687*	*,807*	*,912*	*,843*
Spolu	Mean	**3,40**	**1,78**	**2,33**	**2,38**
	N	1957	1957	1957	1957
	Std. Dev.	*,751*	*,804*	*,920*	*,858*

V odpovediach na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne* sú medzi žiactvom škôl rôznych zriaďovateľov malé, ale štatisticky významné rozdiely (hladina významnosti ,005). V priemerných hodnotách negatívneho ukazovateľa pohody a bezpečia *možno by som sa lepšie cítil/cítila v inej triede alebo škole* sa rozdiely medzi školami rôznych zriaďovateľov štatistickým testom nepotvrdili. Štatisticky významné rozdiely medzi žiactvom škôl rôznych zriaďovateľov sa nezistili ani v priemeroch odpovedí na otázku *keď vstupujem do triedy, obvykle sa cítim...* . Slabý diferencujúci efekt zriaďovateľa sme zistili v priemeroch odpovedí na otázku *keď vstupujem do školy, cítim sa...* . Priemerná odpoveď žiactva súkromných gymnázií sa blíži k bodu 2 (neprítomnosť emócií), kým priemerná odpoveď žiactva štátnych škôl sa od tohto bodu vzďaľuje (o 0,4 bodu smerom k bodu vyjadrujúcom striedanie negatívnych a pozitívnych emócií).

2.1.3 Porovnanie prežívania pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa sídla školy

Tabuľka č. 2/4 Porovnanie priemerných hodnôt hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa veľkosti obce

Typ obce		*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne
krajské mesto	Mean	**3,41**	**1,75**	**2,30**	**2,30**
	N	682	682	682	682
	Std. Dev.	*,734*	*,802*	*,903*	*,854*
okresné mesto	Mean	**3,36**	**1,81**	**2,38**	**2,46**
	N	962	962	962	962
	Std. Dev.	*,772*	*,801*	*,926*	*,852*
mesto	Mean	**3,46**	**1,76**	**2,26**	**2,24**
	N	229	229	229	229
	Std. Dev.	*,752*	*,820*	*,937*	*,846*
vidiecka obec	Mean	**3,62**	**1,86**	**2,26**	**2,39**
	N	84	84	84	84
	Std. Dev.	*,579*	*,809*	*,933*	*,905*
Spolu	Mean	**3,40**	**1,78**	**2,33**	**2,38**
	N	1957	1957	1957	1957
	Std. Dev.	*,751*	*,804*	*,920*	*,858*

Medzi priemermi odpovedí na otázky *v škole sa cítim dobre a bezpečne* a otázku *keď vstupujem do školy, obvykle sa cítim*... neboli podľa veľkosti sídla školy zistené štatisticky významné rozdiely. Žiactvo vidieckych gymnázií sa však v škole cíti dobre a bezpečne mierne častejšie ako žiactvo gymnázií z väčších sídiel. Test ANOVA zaznamenal podľa veľkosti sídla školy slabé, ale štatisticky významné rozdiely – test v priemeroch odpovedí na otázky *možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede alebo škole* (hladina významnosti ,001) a *keď vstupujem do triedy, obvykle sa cítim*... (hladina významnosti ,003). Žiačky a žiaci vidieckych gymnázií majú v priemere mierne pozitívnejšie pocity pri vstupe do triedy, no zároveň sa o niečo častejšie zaoberajú úvahami, že možno by sa v inej škole a triede cítili lepšie.

2.1.4 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa veľkosti školy

Štatistické testy nepotvrdili diferencujúci vplyv veľkosti školy pri žiadnom z hlavných ukazovateľov prežívania pohody a bezpečia žiactva gymnázií. Chýbajúce výraznejšie rozdiely sú zrejmé aj pri pohľade na priemerné hodnoty odpovedí na otázky v Tabuľke č. 2/5. Vo všeobecnom hodnotení bezpečia a pohody v škole sa teda žiactvo menších gymnázií neodlišuje od žiactva veľkých škôl.

Tabuľka č. 2/5 Porovnanie priemerných hodnôt hlavných indikátorov pohody a bezpečia v škole podľa veľkosti školy

Veľkosť školy		*V škole sa cítim dobre bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne
veľká	Mean	**3,40**	**1,78**	**2,32**	**2,39**
	N	1693	1693	1693	1693
	Std. Dev.	*,749*	*,801*	*,920*	*,856*
malá	Mean	**3,40**	**1,80**	**2,38**	**2,33**
	N	264	264	264	264
	Std. Dev.	*,764*	*,825*	*,923*	*,868*
Spolu	Mean	**3,40**	**1,78**	**2,33**	**2,38**
	N	1957	1957	1957	1957
	Std. Dev.	*,751*	*,804*	*,920*	*,858*

Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva gymnázií podľa rodu

Rozdiely priemerov odpovedí dievčat a chlapcov (Tabuľka č. 2/6) sú podľa výsledkov testu ANOVA štatisticky významné v dvoch zo štyroch hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole. Sú to odpovede na tvrdenia *v škole sa cítim dobre a bezpečne* a *možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole*. Chlapci sa v priemere cítia v škole častejšie „dobre a bezpečne" ako dievčatá[17] a menej často uvažujú o tom, že by sa v inej triede či škole cítili lepšie. Každý druhý chlapec navštevujúci gymnázium na takú možnosť vôbec nemyslí a „občas" sa ňou zaoberá 18,7 % chlapcov no až 27, 6 % dievčat. Rozdiely v priemerných hodnotách pocitov chlapcov a dievčat pri vstupe do triedy a do školy sú slabé, no štatisticky významné. Priemery odpovedí nám zakrývajú, že chlapci vo väčšej miere ako dievčatá vyjadrujú príjemné pocity pri vstupe do triedy a školy.

[17] V percentovom rozložení odpovedí chlapcov a dievčat sú významnejšie rozdiely vo veľkosti podielov odpovedí „veľmi často" (sa v škole cítim dobre a bezpečne). Chlapci významne častejšie ako dievčatá odpovedali, že sa v škole cítia dobre a bezpečne „veľmi často" (59,7 % ku 48,4 %).

Tabuľka č. 2/6 Porovnanie priemerných hodnôt hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa rodu					
Rod		*V škole sa cítim dobre bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často	*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne
Dievča	Mean	**3,35**	**1,86**	**2,38**	**2,42**
	N	1161	1161	1161	1161
	Std. Dev.	*,746*	*,821*	*,898*	*,831*
Chlapec	Mean	**3,47**	**1,68**	**2,27**	**2,31**
	N	796	796	796	796
	Std. Dev.	*,753*	*,766*	*,948*	*,892*
Spolu	Mean	**3,40**	**1,78**	**2,33**	**2,38**
	N	1957	1957	1957	1957
	Std. Dev.	*,751*	*,804*	*,920*	*,858*

2.2 ROZBOR SÚVISLOSTÍ MEDZI PREŽÍVANOU POHODOU A BEZPEČÍM V ŠKOLE A POCITMI POČAS VYUČOVANIA A SKÚSENOSŤAMI SO SPRAVODLIVOSŤOU UČITEĽSTVA

Podkapitola 1.2 má dve časti. V prvej časti predstavujeme zistenia týkajúce sa súvislostí medzi hlavným ukazovateľom pohody a bezpečia v škole (častosť cítenia sa v škole dobre a bezpečne) a emóciami a prežívaním vyučovacieho procesu žiactvom gymnázií. V druhej časti uvedieme zistenia o súvislostiach hlavného ukazovateľa pohody a bezpečia v škole a tým, ako žiactvo gymnázií vníma a hodnotí správanie sa učiteľov/učiteliek voči nim osobne a voči triednemu kolektívu.

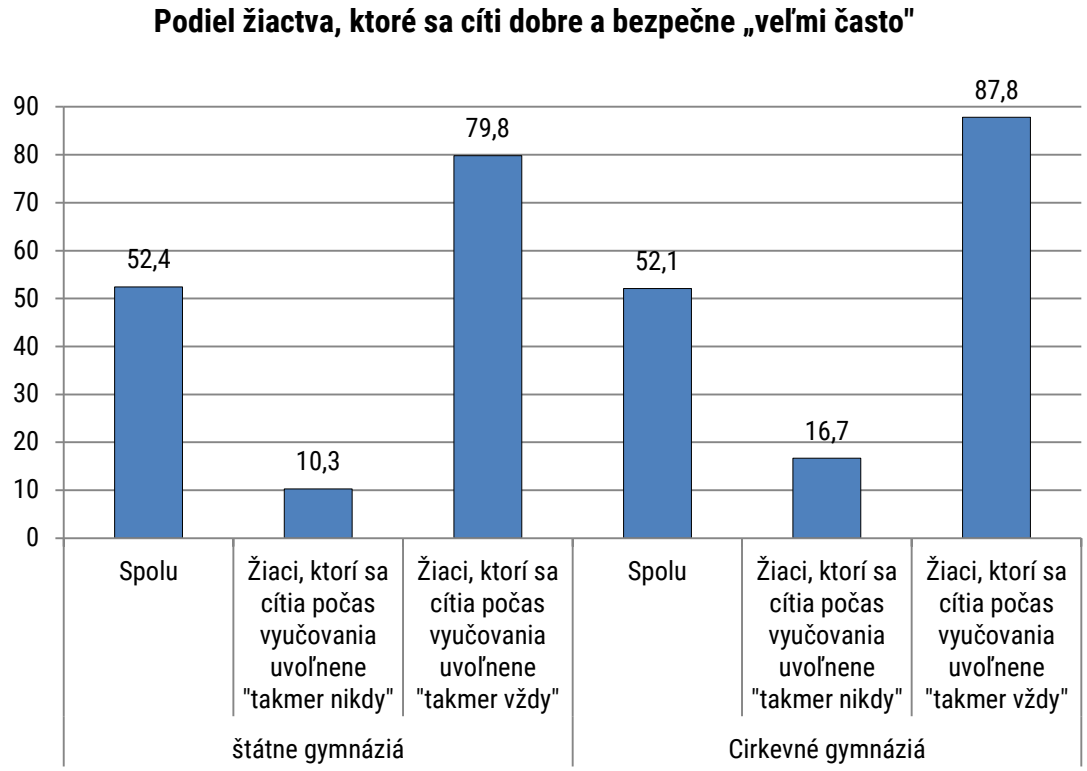
2.2.1 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole s nárokmi vzdelávacieho procesu

Výsledky testovania súvislosti medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a odpoveďami žiactva, v ktorých v monitorovacom dotazníku hodnotili svoje pocity počas vyučovania či pri stretávaní učiteľov a učiteliek, ktorí ich učia, sumarizuje Tabuľka č. 2/7.

Tabuľka č. 2/7 Výsledky testovania súvislostí medzi pohodou a bezpečím v škole a pocitmi počas vyučovania		
V škole sa cítim dobre a bezpečne / korelácie	Spearman	Approx. Sig./
Na hodinách pociťujem nervozitu, úzkosť alebo stres	-,344	,000
Počas vyučovania sa cítim uvoľnene	,481	,000
Baví ma, čo sa v škole učíme	,276	,000
Obávam sa zlých známok, aj keď som dobre pripravený/pripravená	-,290	,000
Keď v škole stretávam učiteľov/učiteľky, ktorí ma učia, obvykle sa cítim	,320	,000

Štatistická analýza súboru žiactva gymnázií potvrdila pomerne silné súvislosti medzi hlavným indikátorom pohody a bezpečia v škole a odpoveďami na všetky otázky, ktoré sa priamo alebo nepriamo pýtali na pocity súvisiace so samotným vyučovaním (Tabuľka č. 2/7). Najsilnejšiu súvislosť s prežívaním (alebo neprežívaním) pohody a bezpečia v škole má to, či sa žiak/žiačka cítia *počas vyučovania uvoľnene* (Spearman: ,481; pre štátne školy ,501 a pre cirkevné školy ,429 ***).

Graf č. 2/2 *Porovnanie podielov žiactva, ktoré sa počas vyučovania cíti uvoľnene „často" a „takmer vždy" podľa škôl a častosti cítenia sa v škole dobre a bezpečne.*

Graf č. 2/2 približuje, ako výrazne sa od priemeru žiactva štátnych a cirkevných škôl zažívajúcich pohodu a bezpečie v škole „veľmi často" líšia častosti zažívania žiaci a žiačky, ktorí sa počas vyučovania necítia uvoľnene „takmer nikdy", a tiež žiaci a žiačky, ktorí sa počas vyučovania cítia uvoľnene „takmer vždy". Vidíme, že žiactvo štátnych gymnázií, ktoré sa počas vyučovania cíti uvoľnene „takmer vždy", sa v škole cíti dobre a bezpečne „veľmi často" takmer osemkrát častejšie ako žiactvo, ktoré sa počas vyučovania necíti uvoľnene „takmer nikdy". Graf je názornou ilustráciou silnej pozitívnej korelácie medzi hlavným (najvšeobecnejším) ukazovateľom pohody a bezpečia v škole a týmto atribútom vzdelávacieho procesu. Medzi žiactvom navštevujúcim školy rôznych zriaďovateľov nie sú štatisticky významné rozdiely v „dostupnosti" pocitu uvoľnenosti počas vyučovania, podobne sa rozdiely nezistili ani medzi žiactvom malých a veľkých škôl. Rodové rozdiely sú však štatisticky významné – počas vyučovania sa cíti uvoľnene „často" alebo „takmer vždy" 49 % chlapcov a len 32,4 % dievčat.

Druhú najsilnejšiu, ale zápornú súvislosť všeobecného ukazovateľa pohody a bezpečia v škole s prežívaním vyučovania sme identifikovali v odpovediach vyjadrujúcich *častosť prežívania nervozity, úzkosti alebo stresu na hodinách* (Spearman -,344). Potvrdil sa predpoklad, že čím častejšie žiak či žiačka prežíva počas vyučovania tieto negatívne pocity, tým menej často v škole zažíva pocit pohody a bezpečia.

Tabuľka č. 2/8	**Na hodinách pociťujem nervozitu, úzkosť alebo stres**					
Žiactvo gymnázií	Takmer nikdy	Málokedy	Niekedy	Často	Takmer vždy	Spolu
Spolu	9,8%	23,6%	36,5%	21,9%	8,2%	100,0 %
Dievčatá	4,7%	18,6%	38,7%	27,6%	10,3%	100,0 %
Chlapci	17,2%	30,9%	33,3%	13,4%	5,2%	100,0 %

Štatistické testy nezistili žiadne významnejšie súvislosti medzi pociťovaním nervozity, úzkosti a stresu na hodinách a zriaďovateľom školy a veľkosťou školy. Žiactvo malých škôl však častejšie ako žiactvo veľkých škôl uviedlo, že na hodinách pociťuje nervozitu, úzkosť a stres „takmer nikdy" alebo „málokedy"

(39 % a 32,5 %). Štatisticky významné sú rodové rozdiely (Spearman -,282, hladina významnosti ,000) – chlapci výraznejšie ako dievčatá nezažívajú nervozitu, úzkosť alebo stres na hodinách – „takmer nikdy“ alebo „málokedy“.

Tabuľka č. 2/9	Baví ma, čo sa v škole učíme			
Gymnáziá	Takmer nikdy a málokedy	Niekedy	Často a takmer vždy	Spolu
Spolu	36,9 %	44 %	19,1 %	100,0 %
Dievčatá	33,2 %	47,3 %	19,5 %	100,0 %
Chlapci	42,5 %	39,2 %	18,3 %	100,0 %

Podľa vykonaných testov medzi častosťou skúsenosti *baví ma, čo sa v škole učíme* a veľkosťou školy, druhom zriaďovateľa či rodom neboli zistené žiadne štatisticky významné súvislosti. Vidíme však (Tabuľka č. 2/9), že chlapci častejšie ako dievčatá uvádzajú, že to, čo sa v škole učia, ich nebaví „takmer nikdy“ alebo len „málokedy“. Vyšší podiel týchto odpovedí u chlapcov môže odrážať väčšiu selektívnosť vo vzdelávacích záujmoch či menšiu ochotu podriadiť sa zvonka uloženým cieľom. Pre tieto úvahy však nemáme dostatok priestoru a ani údajov na ich podloženie.

Tabuľka č. 2/10	Obávam sa zlých známok, aj keď som dobre pripravený/pripravená					
Žiactvo zo škôl	Takmer nikdy	Málokedy	Niekedy	Často	Takmer vždy	Spolu
Gymnáziá spolu	8,2%	16,4%	26,5%	26,2%	22,7%	100,0 %
Dievčatá	5,8%	12,6%	23,9%	28,9%	28,9%	100,0 %
Chlapci	11,8%	22,0%	30,3%	22,1%	13,8%	100,0 %

Časté *obavy zo zlých známok napriek dobrej príp*rave významne znižujú pocit pohody a bezpečia v škole, u žiactva štátnych škôl silnejšie ako u žiactva cirkevných škôl (Spearman -,325 a -,222,***). Rozdiely medzi žiactvom cirkevných a štátnych škôl sú však v otázke obáv zo zlých známok štatisticky nevýznamné. Žiactvo malých škôl zažíva v priemere tieto obavy menej často ako žiactvo veľkých škôl, no aj tieto rozdiely sú štatisticky nevýznamne. Významné rozdiely v častosti obáv zo zlých známok napriek dobrej príprave rozdiely boli zistené medzi chlapcami a dievčatami – 57,8 % dievčat, no len 35, 8 % chlapcov má takéto obavy „často“ alebo „takmer vždy“. Viac ako tretina chlapcov, no len 18,4 % dievčat nemá takéto obavy „takmer nikdy“ alebo len „málokedy“ (Tabuľka č. 2/10).

2.2.2 Súvislosti prežívania pohody a bezpečia v škole a vzťahov s učiteľmi

Tabuľka č. 2/11 predstavuje výsledky štatistického testovania súvislosti pociťovania pohody a bezpečia v škole s odpoveďami na otázky, ktoré sa pýtali na vnímanie správania učiteľov/učiteliek voči žiakom/žiačkam osobitne z hľadiska spravodlivosti ich prístupu.

Tabuľka č. 2/11 Výsledky testovania súvislosti pociťovania pohody a bezpečia a hodnotenia prístupu učiteľov k žiakom.			
V škole sa cítim dobre a bezpečne - *súvislosti s férovosťou a partnerským prístupom učiteľstva*	**test**	**hodnota**	**Approx. Sig.**
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými	Spearman	-,303	,000
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	Spearman	**,353**	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	Spearman	,261	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy	Spearman	,255	,000
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	CC	,271	,000

Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	CC	,220	,000
V škole sa cítim dobre a bezpečne - *súvislosti s osobným prístupom k žiakovi či žiačke*			
Učitelia/učiteľky oceňujú pred triedou aj moje schopnosti a neupozorňujú len na moje nedostatky	Spearman	**,322**	,000
Učitelia/učiteľky hodnotia moje výsledky tak, že je jasné, čo môžem urobiť preto, aby som sa zlepšil/zlepšila	Spearman	,307	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	Spearman	-,286	,000,

Tabuľka č. 2/11 informuje o zisteniach štatisticky významných a pomerne silných súvislostí medzi všeobecným ukazovateľom pohody a bezpečia v škole a skúsenosťami a názormi žiactva na férovosť a spravodlivosť učiteľov a tiež s ich skúsenosťami so správaním učiteľstva k nim samým. Najsilnejšiu pozitívnu súvislosť s cítením sa v škole dobre a bezpečne má presvedčenie o chápaní a tolerantnosti učiteľstva voči žiakom (Spearman: ,353 ***). Silnú negatívnu súvislosť má naopak presvedčenie žiactva o tom, že učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými.

Tabuľka č. 2/12 Väčšina učiteľov, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní.

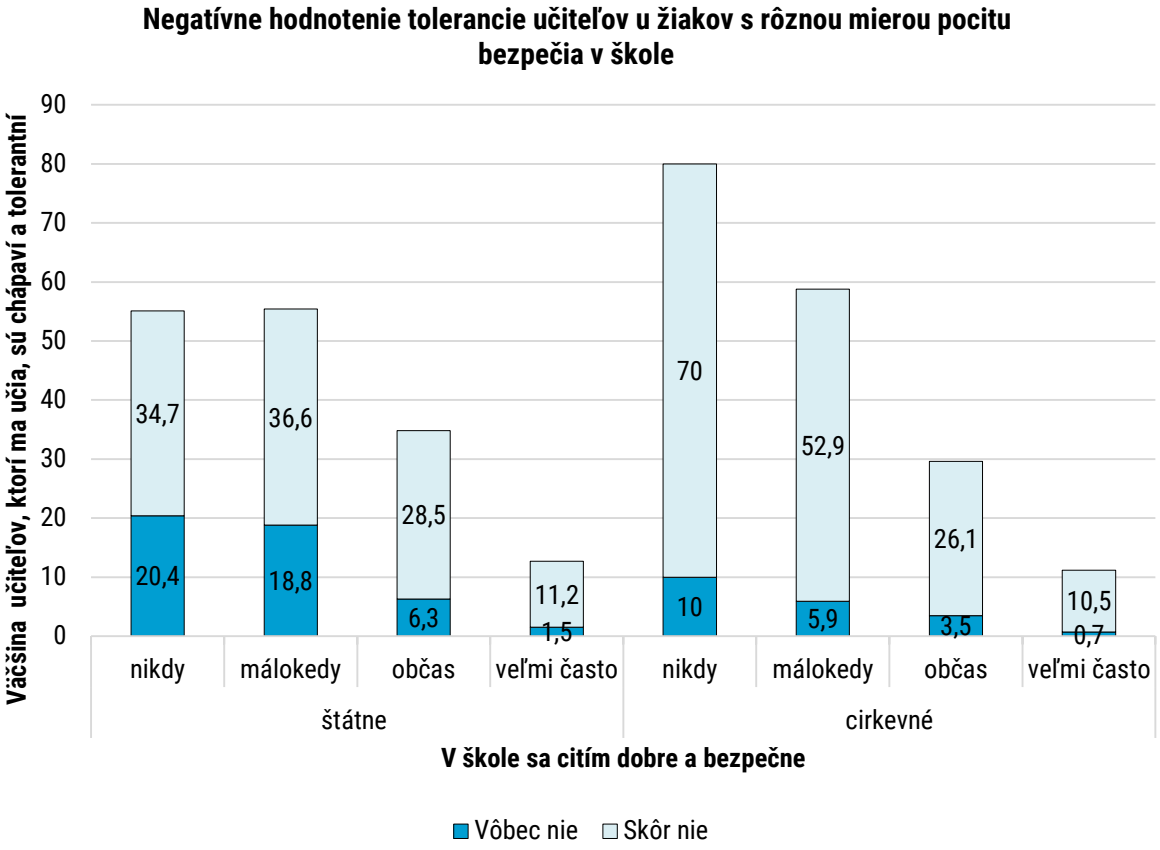
Žiactvo zo škôl	Vôbec nie	Skôr nie	Skôr áno	Určite áno	Spolu
Gymnáziá spolu	4,3%	20,1%	55,2%	20,3%	100,0 %
Štátne gymnáziá	5,3%	20,3%	54,9%	19,6%	100,0 %
Cirkevné gymnáziá	2,3%	20,4%	56,2%	21,1%	100,0 %
Dievčatá spolu	4,7%	21,4%	55,4%	18,6%	100,0 %
Chlapci	3,8%	18,3%	55,0%	22,9%	100,0 %

Preskúmanie kontextových súvislostí nezistilo žiadne štatisticky významné rozdiely vo vnímaní tolerancie učiteľstva žiactvom cirkevných, súkromných a štátnych gymnázií, no žiactvo súkromných škôl výrazne častejšie odpovedá „určite áno“ na tvrdenie, že väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ich učia, sú chápaví a tolerantní, a v porovnaní so žiactvom štátnych a cirkevných škôl má aj nižší podiel nesúhlasných odpovedí. Štatisticky významné rozdiely vo vnímaní tolerancie učiteľstva sme nezistili ani medzi malými a veľkými školami.

Žiaci/žiačky, ktorí zažívajú častejšie výsmech s poznámky spolužiakov/spolužiačok, či majú skúsenosť s fyzickými útokmi, či s inými prejavmi nepriateľstva a vyčleňovania z kolektívu, hodnotia pochopenie a toleranciu učiteľstva menej priaznivo.[18]

[18] Nie je možné jednoznačne tvrdiť, že u častí žiakov a žiačok dochádza ku kumulácii negatívnych skúseností súvisiacich s interakciami so spolužiakmi a spolužiačkami a zároveň aj aj s interakciami s učiteľstvom. Negatívne hodnotenie porozumenia zo strany učiteľov môže byť aj dôsledkom sklamania z nedostatočného alebo z chýbajúceho zastania sa žiaka či žiačky, ktorým sa ubližuje.

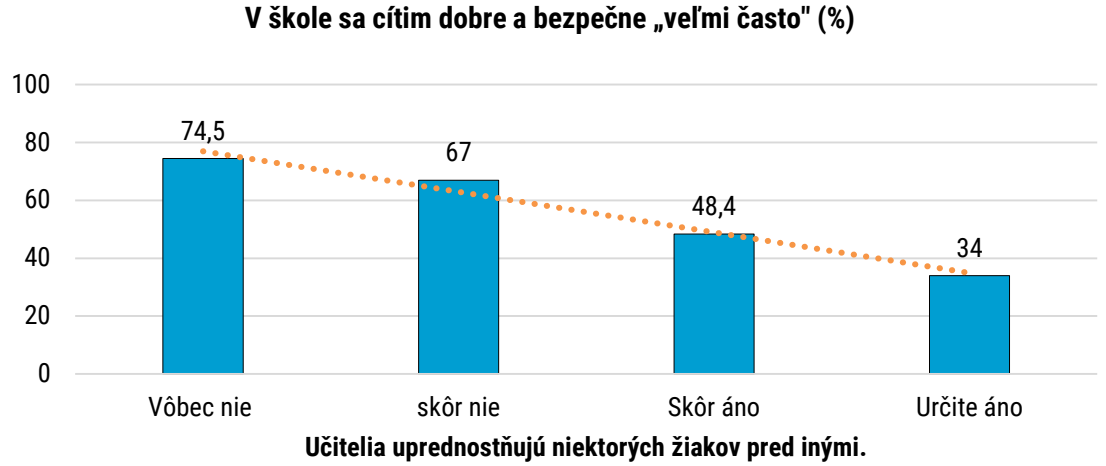
Graf č. 2/3 *Porovnanie podielov žiactva negatívne hodnotiaceho toleranciu učiteľov u žiakov, ktorí sa cítia v cirkevných a štátnych školách nerovnako často „dobre a bezpečne“*

Tabuľka č. 2/14	Učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými.				
Žiactvo zo škôl	Vôbec nie	Skôr nie	Skôr áno	Určite áno	Spolu
Gymnáziá spolu	8,4%	33,1%	32,3%	26,2%	100,0 %
Dievčatá spolu	7,1%	31,6%	33,4%	27,9%	100,0 %
Chlapci spolu	10,4%	35,3%	30,7%	23,6%	100,0 %
Štátne gymnáziá	8,6%	31,6%	31,5%	28,3%	100,0 %
Súkromné gymnáziá	11,9%	32,1%	28,6%	27,4%	100,0 %
Cirkevné gymnáziá	7,4%	36,9%	34,8%	20,9%	100,0 %
Žiaci, *ktorým sa spolužiaci vysmievajú „často“*	3 %	10,9 %	28,4 %	57,4 %	100,0 %

Štatisticky významnú silnú súvislosť s cítením sa v škole dobre a bezpečne majú odpovede na tvrdenie *učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými.* Túto súvislosť výrečne ilustruje Graf č. 2/4, v ktorom vidíme, že čím viac sú žiaci a žiačky presvedčení, že učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov, tým menší podiel z nich uvádza, že sa v škole cíti v pohode a bezpečí „veľmi často“.

Graf č. 2/4 *Súvislosť medzi pociťovaním pohody a bezpečia v škole a názorom na uprednostňovanie niektorých žiakov*

Kontextové charakteristiky (kraj, zriaďovateľ a veľkosť školy) nemajú štatisticky významnú súvislosť s mierou výskytu tejto negatívnej stránky pedagogického pôsobenia. Miera súhlasu s výskytom uprednostňovania niektorých žiakov sa štatisticky významne spája s negatívnymi zážitkami z konania spolužiakov a iných žiakov školy. Žiaci a žiačky, ktorí zažili fyzické napadnutie „často“, odpovedali trikrát častejšie ako žiaci, ktorí napadnutí neboli „nikdy“, že učitelia „určite“ uprednostňujú niektorých žiakov pred inými (Spearman: ,202). Veľmi podobnú súvislosť vidíme medzi názorom na toto tvrdenie a mierou súhlasu s tvrdením *spolužiaci sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč.*

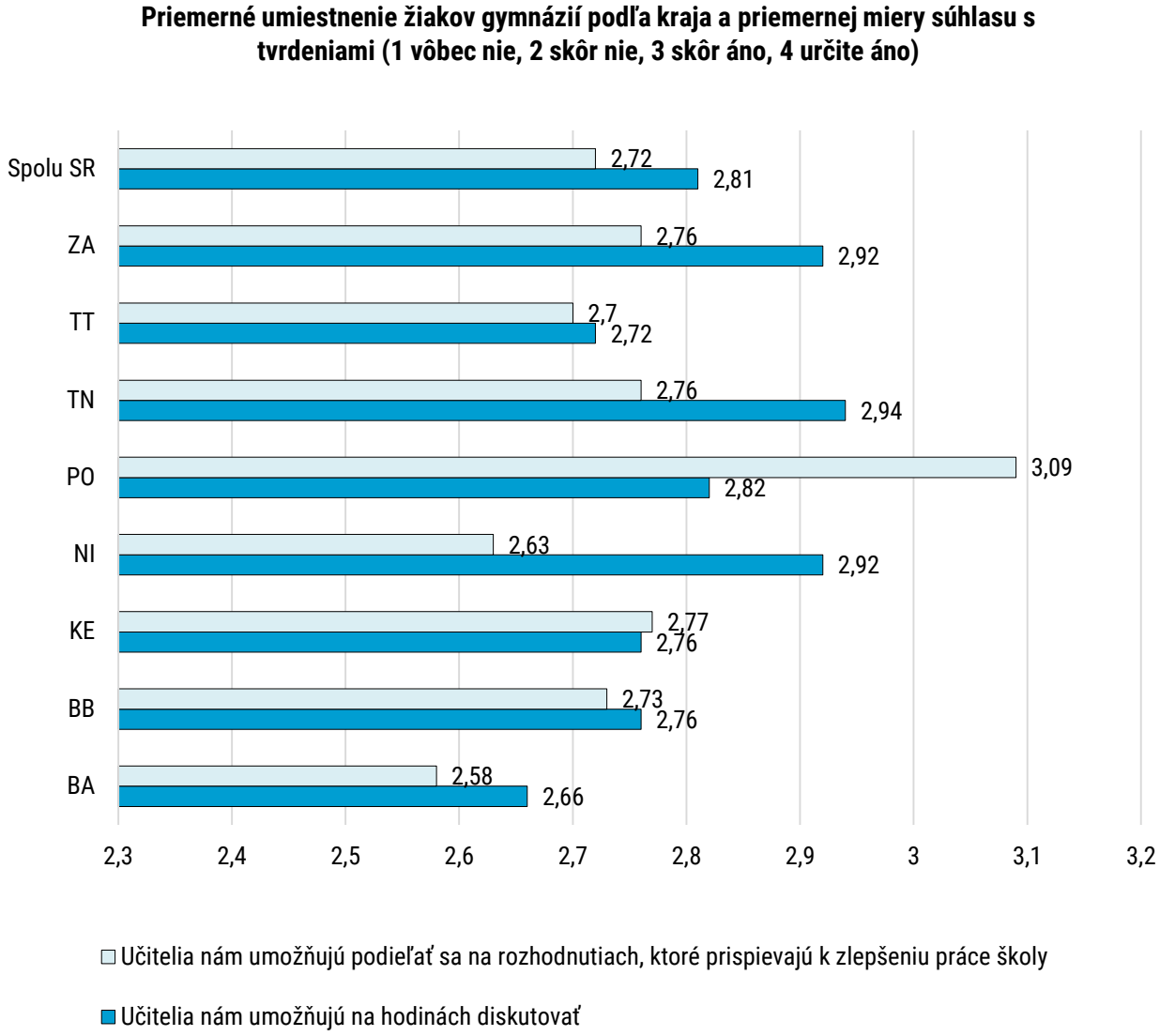
V pedagogickom ustanovení *možnosti diskutovať na hodine* môžeme vidieť formu uznania žiactva ako relevantných partnerov na diskusiu a ako vyjadrenie záujmu o ich názory a skúsenosti. Tento pohľad zdieľajú aj mnohí žiaci a žiačky, čo sa odráža v pomerne silnej a štatisticky významnej súvislosti medzi možnosťou diskutovať na hodine a prežívaním pohody a bezpečia v škole.

Učitelia nám umožňujú na hodinách diskutovať

Medzi skúsenosťami žiakov zo škôl rôznych zriaďovateľov a veľkosťou škôl nie sú v možnosti diskutovať na hodine štatisticky významné rozdiely. Rozdiely v dostupnosti tejto možnosti sme však zistili medzi žiactvom rôznych krajov. V Grafe č. 2/5 vidíme, že bratislavské žiactvo sa v menšej miere ako priemer gymnazistov SR prikláňa k názoru, že učitelia im v škole umožňujú diskutovať a podieľať sa na rozhodovaní o veciach, ktoré sa ich týkajú. Možnosť diskutovať na hodine nadpriemerne potvrdzuje žiactvo Žilinského, Trnavského a Popradského kraja.

Žiactvo súkromných gymnázií sa významne častejšie ako žiactvo cirkevných a štátnych gymnázií prikláňa k názoru, že im učitelia umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu školy. Medzi skúsenosťami žiactva malých a veľkých škôl s týmto druhom pedagogického uznania nie sú štatisticky významné rozdiely. Žiactvo veľkých škôl sa však v porovnaní so žiactvom malých škôl v priemere o čosi viac vzďaľuje od „skôr nie“ odpovede na tvrdenie o možnosti diskutovať na hodinách (2,83 verzus 2,57 umiestnenie na škále).

Graf č. 2/5 *Porovnanie priemerov hodnotenia možností diskutovať na hodine a možnosti podieľať sa na rozhodnutiach podľa krajov*

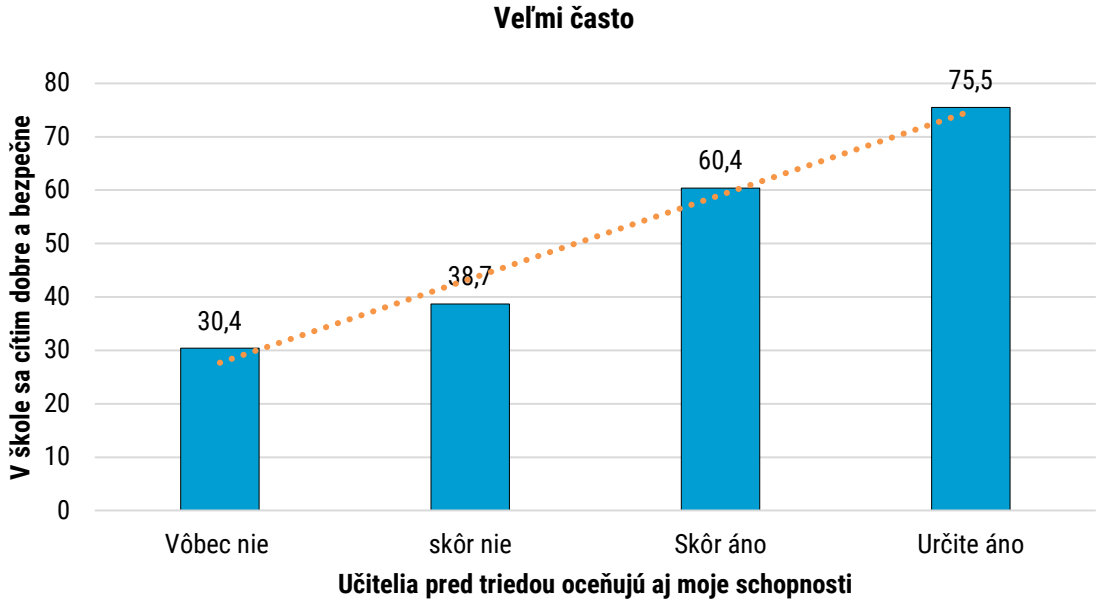

Venujme teraz pozornosť odpovediam na otázky, ktoré zisťovali prežívanie niektorých druhov osobných interakcií žiaka/žiačky a učiteľa/učiteľky. Sú to otázky o skúsenosti verejného oceňovania od učiteľstva a otázky na skúsenosť výsmešného správania učiteľstva voči žiactvu a otázka o možnosti zdôveriť sa učiteľovi/učiteľke so svojimi osobnými problémami (Tabuľka č. 2/11).

Medzi možnosťou zdôveriť sa pedagógovi so svojimi osobnými problémami a cítením sa v škole dobre a bezpečne je slabšia, ale štatisticky významná súvislosť (CC: ,220). Žiaci a žiačky, ktorí sa v škole necítia dobre a bezpečne „nikdy“, odpovedali viac ako jedenapolkrát častejšie ako priemer, že v škole nie je taký učiteľ/učiteľka, ktorým by sa mohli zdôveriť so svojimi problémami. Medzi názorom na možnosť zdôveriť sa učiteľovi/učiteľke s osobnými problémami a skúsenosťou fyzického napadnutia a tiež skúsenosťou výsmechu spolužiakov však nebola zistená žiadna súvislosť. Toto zistenie môžeme čítať minimálne tak, že žiactvo s týmito negatívnymi skúsenosťami necíti vo väčšej miere nedostupnosť tejto možnosti ako žiactvo, ktoré nemá tieto negatívne skúsenosti. V tomto aspekte teda nedochádza ku kumulácii negatívnej skúsenosti v školskom prostredí.

Verejné *oceňovanie učiteľkou/učiteľom* vplýva pomerne silno a pozitívne na prežívanie pohody a bezpečia v škole (Spearman = ,322). Zistenú štatistickú súvislosť medzi skúsenosťami verejného oceňovania od učiteľstva a cítením sa dobre a bezpečne v škole dokumentuje aj Graf č. 2/6. Vidíme, že so zväčšovaním skúsenosti pedagogického oceňovania u žiakov takmer lineárne rastie podiel tých, ktorí sa v škole cítia v škole dobre a bezpečne „veľmi často".

Graf č. 2/6 *Súvislosť medzi skúsenosťou oceňovania od učiteľov a podielom žiactva cítiaceho sa v škole dobre a bezpečne „veľmi často".*

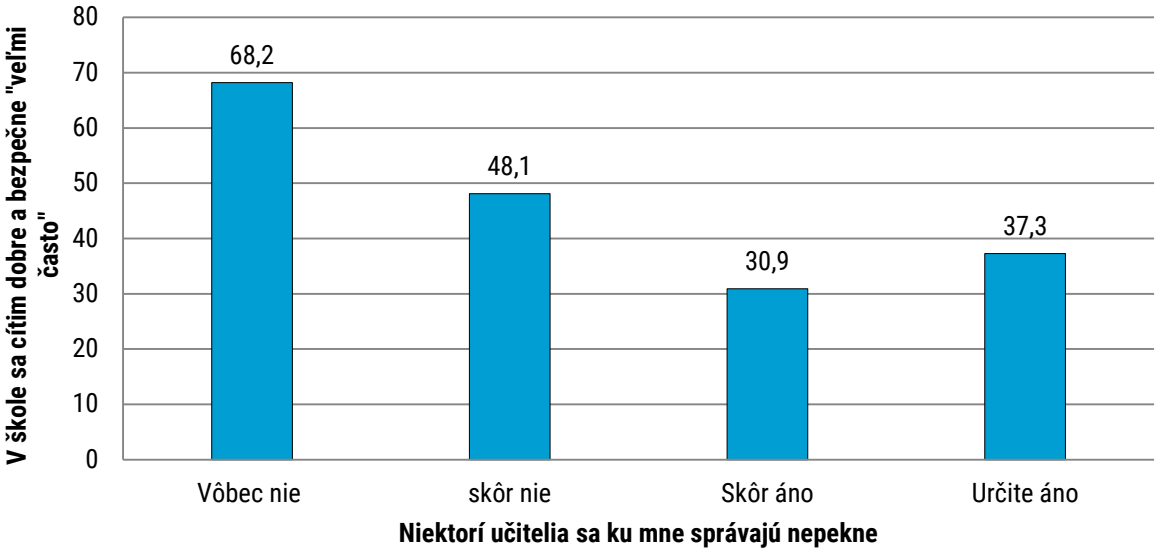

V Grafe č. 2/6 tiež vidíme, že viac ako 30 % žiakov a žiačok, ktorých učitelia/učiteľky pred triedou „vôbec" neoceňujú, sa v škole aj tak cíti dobre a bezpečne „veľmi často". Tento fakt nám pripomína, že prežívanie pohody a bezpečia v škole spoluvytvára či súčasne podporuje viacero činiteľov, a podporujúci prístup pedagógov je napriek svojmu silnému významu len jedným z nich.

Kontextové charakteristiky situácie žiactva gymnázií ako kraj, veľkosť školy a zriaďovateľ školy štatisticky významne nediferencujú dostupnosť skúsenosti verejného oceňovania od učiteľov/učiteliek. Znamená to, že podiely žiactva s pozitívnou skúsenosťou verejného oceňovania od učiteľov/učiteliek sa v malých a veľkých školách významnejšie neodlišujú a neodlišujú sa ani medzi žiactvom štátnych a cirkevných gymnázií.

Medzi súhlasom s tvrdením, že *niektorí učitelia sa ku mne správajú nepekn*e a cítením sa v škole dobre a bezpečne bola taktiež zistená pomerne silná štatistická súvislosť (Spearman -,286). V Grafe č. 2/7 vidíme, že medzi žiactvom bez tejto negatívnej skúsenosti je dvakrát viac takých, ktorí sa v škole cítia dobre a bezpečne „veľmi často", ako medzi žiactvom s touto skúsenosťou (s kričaním učiteľov, s ich výsmechom). Žiaci/žiačky, ktorí sa v škole necítia dobre a bezpečne „nikdy", odpovedali päťkrát častejšie ako žiaci/žiačky, ktorí sa v škole cítia dobre a bezpečne „takmer vždy", že niektorí učitelia/učiteľky sa k nim („skôr áno" a „určite áno") správajú nepekne, kričia na nich a vysmievajú sa im (59,2 % a 11, 8 %).

Graf č. 2/7 *Podiely žiactva cítiaceho sa v škole dobre a bezpečne „veľmi často" medzi žiactvom s nerovnakou skúsenosťou s nepekným správaním učiteľov (kričaním, zosmiešňovaním) v %*

Kontextové charakteristiky situácie žiactva ako kraj, veľkosť školy, zriaďovateľ školy a rod štatisticky významne nediferencujú prítomnosť či absenciu tejto negatívnej črty interakcie s učiteľstvom. Inými slovami, medzi žiactvom z rôznych krajov, medzi žiactvom z malých a veľkých škôl, medzi žiactvom štátnych a cirkevných gymnázií a medzi chlapcami a dievčatami nie sú štatisticky významné rozdiely v ich osobnej skúsenosti s nepekným správaním niektorých učiteľov či učiteliek.

Tabuľka č. 2/15 Niektorí učitelia sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma).

Žiactvo zo škôl	Vôbec nie	Skôr nie	Skôr áno	Určite áno	Spolu
SPOLU G	40,3%	38,4%	14,4%	6,8%	100,0 %
Štátne gymnáziá	40,6%	38,3%	14,1%	7,1%	100,0 %,
Súkromné gymnáziá	32,1%	50,0%	11,9%	6,0%	100,0 %
Cirkevné gymnáziá	41,0%	37,1%	15,6%	6,4%	100,0 %
Dievčatá	38,4%	40,5%	15,1%	6,0%	100,0 %
Chlapci spolu	43,1%	35,4%	13,4%	8,0%	100,0 %

Možno zhrnúť, že naše zistenia potvrdzujú (bežný) predpoklad, že to, ako žiactvo vníma svojich učiteľov a učiteľky, ich toleranciu, spravodlivosť a ohľaduplnosť k ich prežívaniu, významne súvisí s tým, ako a v akej miere žiaci a žiačky prežívajú školu a školské prostredie ako dobrý a bezpečný priestor svojho života. Učitelia a učiteľky sú preto veľmi významní nielen ako sprievodcovia svetom poznania, ale aj ako dôležití spolutvorcovia atmosféry pohody a bezpečia školského prostredia.

2.2.3 Súvislosť prežívania pohody a bezpečia v škole so vzťahmi v triednom kolektíve

Najväčší počet otázok v monitorovacom dotazníku sa týkal prežívania vzťahov v triede. Zohľadňovali sme poznatky o dôležitosti vrstovníkov pri formovaní sebadôvery, sebaprijatia a sebaúcty a tiež dôvery k iným ľuďom v tomto vekovom období (vzorka 14 až 19 rokov). Dotazník obsahoval veľký počet otázok, aby sme preskúmali najrôznejšie podoby a aspekty spolužitia v triede a prežívania žiaka. Tabuľka č. 2/15 uvádza súvislosti všeobecného ukazovateľa pohody a bezpečia v škole s hodnotením súdržnosti triedneho kolektívu a svojej pozície (uznania, bezpečia) medzi spolužiakmi.

Tabuľka č. 2/15 Výsledky testovania súvislosti pohody a bezpečia v škole s rôznymi stránkami vzťahov so spolužiakmi				
Ukazovatele súdržnosti triedy	Test	*V škole sa cítim dobre a bezpečne*	*Keď vstupujem do triedy, obvykle sa cítim*	Approx. Sign.
V našej triede sme dobrá partia a vieme držať spolu	Spearman	,301		,000
V našej triede sa každý spolieha sám na seba a neobzerá sa na druhých	Spearman	-,075		,.001
Medzi mojimi spolužiakmi/spolužiačkami sú nezhody	Spearman	-,204		,000
V triede máme takých, ktorým sa väčšina spolužiakov/spolužiačok vyhýba	CC	,178	,157	,000
Ak má niekto problém, že učiteľ/učiteľka je k nemu neférový, postavíme sa za neho	CC	,171		,000
V triede všetci spolu dobre vychádzame, nikoho neodstrkujeme	CC	.227	,258	,000
V triede mám spolužiakov/spolužiačky, ktorí určujú pravidlá, aj keď sa to mnohým nepáči	CC	,180	,226	,000
Súdržnosť kolektívu a výkony spolužiakov (o 2.9)	CC	,296		,000
Ukazovatele *osobného prežívania postavenia* v triede				
Možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede alebo škole	Spearman	-,394		,000
Od začiatku školskej dochádzky som v koľkom kolektíve	Spearman	-,039		,082
Cez prestávky som sám/sama a nevšímam si okolie	Spearman	-,213		,000
Cez prestávky sa rozprávam so spolužiakmi	Spearman	,224		,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	Spearman	-,176		,000
Doteraz sa v navštevovaných triedach či v školách nenašiel nik s podobnými záujmami	Spearman	-,138		,000
Zažil/zažila som povzbudzovanie (od spolužiakov)	Spearman	,264	CC: ,312	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	Spearman	-,165		,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	Spearman	-,136		,000
Zažil/zažila som kradnutie mojich vecí	Spearman	-,098		,000
Zažil/zažila som ničenie mojich vecí	Spearman	-,115		,000

Tabuľka č. 2/15 informuje o pomerne silných súvislostiach, ktoré sme zistili medzi rôznymi stránkami vnímania a skúseností súdržnosti triedneho kolektívu a prežívania osobného prijímania, začlenenia či osamotenosti v triede. Tým najsilnejším sa budeme osobitne venovať a preskúmame ich ďalšie súvislosti. Tabuľka zároveň informuje aj o chýbajúcich súvislostiach a absencii diferencujúceho vplyvu. Štatistické testy nezistili žiadnu súvislosť medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a počtom triednych kolektívov, ktoré žiak či žiačka doposiaľ vystriedali. Striedanie kolektívov, osobitne v gymnaziálnom veku, má viaceré dôvody, vrátane organizačných a prípadné vzťahové problémy v ročníkoch zapojených do monitorovania (tercie a predmaturitné ročníky) s vysokou pravdepodobnosťou mali iné dôvody ako komplikácie nových žiakov a žiačok so začleňovaním sa do kolektívu. Nezistili sme žiadne súvislosti prežívania pohody

a bezpečia v škole s vnímaním správania spolužiakov orientujúcich sa len na seba a neobzerajúcich sa na druhých,[19] ani so skúsenosťou kradnutia žiakových vecí.[20]

S častosťou prežívania pohody a bezpečia v škole z ukazovateľov súdržnosti triedneho kolektívu (tabuľka č. 2/15) najsilnejšie súvisí súhlas s tvrdením *v našej triede sme dobrá partia a vieme držať spolu* (Spearman: ,301 ***) a charakteristika triedneho kolektívu *s ohľadom na „výkonovú" rôznorodosť žiactva* (,296 ***). Súvislosť tejto druhej skúsenosti s pohodou a bezpečím v škole ilustruje Graf č. 2/8.

Graf č. 2/8 *Podiel žiactva, ktoré sa v škole cíti „veľmi často" dobre a bezpečne spomedzi žiactva nerovnako charakterizujúceho súdržnosť triedneho kolektívu*

Na Grafe č. 2/8 vidíme, že žiaci a žiačky, ktorí charakterizovali svoju triedu spôsobmi vyjadrujúcimi určité napätie medzi výbornými a slabšími žiakmi, sa vo *významne menšej miere* cítia v škole dobre a bezpečne „veľmi často". Najčastejšie sa v škole cítia „veľmi často" dobre a bezpečne žiaci a žiačky, ktorí svoju triedu charakterizujú ako výkonnostne homogénnu (61,9 %). K priemeru žiactva gymnázií sa blížia „veľkou častosťou" zažívania pohody a bezpečia žiaci a žiačky, ktorí si spolužiakov necenia len/alebo v prvom rade podľa ich študijných výsledkov (52,8 %). Takíto žiaci a žiačky, ktorí prijímajú svoje triedne kolektívy a cenia si spolužiakov napriek ich nedostatočným výkonom, tvoria v skúmanej populácii gymnazistov takmer 48 %[21].

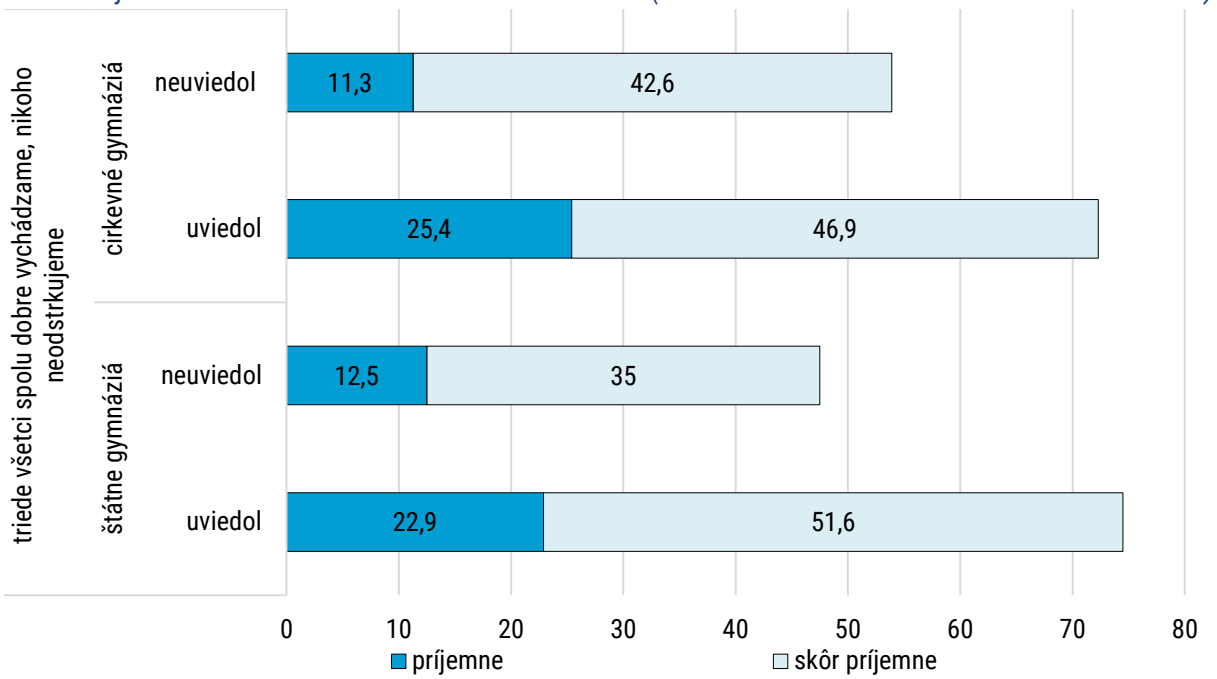
Medzi malými a veľkými školami a ani medzi školami rôznych zriaďovateľov nie sú štatisticky významné rozdiely v podieloch žiactva, ktorí takto charakterizujú svoje triedne kolektívy. Na cirkevných gymnáziách je však v porovnaní so štátnymi gymnáziami mierne vyšší podiel žiactva, ktoré sa kladne a prijímajúco stavia aj k spolužiakom, ktorí „kazia priemer" (52,1 % oproti 45,6 %) .

[19] Žiaci, ktorí sa necítia v škole dobre a bezpečne, síce častejšie ako priemer (13,2 %) odpovedajú, že takáto individualistická klíma je pre ich triedu príznačná „často" alebo „vždy" (24,6 % na štátnych školách a 20 % na cirkevných školách), no tieto rozdiely sú štatisticky nevýznamné. Spoliehanie sa na seba zrejme žiactvo nevníma ako charakteristiku, ktorá narúša vzťahy v triednom kolektíve. Vnímané je skôr ako kultúrna norma žiaduceho správania sa. Pre rozbor tejto kultúrnej normy pozri viac v (Pospěch 2026).

[20] Chýbajúca súvislosť je aj dôsledkom paradoxov v odpovediach časti žiactva. Napríklad tretina žiakov a žiačok, ktorí zažívajú kradnutie svojich vecí „často", sa v škole cíti dobre a bezpečne „veľmi často". Môžeme len špekulovať, či tu ide o zveličovanie určitých skúseností (skúsenosť kradnutia) alebo o druh protestu voči zisťovaniu.

[21] 37,7 % gymnazistov zúčastnených na monitorovaní charakterizovalo svoju triedu ako kolektív výborných žiakov, 8,2 % sa kriticky vyjadrilo o spolužiakoch, ktorí sa nesnažia a 6,3 % pociťuje za slabšie výsledky nespokojnosť či kritiku od „lepších žiakov".

Graf č. 2/9 *Porovnanie podielov žiactva, ktoré sa pri vstupe do triedy cíti „príjemne" a „skôr príjemne", medzi žiactvom štátnych a cirkevných gymnázií, ktoré uviedlo a neuviedlo, že sú v triede sú dobrá partia a nikoho neodstrkujú (v %)*

Graf č. 2/9 približuje silu súvislosti jedného z hlavných ukazovateľov pohody a bezpečia v škole – obvyklých pocitov pri vstupe do triedy a uvedením alebo neuvedením charakteristiky kolektívu navštevovanej triedy ako *dobrej partie, v ktorej nik nie je odstrkovaný*.[22] Vidíme, že na štátnych aj cirkevných školách žiactvo, ktoré uviedlo túto charakteristiku ako patričnú pre navštevovanú triedu, tvrdilo významne častejšie ako žiactvo, ktoré ju neuviedlo, že sa pri vstupe do triedy cíti „príjemne" alebo „skôr príjemne". Vidíme však tiež, že inkluzívnosť (neodstrkovanie časti spolužiakov) nie je *pre časť žiakov a žiačok nutnou podmienko*u, aby sa pri vstupe do triedy cítili príjemne a v škole dobre a bezpečne – podiel žiactva, ktoré túto charakteristiku svojej triedy neuviedlo a zároveň sa pri vstupe do nej cíti „príjemne" alebo „skôr príjemne", sa na štátnych gymnáziách blíži a na cirkevných gymnáziách presahuje 50 %.

Chlapci a dievčatá sa neodlišujú štatisticky významne podielmi označujúcich tvrdenie, že *majú v triede samotárov, ktorí sa ostatným vyhýbajú,* ako charakteristiku svojej triedy (43,4 % dievčatá a 46,4 % chlapci) a ani podielmi označujúcich tvrdenie *v triede máme takých, ktorým sa väčšina spolužiakov vyhýba* (26,9 % dievčatá a 29,6 % chlapci). Rozdiel v označovaní týchto tvrdení žiactvom cirkevných a štátnych gymnázií je tiež štatisticky nevýznamný, no žiactvo štátnych gymnázií výrazne častejšie ako žiactvo cirkevných gymnázií tvrdenie o samotároch, ktorí sa ostatným vyhýbajú, označuje ako charakteristiku navštevovanej triedy (48,3 % ku 39 %). Rozdiely medzi chlapcami a dievčatami sú výraznejšie (a slabo štatisticky významné CC: ,123 ***) v označovaní tvrdenia *v triede máme spolužiakov, ktorí určujú pravidlá, aj keď sa to mnohým nepáči* ako charakteristiky navštevovanej triedy (dievčatá 23,6 %, chlapci 13,6%). Žiactvo cirkevných gymnázií, v ktorom dievčatá prevažujú, taktiež prejavuje (no štatisticky slabú) vyššiu citlivosť na tento druh direktívneho správania ako žiactvo štátnych gymnázií (24,5 % a 17,2 %).

[22] Tvrdenie *v triede všetci spolu dobre vychádzame, nikoho neodstrkujeme* označilo ako charakteristiku svojej triedy 44,5 % žiactva gymnázií. V Nitrianskom kraji to bolo až 58,9 % žiactva, v Košickom kraji len 32,4 % žiactva. Tieto rozdiely nemožno vysvetliť na základe dát, ktorými disponujeme. V podiele súhlasiacich s inkluzívnou atmosférou v triede („nikoho neodstrkujeme") sa chlapci a dievčatá neodlišujú.

Časté nezhody medzi spolužiakmi zoslabujú pocit pohody a bezpečia v škole štatisticky významne (Spearman ,204, ***), no nie jednoznačne. Podľa našich zistení 33,9 % žiactva, ktoré zažíva nezhody medzi spolužiakmi „často" a 27,7 % žiactva, ktoré zažíva nezhody „takmer vždy", sa zároveň cíti v škole dobre a bezpečne „veľmi často". Túto „záhadu" môže objasňovať fenomén *skupinkovania* triedy. Mierne, ale štatisticky nevýznamné rozdiely, sú aj v školách podľa zriaďovateľa. Rozdiely medzi malými a veľkými školami nie sú štatisticky významné.

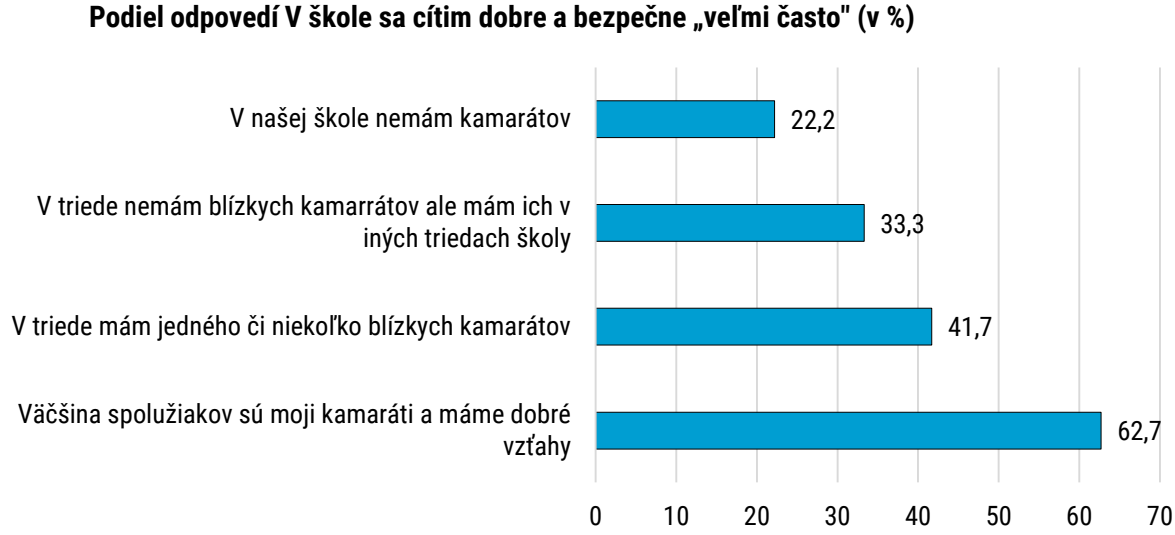
Ukazovateľom kvality vzťahov a súdržnosti triedneho kolektívu sú aj postoje k tvrdeniu *ak má niekto problém, že učiteľ je k nemu neférový, postavíme sa za neho.* Nie je to však samozrejmá účasť či podmienka cítenia sa v škole dobre a bezpečne. V štátnych gymnáziách spomedzi žiactva, ktoré sa v škole cíti dobre a bezpečne „veľmi často", 5,8 % odpovedá, že za žiaka, voči ktorému bol učiteľ nespravodlivý, sa trieda nepostaví „takmer nikdy", a len 16, 6 % takto odpovedajúcich uviedlo, že neféroví učitelia na ich škole nie sú. Na cirkevných gymnáziách sú tieto podiely u žiactva, ktoré sa cíti v škole dobre a bezpečne „veľmi často", podobné (5,8 % a 13,6 %).

2.2.5 Pohoda a bezpečie v škole a priateľské vzťahy s vrstovníkmi

Výsledky testov súvislostí medzi cítením sa dobre a bezpečne v škole (a tiež pocitmi pri vstupe do triedy) a rôznymi ukazovateľmi vzťahov v triednom kolektíve a prežívaním svojho miesta v ňom (Tabuľka č. 2/15) ukazujú, že medzi najsilnejšie ukazovatele v tomto smere patria súhlas s tvrdením *možno by som sa lepšie cítil v inej triede či škole* (Spearman: ,394), zážitky *povzbudzovania od spolužiakov* (Spearman: ,264) a charakteristika vzťahov so spolužiakmi (Spearman: ,260). Ak najsilnejší (negatívny) ukazovateľ školského bezpečia má všeobecné, nekonkrétne znenie a nemožno z neho vyvodiť druh nepríjemného zážitku, ktorý znižuje prežívanie pohody a bezpečia v škole, ďalšie dva ukazovatele načrtávajú konkrétnejší obraz. V Grafe č. 2/10 vidíme súvislosti medzi rôznymi charakteristikami priateľských vzťahov žiakov a žiačok v triede a podielom tých, ktorí sa cítia v škole dobre a bezpečne „veľmi často".

Dôležitosť priateľských a prijímajúcich vzťahov v triede pre to, aby sa žiak či žiačka cítili v škole dobre a bezpečne, aby pri vstupe do triedy mali skôr príjemné pocity, a aby sa nezaoberali myšlienkami úniku či odchodu z daného školského prostredia, potvrdzujú viaceré zistenia (Graf č. 2/10).

***Graf č. 2/10**: Podiely odpovedí V škole sa cítim dobre a bezpečne „veľmi často" podľa charakteristiky osobných (kamarátskych) vzťahov žiactva*

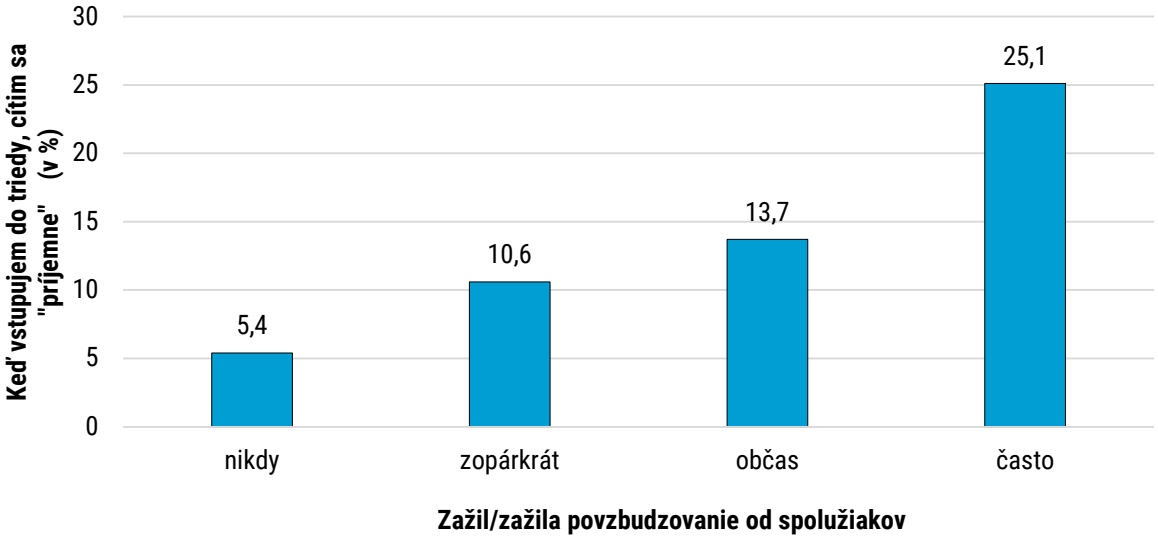
V Grafe č. 2/10 vidíme, ako podiel žiactva cítiaceho sa v škole „veľmi často" dobre a bezpečne takmer lineárne rastie, ako sa rozširuje okruh ich priateľov. Prekvapujúco môže pôsobiť, že aj medzi žiakmi

a žiačkami, ktorí odpovedali, že v škole a ani v triede nemajú kamarátov, sa viac ako pätina cíti v škole dobre a bezpečne „veľmi často“. Ide však celkovo o veľmi malý počet žiactva takto charakterizujúcich svoju situáciu v triede (18 žiakov a žiačok, ani nie 1 % súbor žiactva gymnázií).

Vyjadrovaním priateľského vzťahu – záujmu a záležania na spolužiakovi či spolužiačke – a gestickým prejavom spolupatričnosti s nimi je *povzbudzovanie*. Ak žiak či žiačka častejšie zažíva takéto prejavy záležania od spolužiakov, vplýva to veľmi pravdepodobne na ich pocity pri vstupe do triedy (Spearman: ,274 ***).

Súvislosť ilustruje aj Graf č. 2/11. Vidíme lineárny nárast žiactva, ktoré hodnotí svoje obvyklé pocity pri vstupe do triedy ako „príjemné“, v kategóriách žiactva s rastúcou častosťou zážitkov povzbudzovania od spolužiakov. Podobnú štatisticky významnú súvislosť sme zistili a takmer identický graf by sme mohli vytvoriť na základe súvislosti medzi častosťou zážitku povzbudzovania a charakterizovaním vlastných priateľských vzťahov so spolužiakmi (Spearman ,278 ***).

Graf č.2/11 *Súvislosť medzi cítením sa „príjemne“ pri vstupe do triedy a častosťou povzbudzovania od spolužiakov*

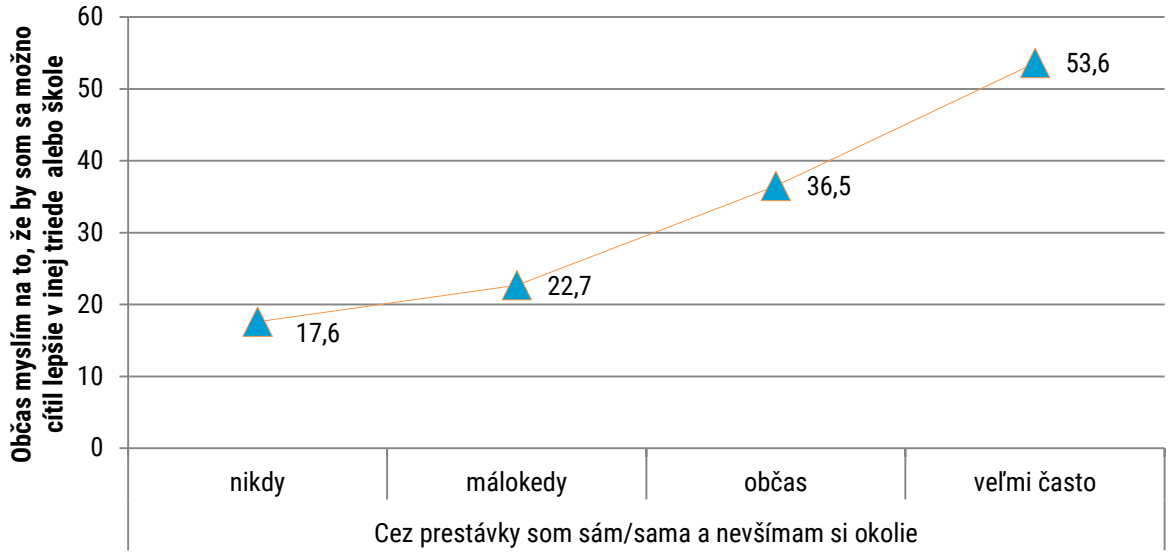

Podľa ďalších zistení sú dievčatá povzbudzované štatisticky významne častejšie ako chlapci (koeficient kontingencie: ,175 ***)[23], žiactvo cirkevných škôl častejšie ako žiactvo štátnych škôl, no štatistická významnosť rozdielu je slabá, a v prípade malých a veľkých škôl mizne, aj keď podiel žiactva veľkých škôl, ktoré zažíva povzbudzovanie „často“ (43,4 %), je vyšší ako žiactva malých škôl (33,7 %).

Potvrdila sa tiež pomerne silná súvislosť medzi hlavnými ukazovateľmi cítenia sa v škole dobre a bezpečne a začlenením respektíve osamelosťou žiaka či žiačky. Tú sme zisťovali ako častosť situácie *cez prestávky sa rozprávam so spolužiakmi* či negatívnu súvislosť s častým zažívaním situácie *cez prestávky som sám/sama a nevšímam si okolie* (Tabuľka č. 2/15). Graf č. 2/12 zobrazuje štatisticky významnú súvislosť medzi negatívnym ukazovateľom pohody a bezpečia v škole – prítomnosťou úvah o možnosti zlepšiť svoju pohodu odchodom do inej triedy či školy – a prežívaním osamotenia počas prestávok. Vidíme, že so zvyšujúcou sa častosťou trávenia prestávok osamote rastie podiel žiactva, ktoré sa zaoberá myšlienkou, že v inej triede či škole by sa cítili lepšie.

[23] Takmer polovica dievčat (49,4 %) a menej ako tretina chlapcov (31,5 %) zažíva povzbudzovanie od spolužiakov „často“. Väčší podiel chlapcov ako dievčat uvádza, že povzbudzovanie nezažili „nikdy“ alebo ho zažívajú len „málokedy“ (27,4 % verzus 20,8 %).

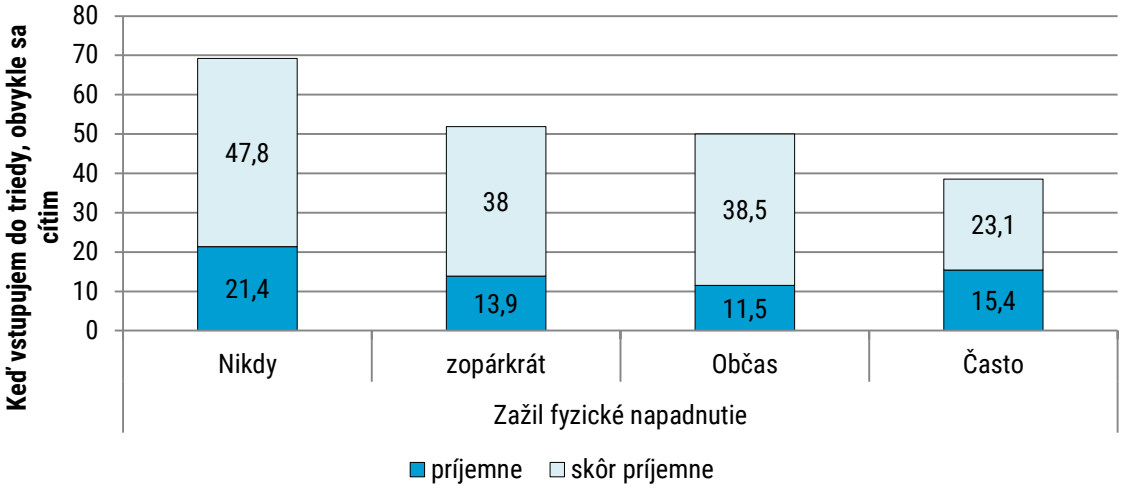
***Graf** č. 2/12 Súvislosť medzi trávením prestávok osamote a úvahami o cítením sa lepšie v inej triede či škole*

Podiel žiakov a žiačok v súbore gymnázií, ktorí cez prestávky nie sú sami „nikdy" je 48,7 % a podiel tých, ktorí sú sami „veľmi často", je 5 %. Žiactvo, ktoré cez prestávky nie je samo „nikdy" , sa pri vstupe do triedy cíti „príjemne" a skôr príjemne" trikrát častejšie ako žiactvo, ktoré prestávky „veľmi často" trávi samo (72,7 % verzus 22,7%). Rozdiely medzi štátnymi a cirkevnými školami, malými a veľkými školami a taktiež rozdiely medzi chlapcami a dievčatami v zažívaní osamelosti či naopak družnosti počas prestávok nie sú štatisticky významné.

Žiactvo gymnázií má, ako sme už ukázali v prvej časti správy, v porovnaní so žiactvom základných a stredných odborných škôl *menej skúseností s konaním ohrozujúcim bezpečie typu vyhrážanie, fyzické napadnutie či kradnutie osobných vecí*. Aj pre nízke početnosti takýchto skúseností sú zistené súvislosti pomerne slabé (Tabuľka č. 2/15). Medzi skúsenosťou kradnutia a cítením sa v škole dobre a bezpečne nebola zistená žiadna súvislosť.

***Graf č. 2/13** Podiel žiactva cítiaceho sa v škole „príjemne" a „skôr príjemne" medzi žiactvom s rôzne častou skúsenosťou fyzického napadnutia*

Medzi žiactvom malých a veľkých škôl a rovnako medzi žiactvom cirkevných a štátnych gymnázií sa nezistili žiadne rozdiely v skúsenosti s fyzickým napadnutím a ani v skúsenosti s vyhrážaním či kradnutím.

Chlapci majú skúsenosť s vyhrážaním a s fyzickým napadnutím štatisticky významne častejšie ako dievčatá. 79,9 % chlapcov a až 89,8 % dievčat nezažilo fyzické napadnutie „nikdy“.[24]

Celkom 35 žiakov a žiačok gymnázií, ktorí uviedli výraz „často“ pri otázke o skúsenosti fyzického napadnutia, mohli tento neurčitý kvantifikátor chápať veľmi rôzne. Len táto rôznosť chápania a zároveň možnosť, že napadnutie prichádzalo od žiactva z iných tried,[25] dovoľuje porozumieť, že viac ako tretina žiakov a žiačok, ktorí sú napádaní „často“, sa pri vstupe do tried cítia „príjemne“ a „skôr príjemne“. Na druhej strane však žiaci a žiačky, ktoré zažívajú fyzické napadnutie „často“, takmer *dvakrát častejšie* ako žiaci a žiačky, ktoré fyzické napadnutie nezažili „nikdy“, občas uvažujú, že by sa možno lepšie cítili v inej triede alebo škole (42,5 % verzus 22,5 %).

2.2.6 Súvislosti akceptácie blízkosti „odlišných“ spolužiakov

Pre testovanie súvislostí inkluzívnych/akceptačných postojov voči vrstovníkom s charakteristikami, s ktorými sa v spoločnosti môžu spájať rôzne predsudky, sme do monitorovacieho dotazníka zaradili hypotetickú situáciu spoločného ubytovania na školskom výlete. Účastníctva monitorovania sme sa pýtali, či by im spoločné ubytovanie so spolužiakom alebo spolužiačkou s danou charakteristikou neprekážalo alebo prekážalo a do akej miery. Žiactvo tiež malo možnosť odmietnuť odpoveď.

Pre hlbšie preskúmanie sme si v tretej časti správy vybrali vyjadrenia žiactva k spoločnému ubytovaniu trom kategóriám spolužiakov/spolužiačok – spolužiakovi/spolužiačke vyznávajúcim islam, spolužiakovi/spolužiačke individuálne integrovaným pre autizmus a spolužiakovi/spolužiačke rómskeho pôvodu. Tabuľka č. 2/16 uvádza výsledky testovania súvislostí medzi akceptačnými postojmi k týmto trom kategóriám spolužiakov a hlavným ukazovateľom pohody a bezpečia v škole a tiež niekoľkými konkrétnejšími skúsenosťami týkajúcimi sa osobných vzťahov a postavenia v triede.

Tabuľka č. 2/16 Výsledky testovania súvislostí akceptácie „iných“ spolužiakov s ďalšími premennými

V škole sa cítim dobre a bezpečne – rozdiely	Koeficient kontingencie	významnosť
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou - vyznávačmi islamu	,.113	,014
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,108	,028
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,147	,000
Cez prestávky som sám a nevšímam si okolie - súvislosti	Koeficient kontingencie	významnosť
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou – vyznávačmi islamu	,082	,362
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,119	,006
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,123	,003
Spolužiaci sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč – rozdiely	Koeficient kontingencie	významnosť
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou - vyznávačmi islamu	,181	.000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,103	.007
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,146	.000
Zažil/a vyhrážanie – rozdiely	Koeficient kontingencie	významnosť
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou - vyznávačmi islamu	,177	.000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,136	.000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,165	.000

[24] Štatistické analýzy však ukázali aj určitú kumuláciu negatívnych skúseností žiactva. Napríklad žiaci, ktorí zažili napadnutie „často“, nadpriemerne často uvádzali, že nezažili, aby ich učiteľ verejne oceňoval pred triedou.

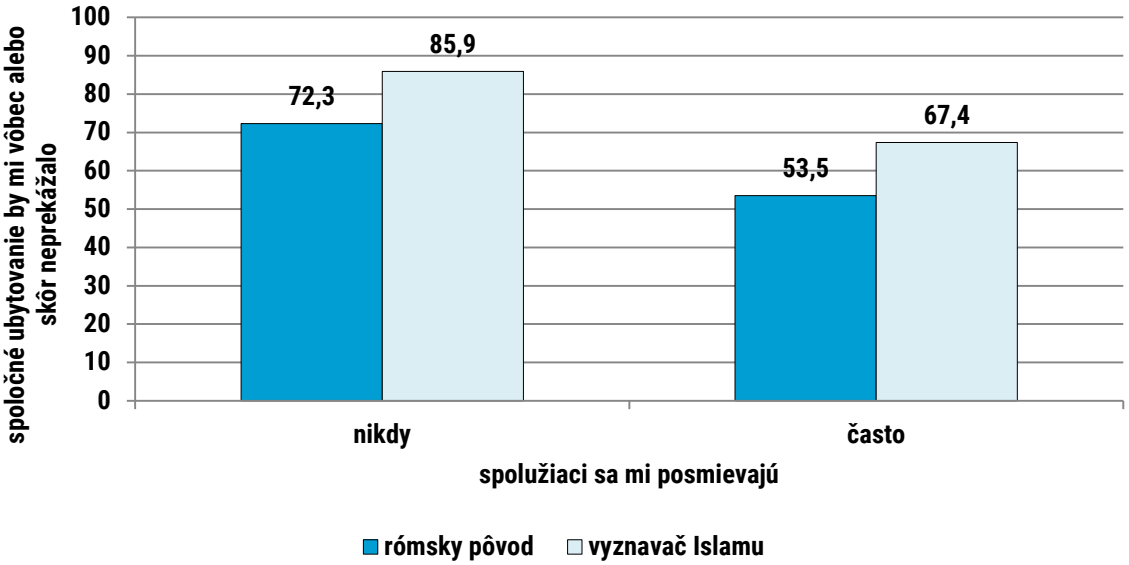
[25] Z 35 žiakov napádaných „často“ sa ôsmi (7 chlapcov a 1 dievča) cítia „nepríjemne“ a „skôr nepríjemne“ pri stretávaní žiactva z iných tried.

Zažil/a fyzické napadnutie – rozdiely	Koeficient kontingencie	Významnosť
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou - vyznávačmi islamu	,277	.000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,205	.000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,202	.000

Tabuľka č. 2/16 informuje, že medzi všeobecným hodnotením pohody a bezpečia v škole a mierou akceptácie spoločného ubytovania počas školského výletu so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam a spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus sme nezistili žiadne štatisticky významné rozdiely. Miera akceptovania týchto dvoch kategórií spolužiactva nemala taktiež žiadnu štatisticky významnú súvislosť s prežívaním/neprežívaním samoty počas prestávok. Štatisticky významné, aj keď skôr slabé rozdiely v miere akceptácie „iných" spolužiakov/spolužiačok súvisia so zážitkami útočenia a ponižovania zo strany vrstovníkov – s vysmievaním, vyhrážaním a fyzickým napádaním. Spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam by „vôbec neprekážalo" alebo „skôr neprekážalo" 85,9 % žiakom a žiačkam, ktorým sa spolužiaci nevysmievajú „nikdy", no len 67,4 % žiakom a žiačkam, ktorým sa spolužiaci vysmievajú „často". Takmer 21 % tých, ktorým by spoločné ubytovanie s vyznávajúcimi islam „určite prekážalo", zažilo fyzické napadnutie „často" a 24 % zažíva „často" výsmech od spolužiakov.[26] Súvislosť medzi skúsenosťou fyzického napadnutia a mierou akceptácie spoločného ubytovania je štatisticky významná aj v prípade spolužiaka/spolužiačky individuálne integrovanými pre autizmus (CC ,205) a spolužiaka či spolužiačky rómskeho pôvodu (CC: ,202). Až 42,9 % žiakom, ktorí fyzické napadnutie zažívajú „často", by „určite prekážalo" spoločné ubytovanie spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu. Zdá sa teda, že žiaci a žiačky do uvažovania o hypotetickej situácii spoločného ubytovania premietajú svoje negatívne skúsenosti, aj keď sa vôbec nemuseli týkať konkrétnej kategórie „iných" spolužiakov/spolužiačok, na ktorú sme sa pýtali. Inak povedané, podľa našich zistení negatívne zážitky s verbálnym ponižovaním a fyzickým napádaním od spolužiakov/spolužiačok prispievajú k znižovaniu otvorenosti a akceptácii neznámych vrstovníkov a k zvyšovaniu ostražitosti a nedôvery voči nim. Možno sa domnievať, že „často" vysmievaní a ponižovaní žiaci/žiačky napríklad odmietajú spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu nutne nie preto, že by mali predsudky voči rómskym vrstovníkom, ale preto, že vedia, že tieto predsudky existujú a spolužiaci/spolužiačky by mohli takéto spoločné ubytovanie využiť ako ďalší dôvod k ponižovaniu a výsmechu.

[26] V súbore žiactva gymnázií fyzické napadnutie „často" zažilo 1,8 % žiactva a výsmech „často" 5,2 % žiactva.

Graf č. 2/14 *Podiel žiactva, ktorým by „skôr“ a „určite“ neprekážalo ubytovanie so spolužiakom rómskeho pôvodu a spolužiakom vyznávajúcim islam podľa ich skúsenosti s výsmechom od spolužiakov (%)*

Pri hypotetickej situácii ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus sa diferencujúca súvislosť so skúsenosťou výsmechu od spolužiakov/spolužiačok neobjavila, no podiel žiactva gymnázií, ktorým by spoločné ubytovanie „skôr“ alebo „určite“ prekážalo, dosahuje 22,2 %.[27] Je predčasné špekulovať, či ide o dôsledok nárastu priamej skúsenosti s individuálnou integráciou alebo o iné dôvody.

Rozdiely v miere akceptácie spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam medzi chlapcami a dievčatami sú štatisticky významné (CC: ,186 ***), pričom spoločné ubytovanie by „určite prekážalo“ 6 % chlapcov a 1,6 % dievčat. Aj rozdiely medzi žiactvom štátnych a cirkevných škôl sú štatisticky významné, ale slabé (CC: ,126 ***). Medzi veľkými a malými školami sú štatisticky významné rozdiely (CC: ,141 ***) – žiactvu malých škôl by v porovnaní so žiactvom veľkých škôl častejšie spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam „skôr áno“ alebo „určite áno“ prekážalo (21,2 % a 9,2 %).

Tabuľka č. 2/17 a	**Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam**						
Žiactvo gymnázií	**Spolu**	dievčatá	Chlapci	Cirkevné školy	Štátne školy	Veľké školy	Malé školy
„Vôbec“ a „skôr“ neprekážalo	84 %	88,6 %	77,3 %	80,1 %	86,1 %	85,8 %	71,9 %
Tabuľka č. 2/17 b	**Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus**						
Žiactvo gymnázií	**Spolu**	dievčatá	Chlapci	Cirkevné školy	Štátne školy	Veľké školy	Malé školy
„Vôbec“ a „skôr“ neprekážalo	73,4 %	78,3 %	66,3 %	69,5%	75,2 %	74,6 %	67,3 %
Tabuľka č. 2/17 c	**Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu**						
Žiactvo gymnázií	**Spolu**	dievčatá	Chlapci	Cirkevné školy	Štátne školy	Veľké školy	Malé školy

[27] Vyznávanie islamu by „skôr“ alebo „určite“ prekážalo 11,3 % žiactva gymnázií a rómsky pôvod 21,9 %.

„Vôbec“ a „skôr“ neprekážalo	**70,4** %	74 %	65,1	70,3	70,5	71,7	61,4

Rozdiely v miere akceptácie spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus sú medzi chlapcami a dievčatami štatisticky významné (CC: ,161 ***), medzi štátnymi a cirkevnými školami tiež, ale skôr slabé (CC: ,120 ***). Medzi malými a veľkými školami sme nezistili štatisticky významné rozdiely. Rozdiely v miere akceptácie spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu sú štatisticky významné medzi chlapcami a dievčatami (CC ,154***) – dievčatá sa vo väčšej miere ako chlapci vyjadrili, že by im spoločné ubytovanie neprekážalo. Rozdiely v miere akceptácie spoločného ubytovania s rómskym spolužiakom či spolužiačkou medzi malými a veľkými školami sú malé, ale štatisticky významné (CC: ,102***) a medzi cirkevnými a štátnymi školami sme zistili len nevýznamné rozdiely.

Medzi krajmi sme v akceptácii spoločného ubytovania počas školského výletu nezistili žiadne významné rozdiely, ak išlo o spolužiaka/spolužiačku vyznávajúcich islam a o spolužiaka/spolužiačku individuálne integrovaných pre autizmus. V prípade spoločného ubytovania so spolužiakom či spolužiačkou rómskeho pôvodu sme medzi krajmi zistili štatisticky významné rozdiely (CC: ,176 ***). V Tabuľke č. 2/18 vidíme, že žiactvo gymnázií Bratislavského a Trenčianskeho kraja prejavilo najvyššiu (nadpriemernú) mieru inkluzívnosti v otázke akceptovania spoločného ubytovania, žiactvo gymnázií Trnavského kraja naopak mieru najnižšiu.

Tabuľka č. 2/18 Podiely žiactva podľa krajov, ktorému by spoločné ubytovanie s rómskym spolužiakom/rómskou spolužiačkou neprekážalo (%)

Kraj	Spolu	BA	BB	KE	NI	PO	TN	TT	ZA
„Vôbec“ a „skôr“ neprekážalo	70,4	76,2	65,9	65,3	72	65,2	74,5	62,7	70,3

2.3 SÚVISLOSTI VYBRANÝCH NÁZOROV O SPRAVOVANÍ SPOLOČNOSTI A SKÚSENOSTÍ ZO ŠKOLSKÉHO PROSTREDIA

V tejto podkapitole predstavíme výsledky testovania súvislostí troch vybraných názorov na spoločenské témy (ich výber sme zdôvodnili v úvode správy a sčasti v Zhrnutí zistení) a časti skúseností zo školského prostredia, ktoré by mohli zvyšovať náklonnosť či inklinovanie žiaka osvojovať si názory, ktoré nepodporujú demokratické súžitie, uznávanie rovnosti práv a ani riešenie spoločenských problémov zákonným spôsobom a demokraticky – teda dialógom a argumentáciou spoločne nachádzať riešenie, ktoré môžu akceptovať všetky zapojené strany.

V Tabuľke č. 2/19 predstavujeme výsledky testovania súvislosti medzi podporou tvrdenia *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie* a názormi žiactva na „výkonovú“ rôznorodosť triedneho kolektívu a ďalšie aspekty školského života, ktoré podľa našich predpokladov môžu mať vplyv na podporu názoru obmedzujúceho demokratické práva. K testovaným skúsenostiam zo školského prostredia sme pridali aj názory žiactva na tvrdenie o menších riadiacich schopnostiach žien.

Tabuľka č. 2/19 Výsledky testovania súvislosti názoru na obmedzenie možností občanov s nízkym vzdelaním zastávať verejné funkcie

Testované premenné	Koeficient Kontingencie	Approx. Sig
Baví ma, čo sa v škole učíme	,143	,001
Učitelia/učiteľky oceňujú pred triedou aj moje schopnosti	,119	,005

Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	,123	,003
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,111	,019
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,187	,000
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými	,146	,000
Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	,125	,002
Charakteristika triedneho kolektívu *s ohľadom na „výkonovú" rôznorodosť žiactva (o. 2.9)*	,090	,188
V našej triede sa každý spolieha na seba a neobzerá na druhých	,136	,002
Vysokoškolské vzdelanie je dôležitejšie pre chlapca ako pre dievča[28]	,183	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,228	,000

Štatistické testy nepotvrdili „elitársku" hypotézu, teda predpoklad, podľa ktorého žiaci/žiačky, ktorí v odpovedi kritizovali spolužiakov/spolužiačky, ktorí sa nesnažia a kazia priemer, a tiež žiaci/žiačky, ktorí svoju triedu charakterizovali ako kolektív výborných žiakov, ktorí sa spoločne posúvajú vpred, budú častejšie ako priemer podporovať obmedzovania *pasívneho volebného práva* pre občanov s nižším vzdelaním. Nepreukázala sa ani súvislosť medzi podporou toho názoru a možnosťou diskutovať na hodine. Znamená to, že sa nepotvrdil predpoklad, že žiaci/žiačky s väčšími možnosťami diskusie budú menej podporovať názor, ktorý odoberá „hlas" časti obyvateľstva.[29] Štatisticky významná súvislosť podpory tohto názoru však bola zistená s inou skúsenosťou demokratickej praxe v škole – s *možnosťou žiactva podieľať sa na rozhodnutiach*, *ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy*. Žiactvo, ktoré takúto možnosť nemalo „nikdy", častejšie podporovalo („skôr súhlasím" a „úplne súhlasím") obmedzovanie pasívneho volebného práva ako žiactvo, ktoré takúto možnosť malo „skôr áno" a „určite áno" (47 % verzus 30,4 % a 32,1 %).

Zistené štatisticky významné rozdiely vyjadrené koeficientom kontingencie a hladinou významnosti medzi názorom vyjadrujúcim podporu obmedzovania *pasívneho volebného práva* pre občanov s nižším vzdelaním a názormi na správanie učiteľov/učiteliek a spolužiakov/spolužiačok sú skôr slabé a z rozloženia percentových podielov odpovedí nie je takmer možné rozpoznať vzor či súvislosť. Zisťujeme skôr anekdotické pozorovania. Napríklad, že medzi žiactvom, ktoré „takmer vždy" baví, čo sa v škole učí, je významne vyšší podiel tých, ktorí na toto tvrdenie reagovali odpoveďou „neviem" (31 %, priemer 19 %).

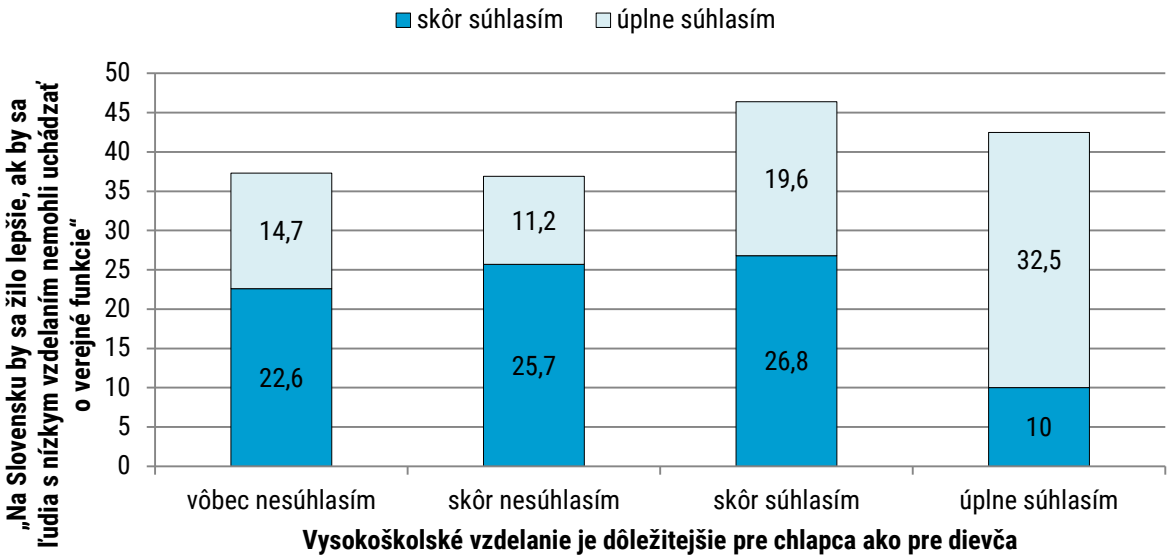
V Grafe č. 2/15, ktorý zobrazuje súvislosť uvedených dvoch názorov v podsúbore chlapcov, vidíme výrazný nárast úplného súhlasu s tvrdením o prospešnosti obmedzovania pasívneho volebného práva u chlapcov, ktorí sa skôr alebo úplne prikláňajú k názoru, že *VŠ vzdelanie je pre dievčatá menej dôležité*. Celkový podiel súhlasiacich nerastie, no rastie jeho razantnosť. Absolútny počet chlapcov – gymnazistov, ktorí úplne súhlasia s obidvomi výrokmi je však veľmi nízky.[30]

[28] Testovanie vzťahu týchto tvrdení osobitne u dievčat a u chlapcov ukazuje nepotvrdenie vzťahu u dievčat (CC: ,156 sign. ,025), no pomerne silnú súvislosť u chlapcov (CC: ,310 ***), ktorú zobrazuje Graf č. 2/15.

[29] Jedným dôvodom chýbajúcej podpory hypotézy o pozitívnej súvislosti možnosti diskutovať na hodine a odmietania názoru odoberajúceho časti občanov pasívne volebné právo môže byť značne rôznorodá podoba a „pravidlá" diskusie počas vyučovacej hodiny.

[30] Celkový zistený počet chlapcov s týmito názormi je 13 a predstavujú 1,6 % podsúboru chlapcov.

Graf č. 2/15 *Podiely súhlasiacich chlapcov s tvrdením o obmedzovaní pasívneho volebného práva pre obyvateľov s nízkym vzdelaním podľa miery ich súhlasu s tvrdením, že VŠ vzdelanie je vhodnejšie pre chlapca ako pre dievča.*

V súbore žiactva gymnázií (chlapci a dievčatá spolu) sme zistili najvýraznejšiu súvislosť medzi podporou tohto názoru a podporou tvrdenia *muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy*. Podpora obmedzovania pasívneho volebného práva je výrazne vyššia u žiakov a žiačok, ktorí „úplne súhlasia" s tvrdením, že muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy, ako u tých, ktorí s týmto tvrdením „vôbec nesúhlasia" alebo „skôr nesúhlasia" (44,3 % ku 33,5 % a 32,4 %).

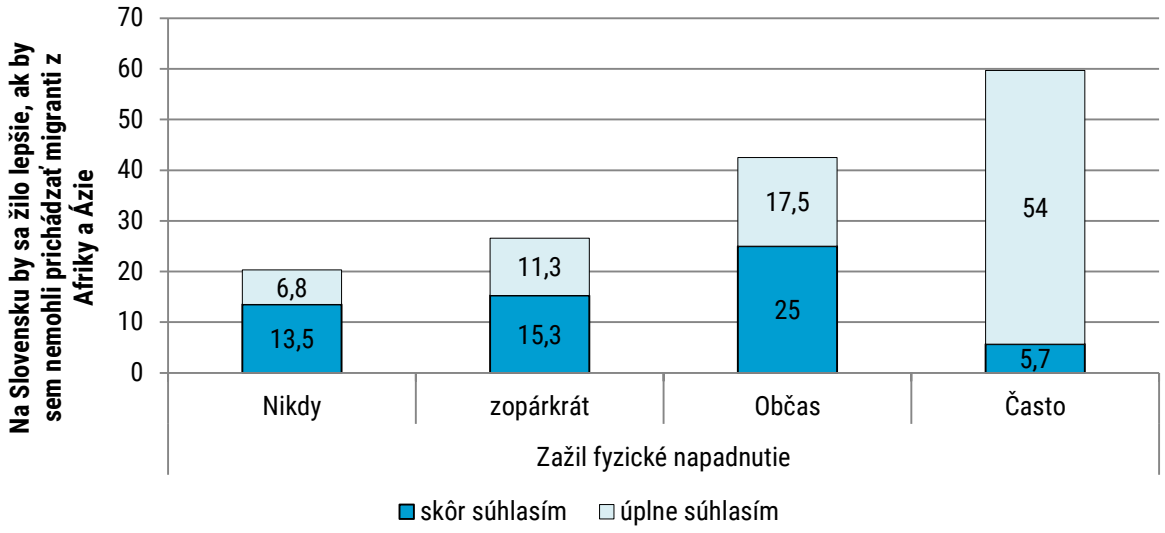
V podpore tvrdenia o prospešnosti obmedzovania pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním neboli zistené štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami, medzi žiactvom malých a veľkých škôl a ani medzi žiactvom štátnych a cirkevných škôl. Aj pre nezistené alebo veľmi slabé štatistické súvislosti so skúsenosťami zo školského prostredia sa môžeme oprávnene domnievať, že podpora tohto tvrdenia a pravdepodobne aj jeho argumentačné prepojenie s ďalšími názormi (napr. názory na prospešnosť VŠ vzdelania pre dievčatá, či na riadiace schopnosti žien), pochádzajú z mimoškolského prostredia. Otázkou, ktorú na základe dát z monitorovania nevieme zodpovedať, je, či a ako sú žiaci a žiačky vedení k tomu, aby takéto tvrdenia dokázali analyzovať a rozpoznať ich možno nezamýšľané, ale negatívne dôsledky pre demokratické spravovanie spoločnosti a slobodný život jednotlivcov.

Ďalším spoločenským názorom, ktorého súvislosti so skúsenosťami so školského prostredia sme testovali, bolo tvrdenie *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie*. Predpokladali sme, že žiaci a žiačky, ktorí v škole nemajú dostatok priateľskej podpory, ktorí zažívajú nejaké druhy odstrkovania a poníženia či už od spolužiakov/spolužiačok alebo od učiteľov/učiteliek, sa budú stavať negatívnejšie (odťažitejšie) voči inému a neznámemu. Medzi testované premenné sme zaradili aj názory na hypotetické spoločné ubytovanie počas školského výletu so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti, rómskeho pôvodu a vyznávajúcimi islam. Výsledky testovania prináša Tabuľka č. 2/20.

Tabuľka č. 2/20 Výsledky testovania súvislostí podpory názoru na obmedzenie migrácie z Afriky a Ázie		
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie – testované premenné	Koeficient Kontingencie	Approx. Sig
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne, kričia na mňa a vysmievajú sa mi	,087	,252
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,131	,001
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,136	,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,181	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	,177	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	,242	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti	,441	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam	,408	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,411	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,423	,000

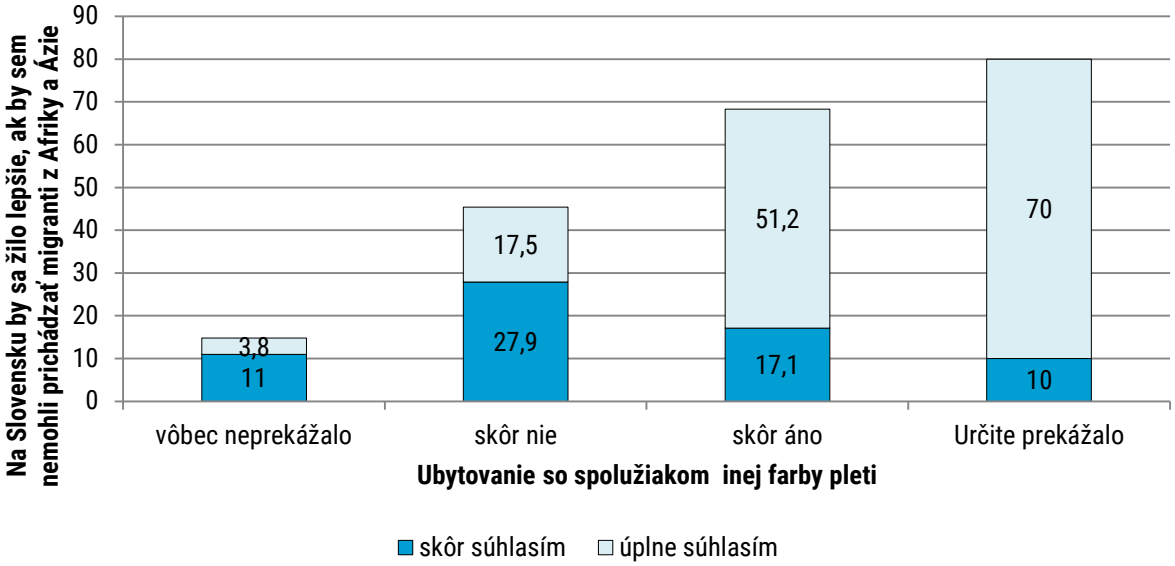
Tabuľka č. 2/20 informuje o nepotvrdení súvislosti testovaného názoru so skúsenosťami ponižujúceho správania zo strany učiteľstva a súčasne o jeho štatisticky významných súvislostiach so skúsenosťou ponižujúcich a ubližujúcich správaní od spolužiakov/spolužiačok (Graf č. 2/15). Niektoré zistené súvislosti (so skúsenosťou diskusie a so skúsenosťou podieľať sa na rozhodnutiach) majú nejasný vzor alebo sú slabé – napr. žiactvo bez skúsenosti s možnosťou podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré zlepšujú fungovanie školy, súhlasí s týmto názorom (27 % a 26,7 %) v mierne vyššej miere ako žiactvo, ktoré túto skúsenosť „skôr má“ alebo „určite má“ (19,2 % a 20,1 %).

Graf č. 2/15 *Podpora názoru na obmedzenie migrácie z Afriky a Ázie podľa častosti skúsenosti fyzického napadnutia*

Najsilnejšie súvislosti názoru na prospešnosť obmedzenia migrácie zo svetadielov s obyvateľstvom prevažne inej farby pleti a sčasti aj iného náboženského vyznania boli zistené s názormi žiactva na hypotetickú situáciu spoločného ubytovania na školskom výlete so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti, rómskeho pôvodu a vyznávajúcimi islam. Tieto súvislosti naznačujú, že u takto odpovedajúceho žiactva gymnázií (Graf č. 2/16) by mohlo ísť o formujúci sa svetonázor, ktorý „principiálne" vylučuje ľudí inej farby pleti zo spoločenstva solidarity.[31] Pozitívnym faktom však je, že absolútny počet takto uvažujúceho žiactva je nízky – v súbore gymnázií je len 60 takých, ktorí súčasne „skôr súhlasia" alebo „úplne súhlasia" s oboma názormi (3 % súboru).

Graf č. 2/15 *Podpora názoru na obmedzenie migrácie z Afriky a Ázie u žiactva s nerovnakou akceptáciou spoločného ubytovania so spolužiakom či spolužiačkou inej farby pleti (v %)*

Rod má pomerne významnú súvislosť s podporou tohto názoru – chlapci častejšie ako dievčatá „skôr súhlasia" a „úplne súhlasia" (22,4 % verzus 15,2 %), že by sa na Slovensku žilo lepšie, ak by sa obmedzil príchod migrantov z Afriky a Ázie. S veľkosťou školy a ani so zriaďovateľom školy nebola zistená žiadna súvislosť.

Tvrdenie *ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami* sme pokladali za najsilnejší proxy ukazovateľ náchylnosti či nábehu žiactva podporovať extrémistické postoje. Tabuľka č. 2 /23 predstavuje výsledky testovania jeho súvislostí s viacerými skúsenosťami so školského prostredia a tiež s niektorými názormi žiakov. Vidíme, že z testovaných súvislostí s názormi na správanie učiteľstva, najsilnejší štatisticky významný vzťah bol zistený s názorom na spravodlivosť učiteľov/učiteliek pri riešení konfliktov v triede. Najvyšší podiel „skôr" alebo „úplne" súhlasiacich s tvrdením o práve ľudí zaistiť poriadok aj s použitím násilia je medzi žiakmi a žiačkami, ktorí odpovedali, že v škole nie je učiteľ/učiteľka, ktorí by konflikty v triede riešili spravodlivo (30,4 %) a najnižší medzi tými, ktorí tvrdili, že v škole je viac takých učiteľov a učiteliek (14,2 %). Zážitky nespravodlivosti od tých, ktorí by spravodlivosť mali v mikrosvete školy garantovať, teda prispievajú k súhlasu s týmto tvrdením.

Ešte silnejšiu súvislosť má podpora tohto tvrdenia so skúsenosťami ubližovania od spolužiakov/spolužiačok, najmä s vyhrážaním (Graf č. 2/16), fyzickým napadnutím, kradnutím ich vecí a výsmechom. Ešte silnejšie štatistické súvislosti tvrdenia o práve nastoľovať poriadok aj s použitím násilia sme zistili s ďalšími tvrdeniami, ktoré sme vybrali ako ukazovatele nedemokratického (alebo

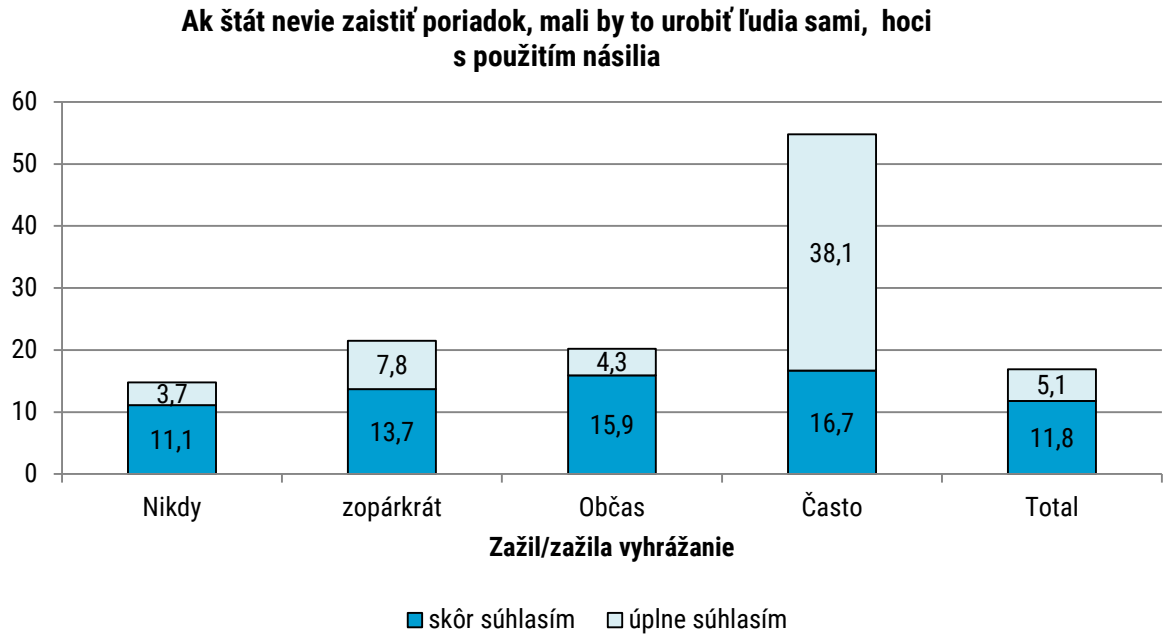
[31] Zdá sa, že súčasťou tohto svetonázoru je aj presvedčenie *muži vedia riadiť firmy lepšie ako ženy*, s ktorým bola tiež zistená štatisticky významná a pomerne silná súvislosť.

nedostatočne demokratického) uvažovania, a tvrdeniami, ktoré postulujú rodovú nerovnosť alebo a priori vylučujú určitú skupinu na základe určitého vonkajšieho atribútu (napr. farba pleti) zo solidárneho spoločenstva.

Tabuľka č. 2/23 Výsledky testovania súvislosti tvrdenia Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia so skúsenosťami žiactva zo školského prostredia a ich názormi		
Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia - korelácie	Koeficient Kontingencie	Sign
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní.	,120	,004
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	,127	,001
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými	,119	,005
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	,193	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,118	,006
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,121	,004
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,138	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	,244	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	,249	,000
Zažil/zažila som kradnutie mojich vecí	,188	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,239	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,312	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie	,353	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie	,272	,000

V podpore tohto tvrdenia *neboli zistené* štatisticky významné rozdiely medzi žiactvom škôl rôznej veľkosti a ani medzi veľkosťou sídla, v ktorom za nachádzajú žiactvom navštevované školy. Medzi žiactvom cirkevných a štátnych gymnázií boli zistené len mierne, no štatisticky významné rozdiely. Žiactvo štátnych škôl v mierne vyššom podiele ako žiactvo cirkevných škôl s týmto názorom „skôr“ alebo „úplne“ súhlasí (18 % a 13,1 %). Žiaci a žiačky štátnych gymnázií, ktorí odpovedali, že sa v škole necítia dobre a bezpečne „nikdy“, vo významne vyššej miere ako priemer „skôr“ alebo „úplne“ súhlasili“ s týmto názorom (34,7 % verzus 18 %). Na cirkevných školách si žiaden žiak či žiačka, ktorí odpovedali, že sa v škole necítia dobre a bezpečne „nikdy“, nevybrali odpoveď súhlasiacu s tvrdením o práve nastoľovať poriadok hoci s použitím násilia.

Graf č.2/16 *Súhlas s tvrdením Ak štát nevie zaistiť poriadok... podľa skúsenosti žiactva s vyhrážaním*

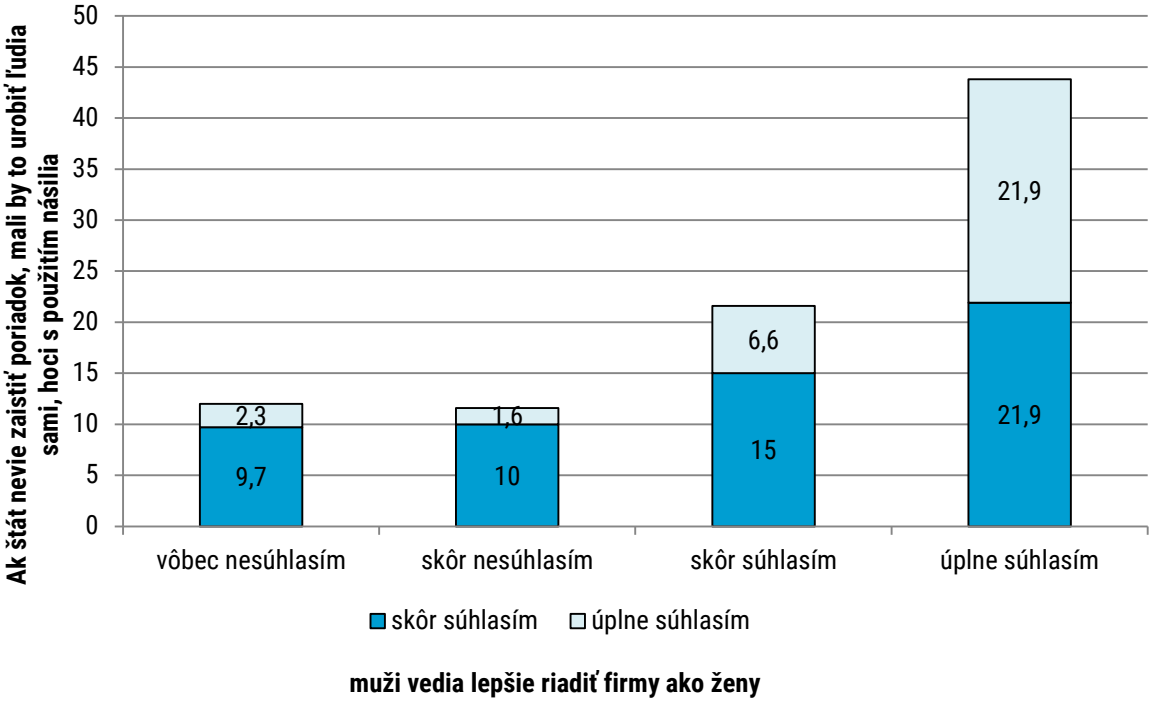

Rodový rozdiel v podpore tohto názoru je štatisticky významný (CC: ,228 ***) Chlapci dvakrát častejšie ako dievčatá „skôr" alebo „úplne" súhlasia s názorom *ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia* (21 % verzus 10,8 %). Chlapci, ale aj dievčatá, ktorí súhlasia s týmto tvrdením, výrazne častejšie ako priemer uvádzajú, že by im „určite prekážalo" ubytovanie so spolužiakom či spolužiačkou rómskeho pôvodu (dievčatá 19 % ku 4,3 % chlapci **32,1** % ku 11,8 %). Chlapci a dievčatá, ktorí s týmto tvrdením „úplne súhlasia", majú významne častejšie ako priemer skúsenosť s častým vyhrážaním a významne menší podiel je medzi nimi takých, ktorí túto skúsenosť vôbec nemajú.

Tabuľka č. 2/23 informuje o pomerne silných súvislostiach medzi názorom na oprávnenosť bežných ľudí použiť násilie pri zaisťovaní (svojej predstavy) o poriadku a ďalšími názormi, ktoré spochybňujú rovnaké práva či schopnosti ľudí. Graf č. 2/17 dobre ilustruje prepojenie týchto názorov. Vidíme, že podiel tých, ktorí „skôr" alebo „úplne" súhlasia s názorom o možnosti použiť násilie, je takmer dvojnásobne vyšší medzi tými, ktorí „úplne" súhlasia s tvrdením, že muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy, ako medzi tými, ktorí s názorom o lepších schopnostiach mužov „skôr" súhlasia, a takmer štvornásobne vyšší oproti podielu tých, ktorí nesúhlasia s tvrdením o lepších riadiacich schopnostiach mužov.

Aj tu je potrebné dodať, že podiel žiactva, ktoré „skôr" alebo „úplne" súhlasí s obidvomi tvrdeniami, a formuje sa u nich čiastočne *demokraticky sporný svetonázor*, mierne presahuje 8 % súboru (absolútne 159 žiakov a žiačok). Na druhej strane podiel žiactva gymnázií, ktoré „skôr" alebo „vôbec" s obidvomi tvrdeniami nesúhlasí, predstavuje až 46 % súboru žiactva gymnázií (absolútne 901 žiakov a žiačok).

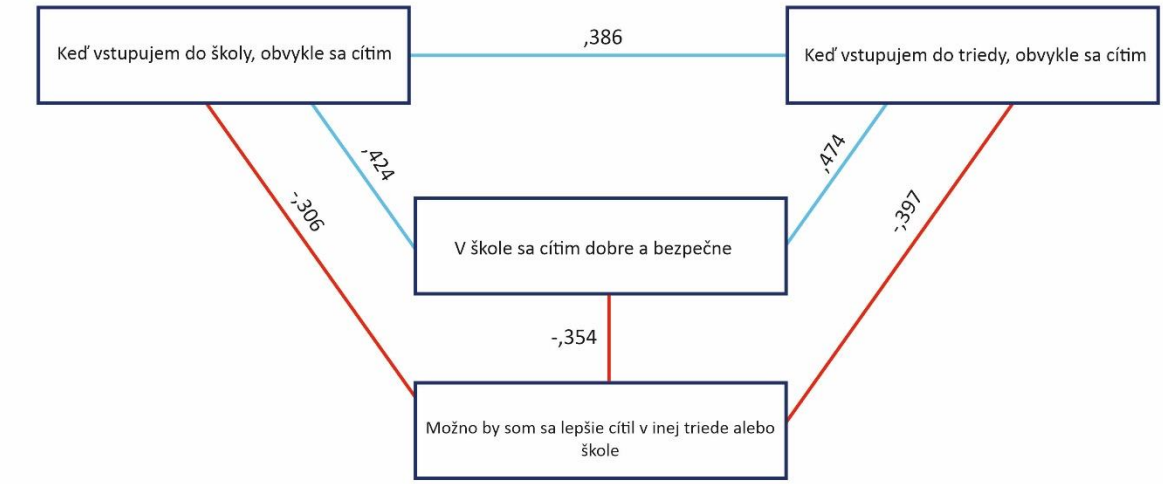
Graf č. 2/17 *Súhlas s tvrdením Ak štát nevie zaistiť poriadok... podľa miery súhlasu s tvrdením Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy*

3 STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY

Tretia kapitola má rovnakú štruktúru ako predchádzajúce. Prináša výsledky preskúmania súvislostí prežívania pohody a bezpečia v škole žiactvom stredných odborných škôl a tiež výsledky preskúmania súvislostí medzi názormi žiačok a žiačok na spoločenské témy s ich skúsenosťami v školskom prostredí. Aj tu sú osou analýzy odpovede na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne* (vyjadrenia častosti tohto pocitu na poradovej škále od 1 = takmer nikdy po 4 = veľmi často) hlavným ukazovateľom prežívania pohody a bezpečia v škole. Tento ukazovateľ (indikátor) sa aj pri analýze odpovedí žiactva SOŠ ukázal ako úzko prepojený (štatisticky významne korelujúci) s niekoľkými čiastkovými (konkrétnejšími) ukazovateľmi pohody a bezpečia. Vzájomné prepojenia týchto ukazovateľov vidíme na obrázku č. 3/1. Čísla nad ich spojnicami vyjadrujú hodnotu Spearman s hladinou významnosti ,000. Zápornú hodnotu, teda negatívnu koreláciu majú spojnice len s indikátorom *možno by som sa lepšie cítil/cítila v inej triede či škole*.

Obrázok č. 3/1 *Vzťahy medzi najsilnejším ukazovateľmi cítenia sa v škole dobre a bezpečne*

Kapitola začína predstavením kontextových súvislostí pohody a bezpečia a informuje o zistených súvislostiach alebo o ich absencii. Kontextové charakteristiky (kraj, sídlo školy, jej veľkosť, zriaďovateľ a rod odpovedajúcich) tu dopĺňame o typ stredných odborných škôl podľa zamerania výučby. Túto kategorizáciu sme vykonali dodatočne, aby sme zohľadnili jednak možný vplyv zamerania štúdia (napr. technického, orientovaného na sociálnu alebo umeleckú oblasť) najmä na utváranie názorov na spoločenské témy a na akceptujúce postoje k v niečom odlišným spolužiakom, a tiež odlišnú rodovú skladbu v školách s rôznym študijným zameraním (Graf č. 3/2 v prvej podkapitole).

Pokračujeme podkapitolou venovanou súvislostiam pohody žiactva a vnímania vyučovacieho procesu a vzťahov s učiteľmi. Po nej nasleduje podkapitola predstavujúca zistenia vzťahov medzi pohodou a bezpečím žiactva a ich vzťahom v triednom kolektíve. Posledná podkapitola predstavuje výsledky preskúmania súvislostí názorov na spravovanie spoločnosti a skúseností žiactva v školskom prostredí. Tam, kde to má relevanciu, pridávame triedenia podľa zriaďovateľa a veľkosti školy.

3.1 KONTEXTOVÉ SÚVISLOSTI POHODY A BEZPEČIA V ŠKOLE

Výsledky testovania vzťahov medzi kontextovými premennými a hlavnými ukazovateľmi prežívania pohody a bezpečia v škole prezentujeme prostredníctvom priemerných hodnôt odpovedí žiactva na tieto otázky (boli použité poradové škály). Tabuľky vygenerované programom SPSS dopĺňame v záhlaví o krajné

hodnoty použitých škál, čo uľahčuje porozumenie zisteniam. Kontextové premenné, ako veľkosť školy, veľkosť sídla, v ktorom sa škola nachádza, kraj, zriaďovateľ školy a tiež rod sú veľmi hrubé kategórie, ktoré pokrývajú mnoho rôznorodých situácií, interakcií a vzťahov, ktoré ovplyvňujú skúsenosti a pocity žiactva a jeho hodnotenie bezpečia a pohody v škole.

3.1.1 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa krajov SR

Tabuľka č. 3/1 Priemerné hodnoty ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa krajov

KRAJ		*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
BA	Mean	1,77	2,51	2,57	3,21
	N	559	559	559	559
	Std. Dev.	,814	,851	,932	,822
BB	Mean	1,68	2,37	2,41	3,34
	N	914	914	914	914
	Std. Dev.	,815	,825	,981	,822
KE	Mean	1,71	2,40	2,45	3,26
	N	801	801	801	801
	Std. Dev.	,826	,800	1,016	,861
NI	Mean	1,80	2,48	2,48	3,18
	N	856	856	856	856
	Std. Dev.	,844	,796	,902	,835
PO	Mean	1,67	2,35	2,29	3,39
	N	1416	1416	1416	1416
	Std. Dev.	,810	,849	,954	,791
TN	Mean	1,78	2,45	2,49	3,22
	N	981	981	981	981
	Std. Dev.	,823	,816	,940	,854
TT	Mean	1,73	2,42	2,42	3,20
	N	775	775	775	775
	Std. Dev.	*,830*	*,842*	*,991*	*,866*
ZA	Mean	1,71	2,45	2,41	3,25
	N	1810	1810	1810	1810
	Std. Dev.	*,823*	*,816*	*,949*	*,833*
Total	Mean	**1,72**	**2,42**	**2,42**	**3,27**
	N	8112	8112	8112	8112
	Std. Dev.	*,823*	*,825*	*,960*	*,835*

Podľa vykonaných testov ANOVA sú rozdiely medzi priemermi odpovedí jednotlivých krajov nízke, ale štatisticky významné (hladina významnosti ,000)[32] pri odpovediach na všetky otázky uvádzané v záhlaví tabuľky. Štandardné odchýlky odpovedí od priemeru sú však v každom kraji pri každej otázke vysoké, čo naznačuje vysokú variabilitu odpovedí v rámci kraja. Znamená to, že odpovede žiactva súvisia väčšmi s ich rôznymi skúsenosťami a prežívaním charakteru vyučovacieho procesu, vzťahov s učiteľmi/učiteľkami

[32] Tento efekt aj pri malých rozdieloch umožňuje veľkosť súboru. Súbor žiactva SOŠ je trikrát väčší ako súbor žiactva gymnázií a takmer jedenapolkrát väčší ako súbor žiactva ZŠ.

a spolužiakmi/spolužiačkami, ako s touto (a tiež s ďalšími) kontextovými premennými. Zhrňme informácie, ktoré ponúka Tabuľka č. 3/1.

Môžeme vidieť, že pri otázke *možno by som sa cítil lepšie v inej triede či škole* sa priemer odpovedí od *„nikdy na to nemyslím"* (=1) najviac odkláňa v Nitrianskom kraji a najmenej v Prešovskom kraji. Sú to však zanedbateľné rozdiely. V priemeroch odpovedí na otázku *pocitov pri vstupe do školy aj do triedy* má najpriaznivejšie (t. j. najmenej vzdialené od kladného hodnotenia) žiactvo Prešovského kraja a najviac vzdialené od kladného hodnotenia žiactvo Bratislavského kraja. Aj priemerné odpovede žiactva Prešovského kraja na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne* sa ukazujú *priaznivejšie ako slovenský priemer*. Najnižšiu priemernú hodnotu, no stále na škále medzi „skôr často" a „veľmi často" majú odpovede žiactva Nitrianskeho kraja.

3.1.2 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa zriaďovateľa

Tak ako triedenie odpovedí žiactva podľa kraja, aj triedenie podľa zriaďovateľa je veľmi hrubým triedením, a preto okrem priemerov odpovedí je nutné všímať si aj údaj o variabilite odpovedí skrytej za priemernými hodnotami, teda veľkosť štandardnej odchýlky. Ako je známe, jej veľkosť nám naznačuje, že variabilita odpovedí v rámci kategórie je vysoká a vplyvu samotnej kategórie nemožno pripísať jednoznačný, a už vôbec nie rozhodujúci vplyv na hodnotu priemeru odpovedí.

Tabuľka č. 3/2 Priemerné hodnoty ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa zriaďovateľa

ID zriaďovateľa		*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
štátna	Mean	1,72	2,43	2,41	3,25
	N	6716	6716	6716	6716
	Std. Dev.	*,822*	*,824*	*,964*	*,842*
súkromná	Mean	1,74	2,36	2,43	3,35
	N	827	827	827	827
	Std. Dev.	*,834*	*,834*	*,928*	*,801*
cirkevná	Mean	1,74	2,39	2,49	3,35
	N	569	569	569	569
	Std. Dev.	*,821*	*,820*	*,961*	*,800*
Total	Mean	1,72	2,42	2,42	3,27
	N	8112	8112	8112	8112
	Std. Dev.	*,823*	*,825*	*,960*	*,835*

Štatisticky významné, aj keď malé rozdiely medzi odpoveďami žiakov škôl rôznych zriaďovateľov boli zistené len pri odpovedi na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne*. Štatisticky významné rozdiely neboli zistené v priemerných hodnoteniach pocitov pri vstupe do školy, do triedy a ani v častosti úvah, že by sa niekto cítil lepšie v inej triede či škole.

3.1.3 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa veľkosti obce/sídla školy

Testy, o ktorých informuje Tabuľka č. 3/3, potvrdili štatisticky významnú, no skôr slabú súvislosť veľkosti sídla školy a priemeru odpovedí žiactva SOŠ na otázku *keď vstupujem do školy, obvykle sa cítim...* . Najvýraznejší rozdiel je medzi priemerom odpovedí žiactva škôl z krajských miest a okresných miest, no nedá sa interpretovať pre vysoký rozptyl odpovedí.

Tabuľka č. 3/3 Priemerné hodnoty ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa veľkostného typu obce					
Typ obce		*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
krajské mesto	Mean	1,73	2,47	2,43	3,24
	N	2959	2959	2959	2959
	Std. Dev.	*,820*	*,831*	*,960*	*,843*
okresné mesto	Mean	1,72	2,39	2,41	3,28
	N	4523	4523	4523	4523
	Std. Dev.	*,826*	*,816*	*,966*	*,828*
mesto	Mean	1,69	2,41	2,47	3,24
	N	494	494	494	494
	Std. Dev.	*,808*	*,851*	*,915*	*,849*
vidiecka obec	Mean	1,86	2,42	2,35	3,38
	N	136	136	136	136
	Std. Dev.	*,862*	*,848*	*,915*	*,835*
Total	Mean	1,72	2,42	2,42	3,27
	N	8112	8112	8112	8112
	Std. Dev.	*,823*	*,825*	*,960*	*,835*

Porovnanie priemerov odpovedí na tvrdenie *možno by som sa cítil lepšie v inej triede či škole* vedie k záveru, že žiactvo SOŠ z vidieckych obcí sa významne *častejšie* zaoberá touto myšlienkou.

3.1.4 Porovnanie cítenia sa dobre a bezpečne žiactva SOŠ podľa veľkosti školy

Veľkosť školy, podobne ako veľkosť sídla školy je hrubý kontextový ukazovateľ, ktorý na prežívanie pohody a bezpečia žiaka pôsobí sprostredkovane. Podľa vykonaných testov ANOVA sa štatisticky významné, ale skôr slabé súvislosti veľkosti školy potvrdili s priemerom odpovedí na tri otázky – *počas vyučovania sa cítim uvoľnene*; *keď vstupujem do školy, obvykle sa cítim*... a *v škole sa cítim dobre a bezpečne*.

Tabuľka č. 3/4 Priemerné hodnoty ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa veľkosti školy					
Veľkosť školy		*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
veľká	Mean	2,43	3,19	2,42	3,25
	N	7351	7351	7351	7351
	Std. Dev.	*,822*	*1,094*	*,960*	*,837*
malá	Mean	2,32	3,46	2,36	3,40
	N	670	670	670	670
	Std. Dev.	*,851*	*1,067*	*,948*	*,793*
Total	Mean	2,42	3,21	2,42	3,27

	N	8021	8021	8021	8021
	Std. Dev.	*,825*	*1,094*	*,959*	*,835*

V Tabuľke č. 3/4 vidíme, že v *priemere* je žiactvo malých škôl v porovnaní so žiactvom veľkých škôl bližšie k *neutrálnemu pocitu pri vstupe do školy* a v priemere sa mierne častejšie ako žiactvo veľkých škôl *cíti v škole dobre a bezpečne*.

3.1.5 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa rodu

Tabuľka č. 3/5 Priemerné hodnoty ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa rodu

Rod		*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
Dievča	Mean	1,83	2,47	2,54	3,18
	N	3771	3771	3771	3771
	Std. Dev,	*,843*	*,809*	*,956*	*,841*
Chlapec	Mean	1,63	2,38	2,32	3,34
	N	4341	4341	4341	4341
	Std. Dev	*,793*	*,837*	*,952*	*,824*
Spolu	Mean	1,72	2,42	2,42	3,27
	N	8112	8112	8112	8112
	Std. Devi	*,823*	*,825*	*,960*	*,835*

Testovanie rozdielov v priemerných odpovediach chlapcov a dievčat potvrdilo štatisticky významné rozdiely v odpovediach na všetky otázky v Tabuľke č. 3/5. Vidíme, že chlapci vo svojich odpovediach v priemere mierne „menej často" myslia na to, že by sa *možno cítili lepšie v inej triede*, ich pocity pri vstupe do školy a vstupe do triedy v priemere vyjadrujú pozitívnejšie pocity ako sú priemerné pocity dievčat a ich celkové hodnotenie pohody a bezpečia v škole je takisto pozitívnejšie ako u dievčat.

3.1.6 Porovnanie pocitov pohody a bezpečia žiactva SOŠ podľa študijného zamerania školy

Dôvody vedúce k ďalšej kategorizácii stredných odborných škôl, ktorá nebola súčasťou monitorovacieho dotazníka, sme už uviedli. V snahe zohľadniť charakter vzdelávacích programov a ich predpokladaný odlišný formačný vplyv na zmýšľanie žiactva najmä o spoločenských témach, ale aj o ďalších otázkach, sme vytvorili najprv v EXCEL databáze novú premennú pre študijné zameranie škôl a podľa slovného názvu školy (a kontroly jej webu) ku všetkým 8112 odpovedajúcim pridávali kód pre vytvorené kategórie zamerania škôl.[33] Sú to pracovné kategórie, ktoré nezodpovedajú oficiálne používaným číselníkom CVTI, no pre účely našej analýzy postačujú.

Testy ANOVA potvrdili štatisticky významné, aj keď väčšinou len slabé, súvislosti medzi školami kategorizovanými podľa zamerania študijných odborov a priemermi odpovedí žiactva týchto škôl na všetky otázky – ukazovatele pohody a bezpečia žiactva v škole, ktoré uvádza Tabuľka č. 3/6. V tabuľke vidíme, že najnižšie priemery odpovedí na otázku *možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede alebo škole,* má

[33] Bol to pomerne náročný proces, lebo názvy časti škôl neindikovali študijné či učebné zameranie a tiež časť škôl ponúkala niekoľko rozdielnych študijných či učebných programov, ktoré patrili do viacerých vytvorených kategórií, no pre účely štatistického spracovania bolo nutné zvoliť len jednu kategóriu. Priznávame, že v niektorých prípadoch sme pre nedostatok informácií mohli dominantný vzdelávací program určiť chybne. V procese kódovania sme nedopatrením vynechali (kategóriu nepriradili) 107 žiakom. To spôsobilo „stratu" xx % súboru. Pri analýzach súvislostí názorov žiactva teda pracujeme so zmenšenou vzorkou 8005 žiakov a žiačok.

žiactvo stavebných a drevárskych študijných programov, teda relatívne najzriedkavejšie rozmýšľajú o inej triede či inom zameraní štúdia ako žiactvo iných odborov. Najvyšší priemer majú odpovede žiactva pedagogických škôl. Žiactvo stavebných a drevárskych odborov aj v priemeroch odpovedí na ďalšie otázky signalizuje väčšiu miery pohody a bezpečia ako žiactvo škôl s inými študijnými programami. Len v priemere odpovedí na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne* prejavilo vyššiu mieru pohody žiactvo umeleckých škôl.

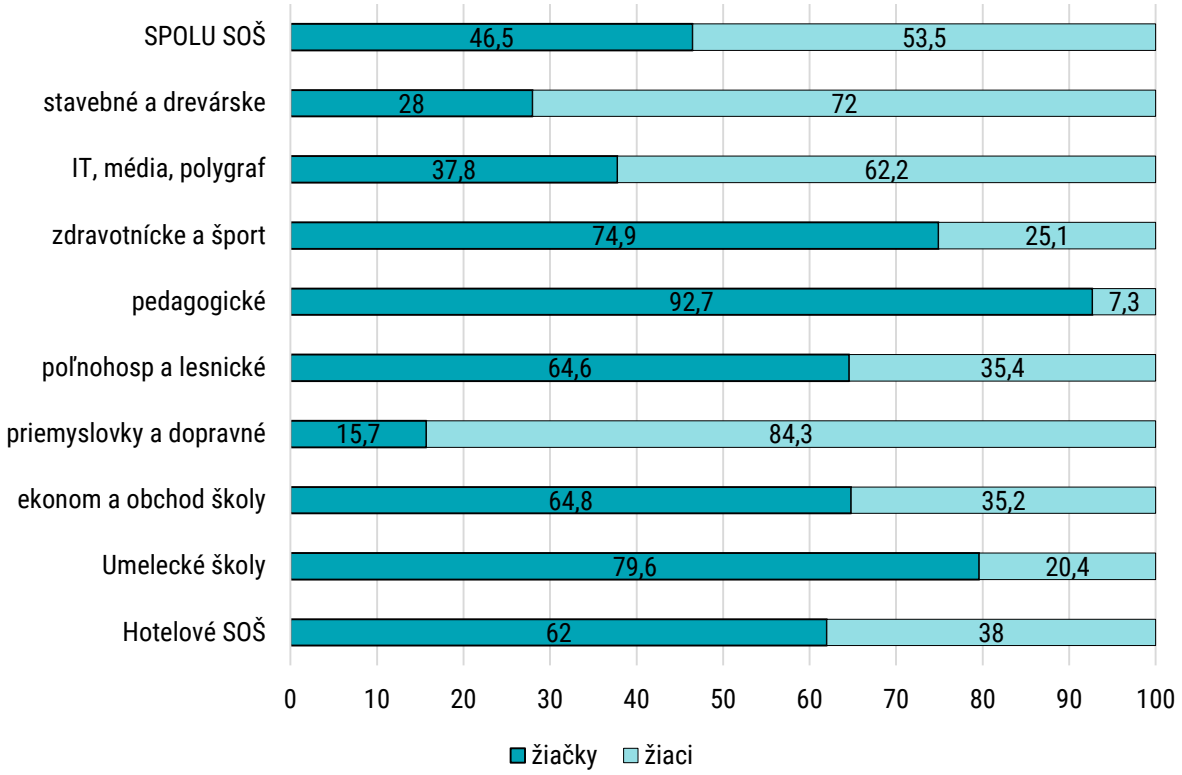
Tabuľka č. 3/6 Priemerné hodnoty ukazovateľov pohody a bezpečia v škole podľa študijného zamerania školy

Typ školy		*Možno by som sa cítil lepšie v inej triede alebo škole* 3 = občas na to myslím 1 = nikdy na to nemyslím	*Keď vstupujem do školy, cítim sa* 1 = skôr príjemne, 4 = skôr nepríjemne	*Keď vstupujem do triedy, cítim sa* 1 = príjemne 5 = nepríjemne	*V škole sa cítim dobre a bezpečne* 1= takmer nikdy 4= veľmi často
hotelové	Mean	1,72	2,37	2,44	3,23
	N	342	342	342	342
	Std. Dev.	*,847*	*,796*	*,910*	*,836*
umelecké	Mean	1,74	2,28	2,36	3,48
	N	196	196	196	196
	Std. Dev.	*,803*	*,905*	*,886*	*,768*
ekonomické a obchodné	Mean	1,81	2,44	2,54	3,17
	N	1984	1984	1984	1984
	Std. Dev.	*,846*	*,836*	*1,008*	*,874*
priemyslovky a dopravné	Mean	1,63	2,43	2,33	3,30
	N	2962	2962	2962	2962
	Std. Dev.	*,798*	*,827*	*,961*	*,837*
poľnohospodárske a lesnícke	Mean	1,83	2,47	2,50	3,15
	N	500	500	500	500
	Std. Dev.	*,844*	*,824*	*,878*	*,847*
pedagogické	Mean	1,89	2,51	2,52	3,27
	N	518	518	518	518
	Std. Dev.	*,832*	*,779*	*,907*	*,789*
zdravotnícke a športové	Mean	1,78	2,47	2,45	3,32
	N	748	748	748	748
	Std. Dev.	*,818*	*,792*	*,929*	*,796*
IT, médiá, polygrafické	Mean	1,73	2,44	2,48	3,17
	N	291	291	291	291
	Std. Dev.	*,800*	*,813*	*,918*	*,825*
stavebné a drevárske	Mean	1,54	2,20	2,22	3,43
	N	464	464	464	464
	Std. Dev.	*,757*	*,795*	*,935*	*,731*
Total	Mean	**1,72**	**2,42**	**2,42**	**3,26**
	N	8005	8005	8005	8005
	Std. Dev.	*,823*	*,823*	*,960*	*,836*

Pri vstupe do triedy bolo najbližšie k ambivalentným pocitom žiactvo ekonomických a obchodných škôl.[34] Žiactvo poľnohospodárskych a lesníckych škôl v priemere najzriedkavejšie zažívalo v škole pohodu a bezpečie, no relatívne nízke priemerné hodnoty mali aj odpovede žiactva ekonomických a obchodných škôl a tiež žiactva IT, médií a polygrafických škôl.

Rozdiely medzi žiactvom škôl s odlišnými študijnými odbormi môžu súvisieť aj s rodovým zložením žiactva. Rozdiely v podieloch dievčat a chlapcov približuje Graf č. 3/2.

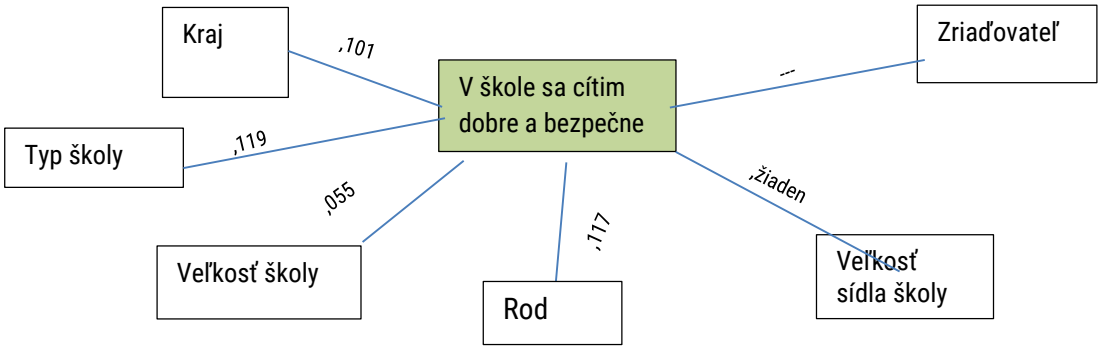
Graf č. 3/2 *Podiel chlapcov a dievčat v SOŠ rôzneho zamerania zapojených do monitorovania (%)*

Ako už bolo viackrát spomenuté, kontextové charakteristiky školského prostredia sú širokými kategóriami zahrnujúcimi veľmi rozmanité konfigurácie skúseností a vzťahov žiactva a žiactva a ich učiteľstva a ďalších pracovníkov škôl. Rozdiely v ich vnútri sú preto často omnoho väčšie ako rozdiely medzi nimi navzájom. Na obrázku č. 3/3 vidíme preto len nízke a/alebo aj absentujúce údaje o sile súvislostí medzi jednotlivými kontextovými charakteristikami a hlavným ukazovateľom pohody a bezpečia v škole.

[34] Tieto rozdiely sú výrazné aj pri porovnaní percentového rozloženia odpovedí. Ak pri vstupe do triedy sa obvykle cíti „skôr príjemne“ a „príjemne“ 52,3 % žiactva SOŠ, v prípade žiactva stavbárskych a drevárskych SOŠ je to až 60,2 %, ale žiactva ekonomických a obchodných škôl len 45,2 %. „Skôr nepríjemne“ a „nepríjemne“ sa cíti len 5,8 % žiactva stavbárskych a drevárskych odborov a až 12,6 % žiactva ekonomických a obchodných škôl. V celom súbore SOŠ je to 9,6 % žiactva.

Obrázok č. 3/3 *Zobrazenie Súvislostí medzi hlavným ukazovateľom pohody a bezpečia v škole a kontextovými ukazovateľmi (údaje na spojniciach: koeficient kontingencie, hladina významnosti,000)*

3.2 SÚVISLOSTI POCITOV POHODY A BEZPEČIA S VYUČOVACÍM PROCESOM A VZŤAHMI S UČITEĽMI

V tejto podkapitole predstavíme zistenia o súvislostiach cítenia sa v škole dobre a bezpečne s odpoveďami žiactva, ktoré sa týkali konkrétnejších aspektov ich školskej skúsenosti – ich prežívania vyučovacieho procesu a vzťahov s učiteľmi/učiteľkami.

3.2.1 Pohoda/nepohoda prameniaca zo vzdelávacieho procesu

Tabuľka č. 3/8 informuje o výsledkoch preskúmania súvislostí psychickej záťaže, ktorú pociťujú žiaci a žiačky počas vyučovacieho procesu, s ich celkovým hodnotením pohody a bezpečia v škole. Celkové hodnotenie pohody a bezpečia sme zisťovali prostredníctvom odpovedí na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne*, prežívanú psychickú záťaž prostredníctvom odpovedí na štyri otázky uvedené v Tabuľke č. 3/7.

Tabuľka č. 3/7 Výsledky testovania súvislostí pociťovanej psychickej záťaže pri vyučovaní a pociťovania pohody a bezpečia v škole

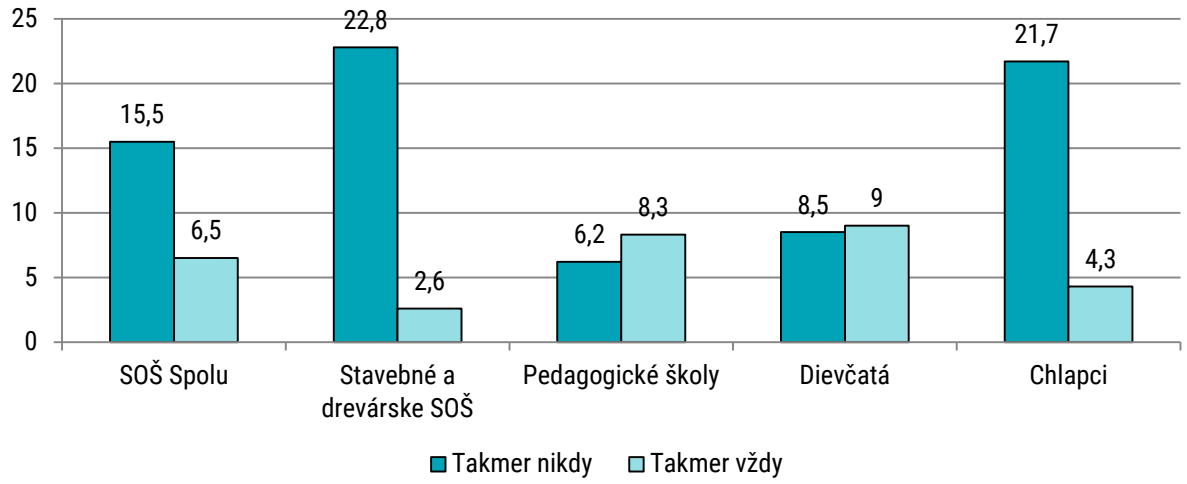
V škole sa cítim dobre a bezpečne - korelácie	Spearman	Approx. Sig.
Na hodinách pociťujem nervozitu, úzkosť alebo stres	-,366	,000
Baví ma, čo sa v škole učíme	,304	,000
Počas vyučovania sa cítim uvoľnene	,441	,000
Obávam sa zlých známok, aj keď som dobre pripravený/pripravená	-,208	,000
Keď stretávam v škole učiteľov/učiteľky, ktorí ma učia	,305	,000

Výsledky korelačných testov uvádzané v Tabuľke č. 3/7 potvrdzujú pomerne silné súvislosti medzi častosťou cítenia sa v škole dobre a bezpečne a pocitmi žiactva, ktoré súvisia s vyučovacím procesom a vyjadrujú ich v odpovediach na všetkých päť otázok/tvrdení. S cítením sa v škole dobre a bezpečne najsilnejšie a pozitívne súvisí *ako často* sa žiak či žiačka SOŠ *cíti počas vyučovania uvoľnene* (,441). Pomerne silný pozitívny efekt na pohodu v škole má podľa predpokladu aj to, či žiačky a žiakov *baví to, čo sa v škole učia* (,304). *Pociťovanie nervozity, úzkosti alebo stresu na hodinách* naopak výrazne a významne negatívne vplýva na cítenie sa v škole dobre a bezpečne (-,366). Štatisticky významný, ale slabší efekt majú obavy zo zlých známok, ktoré žiak či žiačka pociťujú, aj keď sú dobre pripravení.

Tabuľka č. 3/8 Počas vyučovania sa cítim uvoľnene				
SOŠ žiactvo	**Takmer nikdy a málokedy**	**Niekedy**	**Často a takmer vždy**	**Spolu**
SOŠ spolu	**26,0 %**	**33,3 %**	**40,7 %**	**100,0 %**
Umelecké školy	20,9 %	33,2 %	46,2 %	100,0 %
Stavebné a drevárske školy	15,6 %	31,9 %	52,5 %	100,0 %
Poľnohospodárske a lesnícke školy	33,6 %	35,6 %	30,8 %	100,0 %
Pedagogické školy	27,0 %	38,0 %	35,0 %	100,0 %
Dievčatá	30,4 %	35,6 %	33,9 %	100,0 %
Chlapci	22,1 %	31,3 %	44,6 %	100,0 %

Slabšiu, ale štatisticky významnú súvislosť, sme zistili medzi študijným zameraním SOŠ a častosťou cítenia sa uvoľnene (CC ,133 ***) a rodom (CC ,135 ***). Niektoré rozdiely, ktoré vidíme v Tabuľke č. 3/8, sme očakávali. K takým patrí vyššia miera deklarovania pociťovanej uvoľnenosti žiactvom umeleckých škôl ako žiactvom pedagogických škôl alebo vyššia miera uvádzania pociťovanej uvoľnenosti chlapcami ako dievčatami, ktoré môžu súvisieť s odlišným zameraním štúdia a tiež s kultúrnymi vzormi sebaprezentácie.[35] Najvyššiu mieru pociťovanej uvoľnenosti počas vyučovania sme zaznamenali u *žiactva stavbárskych a drevárskych odborných škôl*.

Graf č. 3/4 *Podiely odpovedí „takmer nikdy" a „takmer vždy" na otázku počas vyučovania pociťujem nervozitu, úzkosť alebo stres (v %)*

V pociťovaní nervozity a stresu na hodinách sme nezistili štatisticky významné rozdiely u žiactva škôl rôznych zriaďovateľov ani krajov, v ktorom sa školy nachádzajú. Pomerne silné a štatisticky významné rozdiely sme aj pri tejto otázke zistili podľa zamerania študijného programu školy (CC: 0,200, ***) a podľa rodu (CC: 0,263, ***). Rozdiely v odpovediach podľa zamerania škôl a podľa rodu zobrazuje Graf č. 3/4.

V odpovediach na otázku *baví ma, čo sa v škole učíme* sme zistili štatisticky významné, ale veľmi slabé rozdiely v odpovediach žiactva podľa zriaďovateľa a aj podľa rodu. Žiactvo štátnych škôl vyjadrilo menšiu mieru zaujatia vyučovanou látkou ako žiactvo cirkevných škôl a vo väčšom podiele otvorene priznáva, že

[35] Predpokladáme, že pri výchove chlapcov ešte stále môže prevládať zdôrazňovanie nebojácnosti , statočnosti, sily, čo sa môže prejavovať predovšetkým v hovorení o svojich emóciách. Dotazníkový prieskum nám prináša spoľahlivejšie poznanie o existujúcich kultúrnych vzoroch a normách *hovorenia o prežívaných skutočnostiach* ako o ich reálnom prežívaní (ktorého interpretácia sa, ako vieme, často mení v čase).

ho preberaná látka baví len „málokedy“ alebo „nikdy“ (štátne SOŠ 29,9 % a cirkevné SOŠ 18,2 %). Chlapci uvádzajú, že ich učivo baví len „málokedy“ alebo „nikdy“ mierne častejšie ako dievčatá (chlapci 31,9 % dievčatá 24,3 %).

Štatisticky významné rozdiely sme zistili medzi (často) *prežívanými obavami zo zlých známok napriek dobrej príprave* a typom navštevovanej školy podľa zamerania štúdia (CC: ,169 ***). Nadpriemerne často „takmer vždy“ prežíva obavy zo zlých známok žiactvo zdravotníckych a športových škôl (20,7 %) a poľnohospodárskych a lesníckych škôl (18,8 %), najmenej často žiactvo stavebných a drevárskych škôl (7,5 %), pričom priemer SOŠ je 13,7 %. Medzi žiactvom štátnych, cirkevných a súkromných škôl nie sú v odpovediach na otázku *obávam sa zlých známok, aj keď som dobre pripravený/pripravená* štatisticky významné rozdiely. Preukázané štatisticky významné rozdiely (CC: ,198 ***) v pociťovaní obáv sú medzi chlapcami a dievčatami.

3.2.1 Súvislosti medzi prežívaním pohody a bezpečia a názormi na správanie (vnímanie správania) učiteľstva

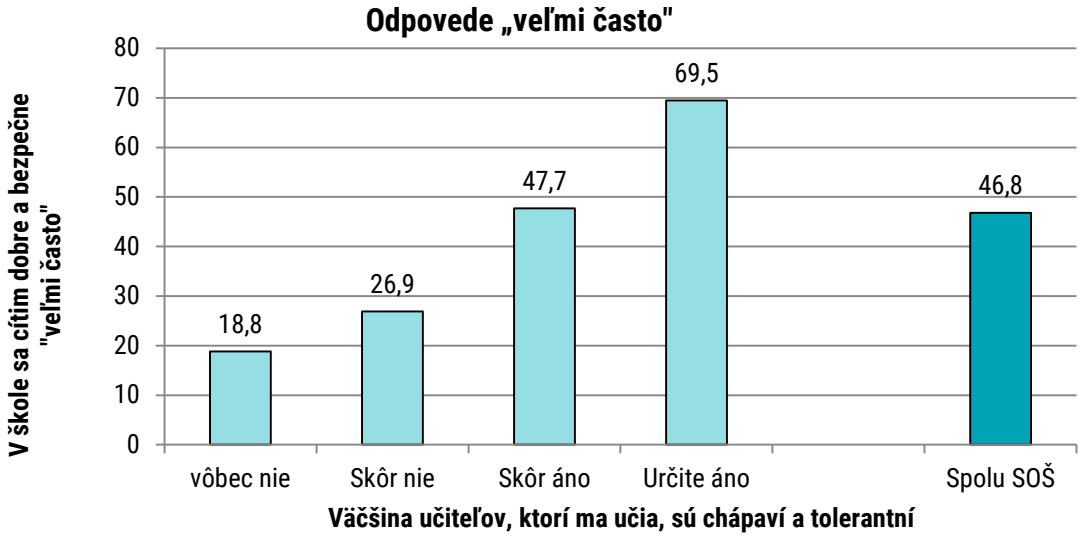
V tejto časti predstavíme výsledky skúmania súvislostí medzi hlavným ukazovateľom pohody a bezpečia v škole a odpoveďami na otázky, v ktorých žiactvo vyjadrovalo svoje skúsenosti a prežívanie vzťahov s učiteľstvom. V Tabuľke č. 3/9 vidíme súhrn výsledkov testovania. Štatistické dáta potvrdzujú, že vnímanie správania učiteľstva má významnú a silnú súvislosť s prežívaním pohody a bezpečia žiactva v škole.

Tabuľka č. 3/9 Výsledky testovania súvislostí medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a skúsenosťami so správaním a vzťahmi s učiteľstvom

V škole sa cítim dobre a bezpečne - korelácie	Test	hodnota	Hladina významnosti
Súvislosti s férovosťou a partnerským prístupom učiteľstva			
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými	Spearman	-,279	,000
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	Spearman	**,357**	,000
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia konflikty v triede riešiť spravodlivo	CC	,327	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	Spearman	,203	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach prispievajúcich k zlepšeniu školy	Spearman	,290	,000
Súvislosti s osobným prístupom k žiakovi či žiačke			
Učitelia/učiteľky pred triedou oceňujú aj moje schopnosti	Spearman	265	,000
Učitelia/učiteľky hodnotia moje výsledky tak, aby bolo jasné, čo môžem urobiť preto, aby som sa zlepšil/zlepšila	Spearman	,275	,000
Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	CC	,207	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	Spearman	-,232	,000

Štatisticky najsilnejšiu súvislosť s prežívaním pohody a bezpečia majú názory žiactva na otázku *väčšina učiteľov, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní* (Spearman ,357). V Grafe č. 3/5 vidíme, že podiel odpovedí „veľmi často“ sa v škole cítim dobre a bezpečne, rastie úmerne príklonu žiactva k súhlasu s tvrdením o chápavosti a tolerancii učiteľov/učiteliek.

Graf č. 3/5 *Súvislosť medzi „veľmi častým" cítením sa v škole dobre a bezpečne a súhlasom s tvrdením Väčšina učiteľov, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní*

Miera súhlasu s týmto tvrdením sa štatisticky významne odlišuje medzi školami s rozdielnym študijným zameraním – nadpriemerne pozitívne o pochopení a tolerancii učiteľov hovorí žiactvo umeleckých škôl („určite áno" 35,7 % oproti priemeru 23,7 %), najväčšie podiely odpovedí „vôbec nie" a „skôr nie" sme zistili u žiactva poľnohospodárskych a lesníckych škôl (36,2 % oproti priemeru 26,8 %). Štatisticky významné rozdiely sme zistili aj medzi školami rôznych zriaďovateľov – žiactvo cirkevných a súkromných škôl sa o tolerancii učiteľov vyjadruje pozitívnejšie ako žiactvo štátnych škôl. Takmer zanedbateľné, ale štatisticky významné rozdiely, sme zistili medzi školami rôznej veľkosti (žiactvo malých škôl sa o chápavosti a tolerancii učiteľov vyjadruje pozitívnejšie). Medzi chlapcami a dievčatami nie sú rozdiely v miere súhlasu s tvrdením, že *väčšina učiteľov, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní.*

Pomerne silnú negatívnu súvislosť medzi pocitom pohody a bezpečia v škole vykazuje miera súhlasu s tvrdením *niektorí učitelia sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma).* Túto negatívnu skúsenosť, ktorá je opakom cenenej chápavosti a tolerancie učiteľstva, má („skôr áno" a „áno") viac ako jedna pätina (22, 8 %) žiactva SOŠ. Slabé, ale štatisticky významné, sú rozdiely v skúsenosti žiactva *SOŠ rôznych študijných zameraní*. Najnižší podiel týchto odpovedí sme zistili u žiactva umeleckých škôl (13,3 %) a najvyšší u žiactva lesníckych a poľnohospodárskych škôl (27,6 %). *Rozdiely medzi školami podľa zriaďovateľa* sú zanedbateľné, ale žiactvo cirkevných a súkromných škôl častejšie odpovedá na túto otázku „vôbec nie" ako štátne školy (43,8 % a 43,4 % verzus 36,4 %). Medzi žiactvom malých a veľkých škôl nie sú rozdiely v odpovediach na túto otázku, ale žiactvo malých škôl častejšie ako žiactvo veľkých škôl odpovedalo „nikdy" (44,5 % verzus 37 %).

Medzi dievčatami a chlapcami nie sú štatisticky významné rozdiely v odpovediach (v ich skúsenostiach) s nepekným správaním učiteľstva. Môžeme teda usúdiť, že takéto správanie učiteľstva nie je rodovo podmienené a chlapci a dievčatá ho zažívajú v rovnakej miere.

Prežívanie pohody a bezpečia v škole, ale aj v iných oblastiach života silno súvisí s pocitom či vedomím, že pravidlá v tomto prostredí sú nastavené spravodlivo a nedochádza k ich nedodržiavaniu, osobitne k ich nedodržiavaniu tými silnejšími. V školskom prostredí je prejavom takejto nespravodlivosti zo strany silnejších, ak učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými. Medzi žiactvom SOŠ je presvedčenie o výskyte tohto druhu nespravodlivosti značne rozšírené, o čom svedčia podiely odpovedí „skôr áno" (29,7 %) a „určite áno" (17,9 %).

Tabuľka č. 3/10 Odpovede na otázku *Učitelia uprednostňujú niektorých žiakov pred inými*					
SOŠ	Vôbec nie	Skôr nie	Skôr áno	Určite áno	Spolu
SOŠ Spolu	14,7 %	37,7 %	29,7 %	17,9 %	100,0 %
Zdravotnícke a športové školy	8,4 %	31,7 %	33,0 %	**26,9 %**	100,0 %
Priemyslové a dopravné školy	16,5 %	39,8 %	28,2 %	15,4 %	100,0 %
Dievčatá	11,7 %	34,7 %	32,6 %	21,0 %	100,0 %
Chlapci	17,3 %	40,3 %	27,2 %	15,2 %	100,0 %

Rozdiely vo vnímaní výskytu tejto nespravodlivosti medzi žiactvom rôznych študijných odborov sú štatisticky významné (CC: 0,145 ***). S tvrdením, že učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými, nadpriemerne často súhlasia žiaci a žiačky zdravotníckych a športových škôl a podpriemerne žiactvo priemyslových a dopravných škôl. Mierne, no štatisticky významné rozdiely (CC: ,119 ***) sú medzi chlapcami a dievčatami. Medzi žiactvom štátnych, cirkevných a súkromných škôl a tiež medzi žiactvom malých a veľkých škôl nie sú rozdiely v náhľade na výskyt uprednostňovania niektorých žiakov/žiačok pred inými.

3.3 SÚDRŽNOSŤ A PRIATEĽSKÉ VZŤAHY V TRIEDNOM KOLEKTÍVE

Monitorovací dotazník obsahoval rozsiahly súbor otázok na mapovanie vzťahov v triednom kolektíve a na prežívanie vlastnej pozície v ňom. žiackom kolektíve. V Tabuľke č. 3/11, ktorá predstavuje výsledky štatistického testovania súvislostí medzi odpoveďami na otázku *v škole sa cítim dobre a bezpečne* a odpoveďami na rad otázok zisťujúcich situáciu žiaka či žiačky v triede, vidíme štatisticky významné súvislosti so všetkými testovanými otázkami/premennými. Premennú *možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede alebo škole* sme pre jej silnú zápornú súvislosť s prežívaním pohody a bezpečia v škole (Spearman -,363) zaradili medzi hlavné indikátory pohody a bezpečia v škole.

Tabuľka č. 3/11 Výsledky testovania súvislostí medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a posudzovaním rôznych stránok vzťahov a spolužitia so spolužiakmi			
V škole sa cítim dobre a bezpečne – korelácie	Test	Hodnota	Aprox. Sign,
ukazovatele súdržnosti triedy			
V našej triede sme dobrá partia a vieme držať spolu	Spearman	**,363**	,000
V triede všetci spolu dobre vychádzame a nikoho neodstrkujeme	CC	,258	,000
Ak má niekto problém, že učiteľ/učiteľka sú voči nemu neféroví, postavíme sa za neho	CC	,204	,000
Medzi mojimi spolužiakmi/spolužiačkami sú nezhody	Spearman	**-,280**	,000
V triede máme takých, ktorým sa väčšina spolužiakov/spolužiačok vyhýba	CC	,148	,000
V našej triede sa každý spolieha sám na seba a neobzerá sa na druhých	Spearman	-,062	,000
V triede mám spolužiakov/spolužiačky, ktorí určujú pravidlá, aj keď sa to mnohým nepáči	CC	,182	,000
ukazovatele *osobného prežívania postavenia* v triede			
Možno by som sa cítil/cítila lepšie v inej triede alebo škole	Spearman	**-,363**	,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	Spearman	**-,237**	,000
Dokážem zabaviť spolužiakov/spolužiačky	Spearman	,177	,000

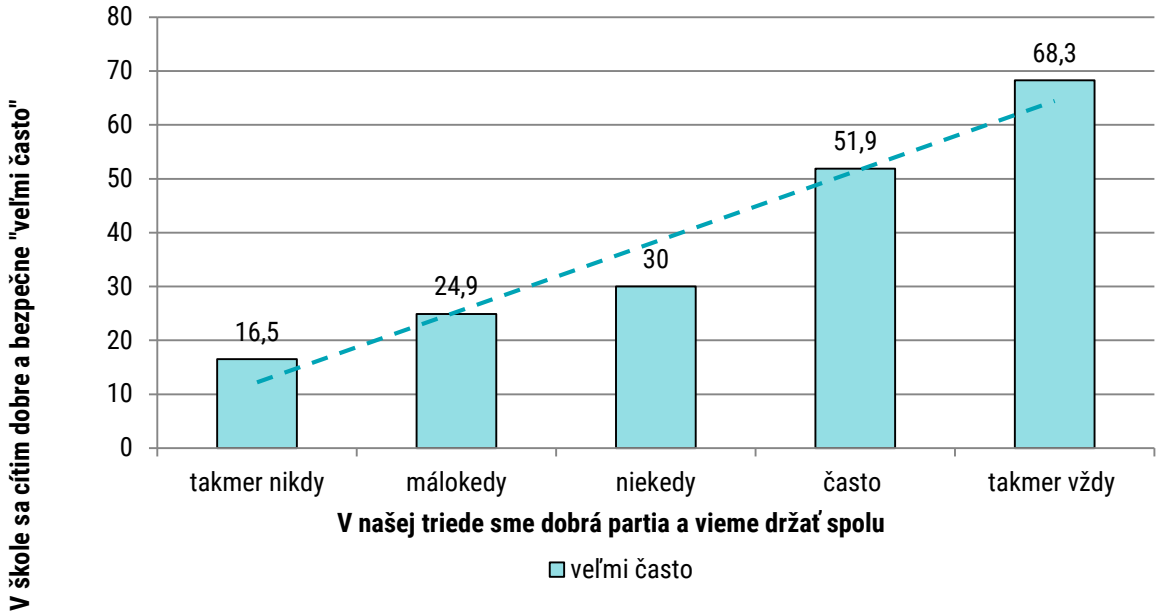
Doteraz sa v navštevovaných triedach či v školách nenašiel nik s podobnými záujmami	Spearman	-,205	,000
Cez prestávky som sám/sama a nevšímam si okolie	Spearman	-,205	,000
Cez prestávky sa rozprávam so spolužiakmi/spolužiačkami	Spearman	**,236**	,000
Zažil/zažila som povzbudzovanie (od spolužiakov/spolužiačok)	Spearman	**,232**	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	Spearman	**-,229**	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	Spearman	-,173	,000

Rovnakú štatistickú významnosť a silu súvislosti s pocitom pohody a bezpečia v škole má aj premenná *v našej triede sme dobrá partia a vieme držať spolu* (Spearman: ,363). V prípade tejto premennej ide o silný pozitívny vzťah s prežívaním pohody a bezpečia v škole. Graf č. 3/6 ilustruje, ako sa podiel žiactva s veľmi častým pociťovaním pohody a bezpečia v škole úmerne zvyšuje s rastom príklonu k tvrdeniu, že v triede sme dobrá partia a vieme držať spolu. Inak povedané, zistená súvislosť silne podporuje predpoklad, že *priateľské a súdržné vzťahy v triede sú dôležitým predpokladom cítenia sa v škole dobre a bezpečne*.

Ako je táto dôležitá skúsenosť členstva v dobrej a súdržnej partii spolužiakov rozšírená či dostupná žiactvu SOŠ? Rozdiely medzi krajmi v dostupnosti tejto skúsenosti sú štatisticky nevýznamné, no medzi žiactvom Bratislavského kraja sme zistili významne nižší podiel tých, čo odpovedali, že v triede sú „takmer vždy" dobrá partia a vedia držať spolu (19,7 % oproti priemeru SOŠ Slovenska 26,2 % a žiactvu SOŠ Prešovského kraja 31,9%).

Skúsenosť s tým, že sú *v triede dobrá partia a vedia držať spolu* „často" alebo „takmer vždy" zažíva 56,9 % žiactva SOŠ, avšak 18 % len „málokedy" lebo „nikdy". Medzi školami rôznych zriaďovateľov a ani medzi školami rôznej veľkosti sme nezistili žiadne rozdiely v častosti tejto skúsenosti, ktorá významne pozitívne vplýva na pociťovanie pohody a bezpečia v škole. Mierne, ale štatisticky významné rozdiely (CC: ,119 ***), sme zistili medzi chlapcami a dievčatami – chlapci významne častejšie ako dievčatá odpovedali, že sú dobrá partia „takmer vždy" (30,3 % ku 20,4 %) a dievčatá dvakrát častejšie ako chlapci odpovedali, že v triede dobrou partiou nie sú „takmer nikdy" (8,5 % ku 4,1 %).

Graf č. 3/6 *Súvislosť medzi „veľmi častým" cítením sa v škole dobre a bezpečne a odpoveďami na otázku V našej triede sme dobrá partia...*

Odpovede žiactva, že v triede majú dobré vzťahy a vedia držať spolu „veľmi často", nie je možné chápať ako jednoznačné potvrdenie inkluzívnej atmosféry v triede. Aj keď medzi odpoveďami na túto otázku

a označovaním tvrdenia *v našej triede všetci spolu vychádzame a nikoho neodstrkujeme* za charakteristickú črtu navštevovanej triedy je štatisticky významný silný pozitívny vzťah (koeficient kontingencie ,407), až 25 % tých, čo o súdržnosti hovorili ako o „veľmi častej", neoznačilo tvrdenie o neodstrkovaní za charakteristické pre svoju triedu. Ak odhliadneme od možnej nepozornosti pri vypĺňaní dotazníka, výraz „dobrá partia" môže by pochopený aj ako označenie pre užšie zoskupenie spolužiakov/spolužiačok v triede.

Nejasnosti vyvoláva aj zistenie slabej negatívnej súvislosti (Spearman -,161) medzi súhlasmi s tvrdením *v našej triede sme všetci dobrá partia a vieme držať spolu* a súhlasmi s tvrdením *v našej triede sa každý spolieha sám na seba a neobzerá sa na druhých*. Časť žiactva nevnímala tieto dve tvrdenia ako protikladné – až 31,6 % tých, ktorí uviedli, že spoliehanie sa na seba a neobzeranie na druhých je „veľmi časté", súčasne uvádzali, že „veľmi časté" je aj to, že sú v triede dobrá partia a vedia držať spolu.

Začlenenie, prijatie žiaka/žiačky do triedneho kolektívu dobre indikujú odpovede na otázky o ich situácii počas prestávok *cez prestávky som sám/sama a nevšímam si okolie* a *cez prestávky sa rozprávam so spolužiakmi/spolužiačkami* a tiež otázky o zážitkoch výsmechu a povzbudzovania od spolužiakov/spolužiačok. Odpovede na tieto otázky štatisticky významne súvisia s celkovým pocitom pohody a bezpečia žiactva.

Tabuľka č. 3/12 Spolužiaci sa mi vysmievajú alebo majú poznámky ako vyzerám, aké mám známky či ako rozprávam

	Takmer nikdy	málokedy	Často	Spolu
Spolu SOŠ	74,6 %	19,4 %	6,0 %	100 %
Cirkevné školy	80,3 %	15,6 %	4,1 %	100 %
Umelecké školy	80,1 %	16,8 %	3,1 %	100 %

Tabuľka č. 3/12 prináša veľmi uspokojivý obraz o vzájomných vzťahoch žiactva SOŠ. Prevaha odpovedí „takmer nikdy" o zažívaní výsmechu a poznámok je zrejmá, rovnako ako relatívne malý podiel tých, ktorí odpovedali, že výsmech a poznámky na svoj vzhľad, učebné výsledky či reč zažívajú „často". Vo veľkej vzorke žiactva SOŠ zapojeného do monitorovania však 6 % znamená 489 žiakov a žiačok. Vo výskyte tejto negatívnej skúsenosti nie sú medzi krajmi štatisticky významné rozdiely, no najmenší podiel odpovedí „takmer nikdy" je v Nitrianskom kraji (71,8%) a najvyšší v Trnavskom kraji (78,2 %). Štatisticky významné rozdiely nie sú ani medzi zriaďovateľmi, aj keď na cirkevných školách je podiel odpovedí „takmer nikdy" vyšší ako priemer (80,3 %). Podľa typu škôl žiactvo v najmenšej miere zažíva výsmech na umeleckých a pedagogických školách. V skúsenostiach žiactva malých a veľkých škôl s výsmechom nie sú rozdiely.

Tabuľka č. 3/13 Častosť zážitkov povzbudzovania od spolužiakov/spolužiačok alebo žiactva z inej triedy

	Nikdy	zopárkrát	občas	často	spolu
SOŠ spolu	10,7 %	26,7 %	34,7 %	27,9 %	100,0 %
Trnavský kraj	15,4 %	24,6 %	36,9 %	24,1 %	100,0 %
Žilinský kraj	7,3 %	25,6 %	35,6 %	31,4 %	100,0 %
Cirkevné školy	6,0 %	28,3 %	32,5 %	32,2 %	100,0 %
Umelecké školy	5,1 %	16,3 %	27 %	51,5 %	100,0 %

Pedagogické školy	3,7 %	23,6 %	30,5 %	42,3 %	100,0 %

Častého *povzbudzovania* je na SOŠ niekoľkonásobne viac ako častého výsmechu, no každý desiaty žiak či žiačka odpovedá, že povzbudzovanie od spolužiakov/spolužiačok nezažili „nikdy“. Túto negatívnu skúsenosť má z krajov najčastejšie žiactvo Trnavského kraja a najmenej často žiactvo Žilinského kraja. Žiactvo cirkevných škôl najmenej často odpovedalo, že „nikdy“ nezažilo povzbudzovanie. Podľa zamerania študijného programu škôl je povzbudzovanie nadpriemerne častým zážitkom na umeleckých a pedagogických školách a mierne podpriemerne dostupným na priemyslových a dopravných školách. Medzi veľkosťou školy a zážitkami povzbudzovania nie je žiadna súvislosť.

Štatisticky významnú negatívnu súvislosť s celkovým prežívaním pohody a bezpečia v škole majú *zážitky vyhrážania, fyzického napadnutia* a ďalších konaní, ktoré ohrozujú bezpečie žiactva. Nepotvrdili sa rozdiely v častosti zážitku vyhrážania ani v skúsenosti fyzického napadnutia podľa kraja. Porovnanie podľa zriaďovateľa ukázalo štatisticky významné, ale slabé rozdiely – žiactvo cirkevných škôl častejšie ako žiactvo štátnych škôl odpovedalo na otázku, či boli terčom vyhrážania „nikdy“ (82,6% verzus 76,4 %). Žiactvo cirkevných škôl častejšie ako priemer odpovedalo na otázku, či boli terčom fyzického napadnutia „nikdy“ (89,8 % verzus 83,2 %.)

Rozdiely medzi žiactvom podľa študijného zamerania SOŠ sú pomerne výrazné. Vyhrážanie „nikdy“ nezažilo až 87,1 % žiactva pedagogických škôl a 85,7 % žiactva umeleckých škôl v porovnaní so 70,3 % žiactva priemyslových a dopravných škôl. „Často“ zažilo vyhrážanie 4,7 % žiactva priemyslových a dopravných škôl v porovnaní s 0,5 % žiactva umeleckých a 0,9 % žiactva zdravotníckych a športových škôl. Podobne výrazné sú rozdiely so *skúsenosťou s fyzickými útokmi, napadnutím*. Túto negatívnu skúsenosť „občas“ a „často“ malo 6,2 % žiactva SOŠ, v najmenšej miere sa s ňou stretlo žiactvo pedagogických a umeleckých škôl (0,8 % a 1 %), naopak v najväčšom rozsahu žiactvo priemyslových a dopravných škôl a stavbárskych a drevárskych škôl (9,6 % a 8,4 %).

3.3.1 Inkluzívnosť a vyhýbanie sa blízkosti „odlišných“ vrstovníkov

Pre preskúmanie možných vzťahov medzi celkovým pocitom pohody a bezpečia v škole a akceptáciou v niečom odlišných spolužiakov, ktorú sme v monitorovacom dotazníku zisťovali prostredníctvom hypotetickej situácie spoločného ubytovania na školskom výlete, sme si vybrali troch „iných“ spolužiakov – spolužiaka/spolužiačku vyznávajúcich islam, spolužiaka/spolužiačku integrovaných pre autizmus a spolužiaka/spolužiačku rómskeho pôvodu. O výsledkoch testovania informuje Tabuľka č. 3/14. Výsledky sú štatisticky významné a naznačujú, že rozdielne pocity bezpečia majú súvislosť, hoci slabú, s prežívaním pohody a bezpečia v škole.

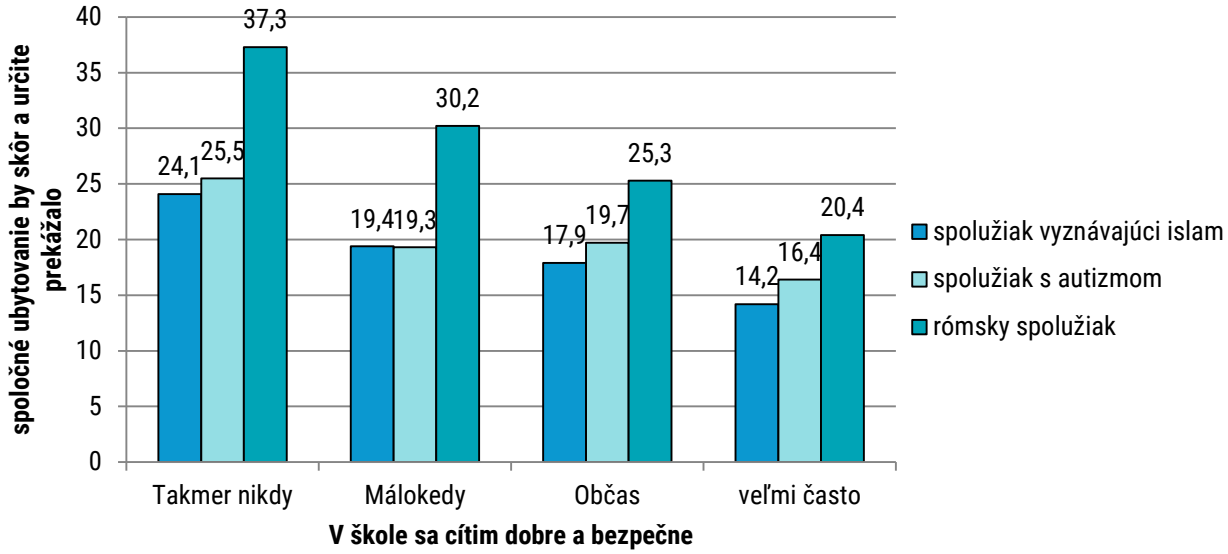
Tabuľka č. 3/14 Výsledky testovania súvislostí medzi prežívaním pohody a bezpečia v škole a akceptáciou „iných“ spolužiakov

V škole sa cítim dobre a bezpečne - korelácie	Koeficient kontingencie	Hladina významnosti
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou - vyznávačmi islamu	,112	000/,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,132	000/,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,152	000/,000

V Grafe č. 3/7 môžeme vidieť, že neakceptovanie vybraných „iných“ spolužiakov lineárne klesá so zvyšujúcou častosťou pociťovania pohody a bezpečia v škole. Inými slovami, čím menej sa žiactvo cíti dobre a bezpečne v škole, tým vo väčšej miere sa stavia odmietavo („skôr“ a „určite“ by im prekážalo) k blízkemu kontaktu so spolužiakmi/spolužiačkami, ktorí sú v niečom odlišní. Aj keď Graf č. 3/7 ukazuje

pokles odmietavého postoja voči všetkým trom typom „iných“ spolužiakov, odmietanie zostáva pomerne vysoké aj u žiactva, ktoré sa cíti v škole dobre a bezpečne.

Graf č. 3/7 *Podiel žiactva, ktorému by „skôr“ alebo „určite“ prekážalo spoločné ubytovanie s „inými“ spolužiakmi počas školského výletu, podľa rôzne častého prežívania pohody a bezpečia v škole*

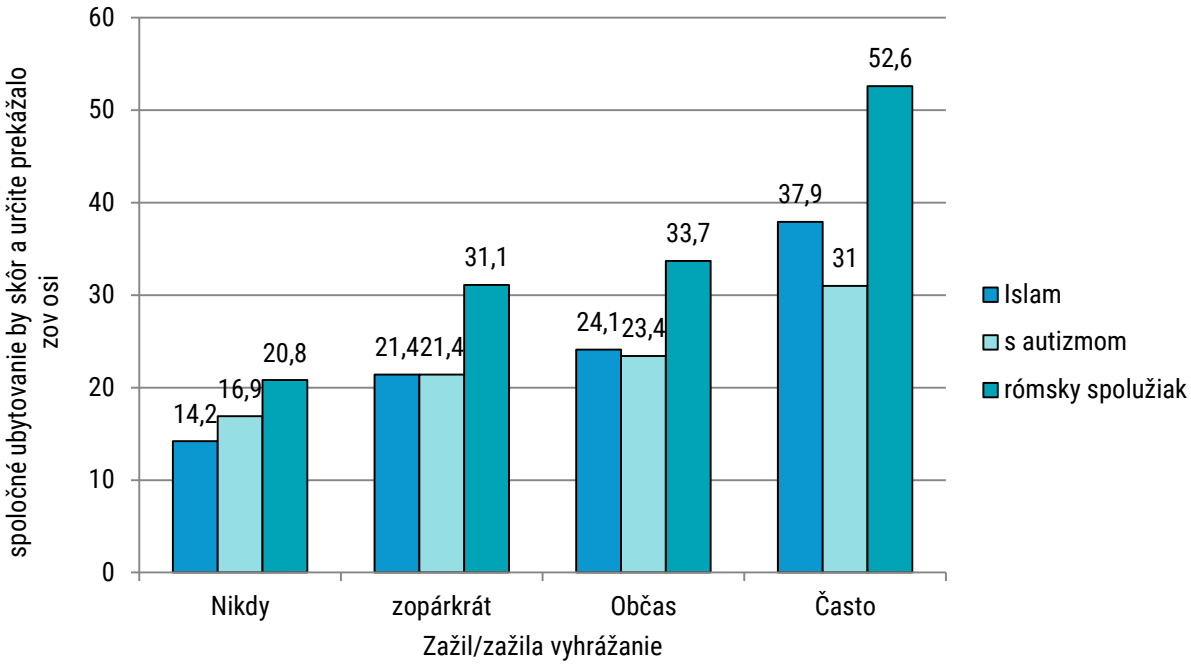
Ešte výraznejšie súvislosti sme zistili medzi akceptáciou vybraných typov „iných“ spolužiakov a skúsenosťami ohrozujúcimi bezpečie žiaka (vyhrážanie a fyzické napadnutie).

Tabuľka č. 3/15 Výsledky testovania súvislostí medzi skúsenosťou (a) vyhrážania a (b) fyzického napadnutia (a skúsenosťou vyhrážania a akceptáciou „iných“ spolužiakov

Skúsenosť fyzického napadnutia - korelácie	Koeficient konzistencie	Approx. Sig./významnosti
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou – vyznávačmi islamu	,222	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	.202	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,238	,000
Skúsenosť vyhrážania - korelácie		
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou – vyznávačmi islamu	,186	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou individuálne integrovanými pre autizmus	,134	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,213	,000

Názorné zobrazenie štatisticky významnej súvislosti medzi nárastom skúsenosti ohrozujúcej osobné bezpečie a nárastom odmietania voči „iným“ spolužiakom podáva Graf č. 3/8, v ktorom vidíme, že nárast odmietavých postojov sa týka všetkých troch typov inakosti. S negatívnymi skúsenosťami najprudšie rastie odmietanie spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu a spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam. Môžeme povedať, že v školách, v ktorých je žiactvo často vystavené skúsenostiam ohrozujúcich ich bezpečie, bude veľmi ťažké budovať klímu inkluzívnosti voči „iným“ spolužiakom.

Graf č. 3/8 *Podiel žiactva, ktorému by „skôr" alebo „určite" prekážalo spoločné ubytovanie s „inými" spolužiakmi počas školského výletu, podľa rôzne častej skúsenosti s vyhrážaním*

3.4 SÚVISLOSTI PREŽÍVANIA POHODY A BEZPEČIA V ŠKOLE A VYBRANÝCH NÁZOROV NA PODMIENKY LEPŠIEHO SPRAVOVANIA SPOLOČNOSTI

Preskúmanie možných vzťahov medzi názormi žiactva na niektoré spoločenské témy a celkovým pocitom pohody a bezpečia v škole či konkrétnejšími skúsenosťami, najmä negatívneho druhu (ponižovanie od spolužiakov a učiteľov, stretávanie sa s nespravodlivosťou, ohrozovanie osobného bezpečia) sme vykonávali s vedomím, že názory žiactva na témy, s ktorými nemajú osobné skúsenosti, môžu, a často majú, vplyvné zdroje mimo školy. Rodinným prostredím počínajúc a sociálnymi sieťami končiac.

Zistené súvislosti medzi odmietavými postojmi k „iným" spolužiakom, aj k takým, s ktorými žiactvo nemá žiadnu osobnú skúsenosť, napr. islam a negatívnymi skúsenosťami v školskom prostredí však naznačujú, že ak aj rôzne názory, ku ktorým sa žiaci vyjadrovali, pochádzajú „zvonka", žiaci, ktorých pohoda a bezpečie v škole sú narušené, ľahšie prijímajú názory, že určité (často neznáme) kategórie osôb by mohli pre nich nejakým spôsobom predstavovať ujmu. Ako ďalej ukážeme, testy potvrdili pomerne silné súvislosti medzi názormi spochybňujúcimi demokratické princípy a podporujúcimi obmedzovanie práv iných osôb. To naznačuje, že časť žiactva SOŠ (a nielen SOŠ) si utvára pomerne ucelený a konzistentný „svetonázor", ktorého súčasťou je nepriznávanie rovnakých práv určitým kategóriám osôb či obmedzovanie ich nároku na ne.

Pre testovanie tejto súvislosti sme vybrali tri tvrdenia z batérie výrokov, súhlas s ktorými sme v monitorovaní zisťovali. Tak ako v predchádzajúcich kapitolách sú to tvrdenia *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie*; *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie* a *ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia*.

Tabuľka č. 3/16 Súvislosti medzi cítením sa dobre a bezpečne v škole a názormi na vybrané spoločenské témy		
V škole sa cítim dobre a bezpečne – korelácie	Koeficient kontingencie	Hladina významnosti
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie	,078	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie	,096	,000
Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia	,142	,000

Tabuľka č. 3/16 informuje o výsledkoch testovania súvislostí medzi hlavným všeobecným indikátorom pohody a bezpečia v škole a názormi na uvedené tri tvrdenia. Vidíme, že pri prvých dvoch tvrdeniach bol zistený zanedbateľný až žiadny vzťah, respektíve žiadne relevantné rozdiely v odpovediach žiactva a len pri tvrdení *ak štát nevie zaistiť poriadok* testy zistili slabšiu súvislosť. Informačne bohatšia je Tabuľka č. 3/17, ktorá zobrazuje výsledky testovania súvislostí prvého tvrdenia v poradí so súborom konkrétnejších skúseností a názorov týkajúcich sa školského prostredia.

Tabuľka č. 3/17 Výsledky testovania súvislostí s		
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie	CC	Sign.
Baví ma, čo sa v škole učíme	,081	,000
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	,125	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	,143	,000
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými	,147	,000
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	,146	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,105	000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,116	,000
Charakteristika triedneho kolektívu *s ohľadom na „výkonovú" rôznorodosť žiactva (o. 2.9)*	,107	,000 **N**
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,061	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	,099	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	,101	,000
V našej triede sa každý spolieha na seba a neobzerá na druhých	,079	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,214	,000
Vysokoškolské vzdelanie je dôležitejšie pre chlapca ako pre dievča	,367	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,279	,000 **N**

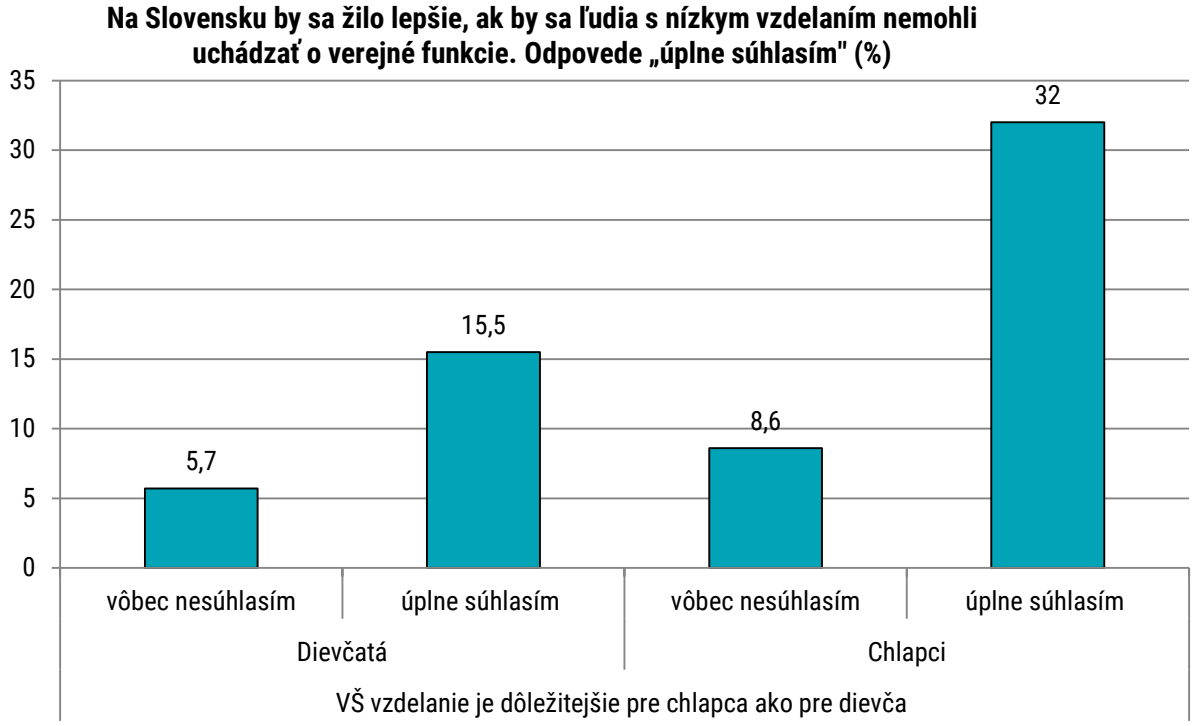
V Tabuľke č. 3/17 informujúcej o výsledkoch testov súvislostí medzi podporou názoru o prospešnosti obmedzenia pasívneho volebného práva pre ľudí s nízkym vzdelaním vidíme, že aj v prípade žiactva SOŠ nebola dostatočne podporená „elitárska" hypotéza, podľa ktorej tento názor budú väčšmi podporovať žiaci a žiačky, ktorých „baví učenie" (s predpokladom, že takto odpovedali žiaci a žiačky s dobrými výsledkami) a tiež tí, ktorí vidia v slabších spolužiakoch brzdu výkonu ostatných (otázka č. 2. 9 dotazníka).[36] Mierne silnejšiu súvislosť ako s negatívnymi zážitkami súvisiacimi so správaním spolužiakov/spolužiačok identifikovali testy medzi podporou tohto názoru s názormi na *spravodlivosť a férovosť či toleranciu učiteľstva*. Žiactvo SOŠ, podľa ktorého učitelia/učiteľky „vôbec" neuprednostňujú niektorých žiakov pred inými, podporuje tento názor v menšej miere ako žiactvo, ktoré potvrdzuje „určite áno", že takéto správanie učiteľstva v škole existuje (19,5 % verzus 31 %). Žiactvo SOŠ, ktoré si myslí, že väčšina učiteľov/učiteliek,

[36] Slabá štatistická súvislosť nemá vzor, ktorý by bolo možné rozumne interpretovať.

ktorí ich učia, „vôbec nie sú“ chápaví a tolerantní, podporuje tento názor vo väčšej miere ako žiaci/žiačky, ktorí sú naopak „určite áno“ presvedčení, že väčšina ich učiteľov a učiteliek chápaví a tolerantní sú (34,4 % verzus 23,3 %). Tieto nie celkom logické súvislosti môžu byť podľa nás efektom určitého druhu protestného správania, ktoré môže byť podnietené negatívnymi skúsenosťami s nedostatočnou férovosťou a tolerantnosťou učiteľstva, a ktoré ústi do trestania (obmedzovanie práv[37] je určite trestom) slabších.

Podľa vykonaných štatistických testov najsilnejšie súvislosti má názor na prospešnosť obmedzovania pasívneho volebného práva ľudí s nízkym vzdelaním a názor na odlišné riadiace schopnosti mužov a žien s názorom na menšiu prospešnosť VŠ vzdelania pre dievčatá[38] a s akceptáciou spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu počas školského výletu. Podiel žiactva „úplne súhlasiaceho“ s týmto názorom je medzi žiactvom SOŠ, ktorému by „vôbec neprekážalo“ spoločné ubytovanie s rómskym spolužiakom/spolužiačkou počas školského výletu, trikrát nižší ako medzi žiactvom SOŠ, ktorému by takéto ubytovanie „určite prekážalo“ (6,1 % verzus 18, 4 %). Súvislosť medzi týmito odpoveďami (názormi a postojmi) však nie je jednoznačná. Keď sa pozrieme na skladbu žiactva „úplne súhlasiaceho“ s prospešnosťou obmedzenia pasívneho volebného práva, vidíme, že viac ako polovici z nich (51 %) by spoločné ubytovanie s týmto spolužiakom/spolužiačkou „vôbec neprekážalo“ alebo „skôr neprekážalo“.

Graf č. 3/9 *Súvislosti medzi podporou názoru o prospešnosti obmedzovania pasívneho volebného práva a podporou názoru o prospešnosti VŠ vzdelania u chlapcov a u dievčat*

Podľa očakávania, umiestnenie SOŠ v kraji nediferencuje názory žiactva na tvrdenie o spoločenskej prospešnosti obmedzovania pasívneho volebného práva ľuďom s nízkym vzdelaním. Žiadne rozdiely sme

[37] Ale aj odmietanie, neakceptovanie neznámych „iných“ spolužiakov.
[38] Vykonané testy ukázali, že táto súvislosť , ktorú ilustruje Graf č. 3/8, je silnejšia u chlapcov ako u dievčat (CC: 412 *** a ,297 ***).

nezistili medzi žiactvom SOŠ rôznych zriaďovateľov či žiactvom SOŠ sídliacich v nerovnakých veľkostných typoch sídiel. V názore na prospešnosť obmedzenia pasívneho volebného práva sú medzi žiactvom rôznych typov škôl štatisticky významné, no slabé rozdiely. Výrazné sú najmä rozdiely v podieloch odpovedí „neviem" – od 31,3 % žiactva hotelových SOŠ po 19,6 % u žiactva IT, médií a polygrafických škôl. Najväčší podiel odmietajúcich tento názor je na pedagogických školách a zdravotníckych a športových školách (56,7 % a 55,3 %), priemerný podiel žiactva odmietajúceho tento názor je 49,5 %. V podpore tohto názoru sme nezistili štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami.

Súvislosti názoru o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky na Slovensko

Testovanie súvislosti tvrdenia *na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie* prinieslo okrem iného zistenia o silnejších súvislostiach niektorých negatívnych osobných skúseností a podpory tohto tvrdenia. Informácie o zisteniach prináša Tabuľka č. 3/18.

Tabuľka č. 3/18 Výsledky testovania súvislostí podpory názoru na obmedzenie migrácie z Afriky a Ázie

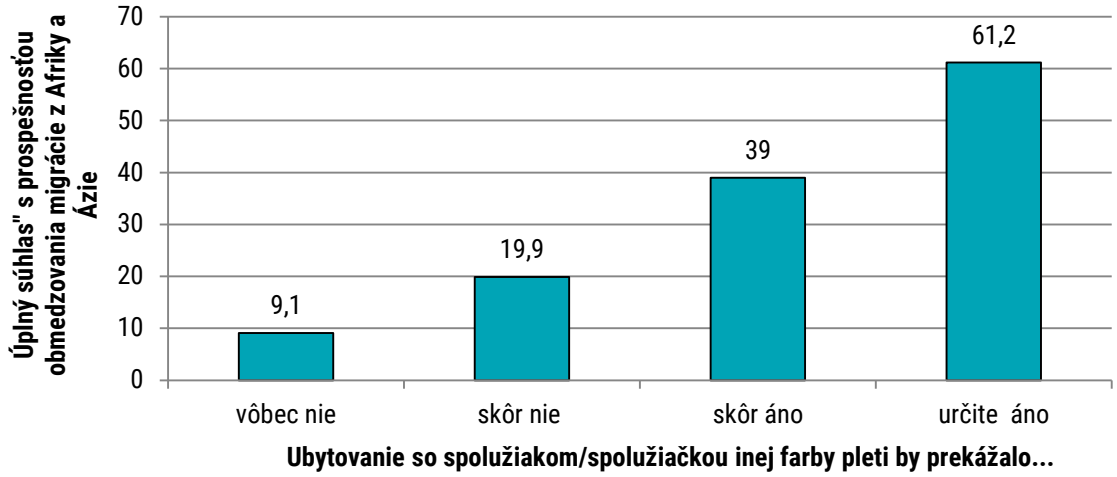
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie – testované premenné	Koeficient Kontingencie	Approx. Sig
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní	,151	,000
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov pred inými	,149	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne, kričia na mňa a vysmievajú sa mi	,135	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,140	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,143	,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,088	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	,141	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	,172	,000
Zažil/zažila som kradnutie mojich vecí	,123	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti	,363	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam	,396	,000
Spoločné ubytovanie počas výletu so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,368	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,372	,000

V Tabuľke č. 3/18 vidíme pomerne silné štatisticky významné súvislosti medzi podporou názoru o prospešnosti obmedzenia migrácie medzi žiactvom a mierou akceptácie spoločného ubytovania počas školského výletu so spolužiakom/spolužiačkou *inej farby pleti*, vyznávajúcimi *islam* alebo *rómskeho pôvodu* (CC: ,363 ***; ,396 *** a ,368 ***). Tieto súvislosti naznačujú prepojenie týchto názorov. Žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti „určite prekážalo", viac ako šesťapolkrát častejšie „úplne súhlasí" s prospešnosťou obmedzenia migrácie ako žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti „vôbec neprekážalo" (61,2 % verzus 9,1 %). Žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie so spolužiakom/spolužiačkou vyznávajúcimi islam „určite prekážalo", viac ako sedemkrát častejšie „úplne súhlasí" s prospešnosťou obmedzenia migrácie ako žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie „vôbec neprekážalo" (56,9 % a 7,9 %).[39]

[39] Súvislosť je vysoká, ale nie je jednoznačná. Až 45 % žiactva SOŠ, ktoré „úplne súhlasí" s prospešnosťou obmedzenia migrácie z týchto krajín na Slovensko, by vôbec neprekážalo alebo skôr neprekážalo spoločné

Podobne žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie s rómskou spolužiačkou či spolužiakom „určite prekážalo“ až šesťkrát častejšie „úplne súhlasí“ s prospešnosťou obmedzenia ako žiactvo, ktorému by spoločné ubytovanie „vôbec neprekážalo“ (48,4 % verzus 8,0 %). Graf č. 3/8 dokumentuje túto súvislosť medzi akceptovaním alebo neakceptovaním blízkosti spolužiaka/spolužiačky s inou farbou pleti a názorom na prospešnosť obmedzenia migrácie ľudí inej farby pleti na Slovensko. Aj keď názor na prospešnosť obmedzenia migrácie môže byť zdôvodňovaný ekonomicky, ochranou pracovných miest, mzdovej úrovne a pod., zistené súvislosti s odmietaním spoločného ubytovania so spolužiakom inej farby pleti naznačujú nežiaduce dôsledky paušalizovania.

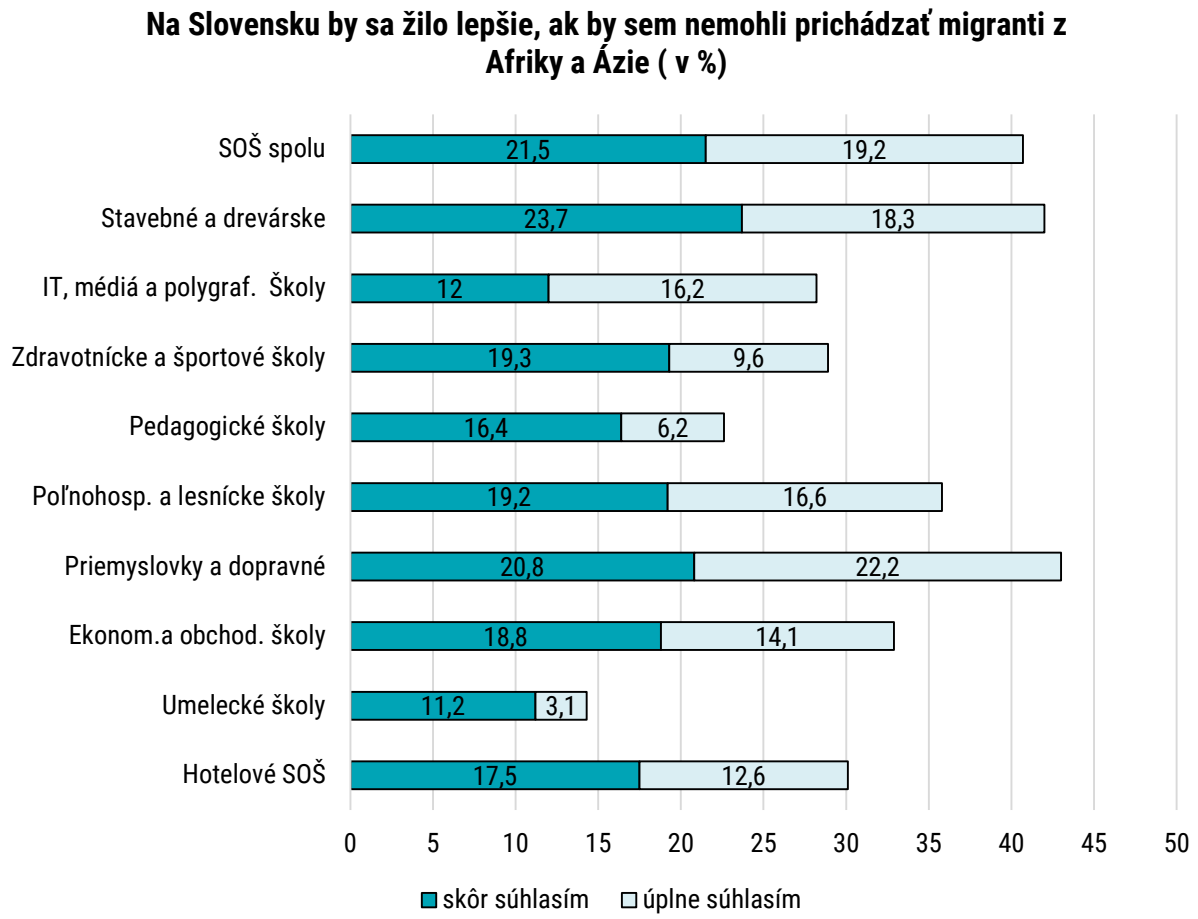
Graf č. 3/9 *Podiel „úplne súhlasiacich“ s tvrdením o prospešnosti obmedzenia migrácie z Ázie a Afriky podľa akceptácie spoločného ubytovania so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti*

Medzi žiactvom SOŠ v jednotlivých krajoch nie sú rozdiely v podpore tvrdenia o prospešnosti obmedzenia príchodu obyvateľov Ázie a Afriky na Slovensko. Žiactvo SOŠ Bratislavského kraja sa od žiactva ostatných krajov mierne líši jeho nižšou podporou (27,5 % verzus 35,4 % priemer). Žiadne rozdiely sme nezistili medzi žiactvom SOŠ rôznych zriaďovateľov ani medzi žiactvom SOŠ z nerovnakých veľkostných typov sídiel.

ubytovanie so spolužiakom či spolužiačkou vyznávajúcich islam. Z týchto zistení preto nemožno vytvárať jednoznačné prepojenie.

Graf č. 3/10 *Podpora názoru na prospešnosť obmedzenia migrácie podľa študijného zamerania žiactva*

Pomerne významné štatistické rozdiely sme zistili v podpore názoru o prospešnosti obmedzovania príchodu ľudí z Ázii a Afriky na Slovensko medzi žiactvom SOŠ rôznych zameraní (,181 ***). Najmenšiu podporu má tento názor medzi žiactvom umeleckých a pedagogických škôl a najvyššiu medzi žiactvom stavebných a drevárskych škôl a medzi žiactvom priemyslových SOŠ (Graf č. 3/10). V podpore tohto názoru sme zistili štatisticky významné rodové rozdiely – chlapci názor o prospešnosti obmedzenia migrácie podporujú „skôr" a „úplne" vo výrazne väčšej miere ako dievčatá (42,5 % verzus 27,1 %). Rodové rozdiely sčasti vysvetľujú pomerne silnú štatistickú súvislosť medzi súhlasmi s tvrdením o lepšej riadiacej schopnosti mužov a tvrdením o prospešnosti obmedzenia migrácie ľudí z Ázie a Afriky. Tu je na mieste uviesť, že až 8,4 % žiactva SOŠ reagovalo na obe tvrdenia odpoveďou „neviem".

Súvislosti názoru Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia

Súhlas s tvrdením *ak štát nevie urobiť poriadok*... pokladáme za dôležitý proxy ukazovateľ ak nie sklonov k radikalizmu (extrémizmu), tak určite sklonov pokladať násilné pokusy o nápravu poriadku iniciované zdola za legitímne[40]. Pre predpokladanú dôležitosť tohto ukazovateľa sme preverovali súvislosti podpory tohto tvrdenia s radom ďalších skúseností, ktoré žiactvo získava v školskom prostredí, osobitne takých, ktoré môžu viesť u časti žiakov k prežívaniu nespravodlivosti alebo poníženia daným stavom vecí, ale tiež súvislosti s ďalšími názormi, ktoré môžu naznačovať určité nepochopenie demokratických princípov a nerešpektovanie ľudských práv. O výsledkoch testovania informuje Tabuľka č. 3/19.

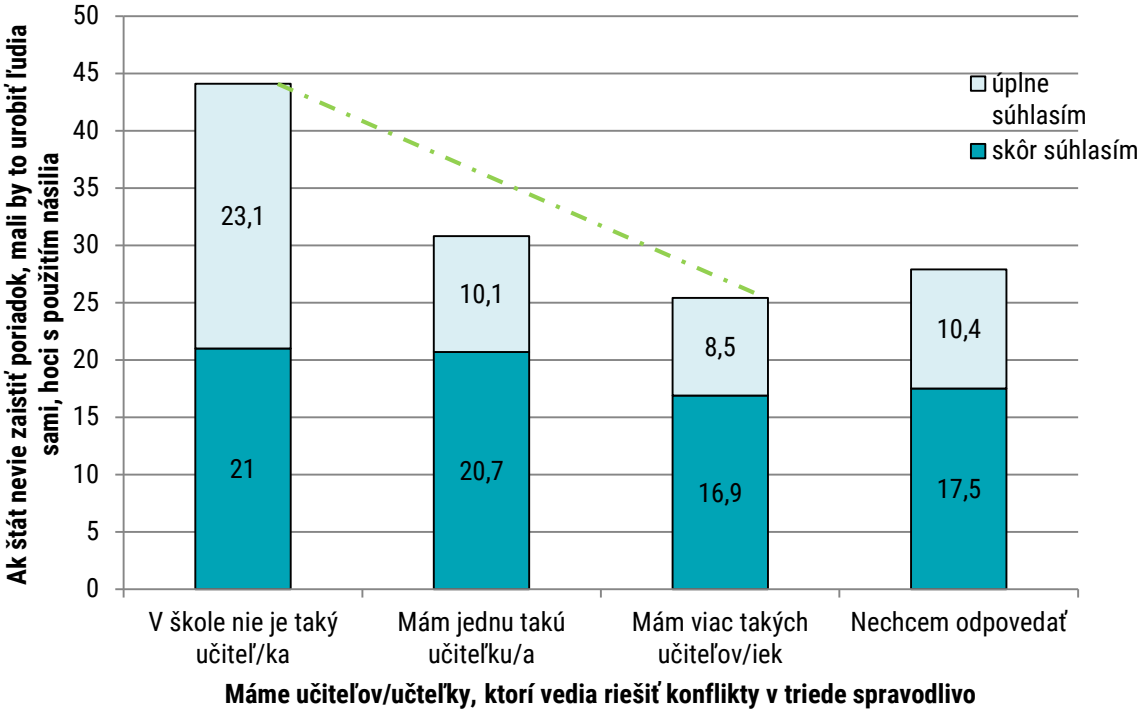
[40] Môžeme ho pokladať aj za ukazovateľ povrchného či málo uvažujúceho čítania Ústavy Slovenskej republiky

Tabuľka č. 3/19 Súvislosti medzi súhlasom s tvrdením *Ak štát nevie zaistiť poriadok...* a vzťahmi a skúsenosťami zo školského prostredia		
Ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia - korelácie	Koeficient Kontingencie	Approx. Sig.
Väčšina učiteľov/učiteliek, ktorí ma učia, sú chápaví a tolerantní.	,166	,000
Niektorí učitelia/učiteľky sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)	,162	,000
Učitelia/učiteľky uprednostňujú niektorých žiakov/žiačky pred inými	,174	,000
Mám učiteľov/učiteľky, ktorým sa môžem zdôveriť aj so svojimi osobnými problémami	,122	,000
Máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo	**,209**	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú na hodinách diskutovať	,166	,000
Učitelia/učiteľky nám umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach...	,169	,000
Spolužiaci/spolužiačky sa mi vysmievajú alebo majú poznámky pre vzhľad, známky, reč	,096	,000
Zažil/zažila som vyhrážanie	,186	,000
Zažil/zažila som fyzické napadnutie	**,213**	,000
Zažil/zažila som kradnutie mojich vecí	,147	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou inej farby pleti	,274	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou rómskeho pôvodu	,285	,000
Na izbe so spolužiakom/spolužiačkou – vyznávajúcimi islam	,272	,000
Muži vedia lepšie riadiť firmy ako ženy	,347	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sem nemohli prichádzať migranti z Afriky a Ázie	,429	,000
Na Slovensku by sa žilo lepšie, ak by sa ľudia s nízkym vzdelaním nemohli uchádzať o verejné funkcie	,342	,000

Zistenia uvádzané v tabuľke č. 3/19 podporujú predpoklad o súvislosti medzi skúsenosťami neférového a ponižujúceho správania učiteľstva voči žiakovi/žiačke a tendenciou súhlasiť s tvrdením o „práve“ zobrať poriadok či spravodlivosť do vlastných rúk aj s použitím násilia. Žiactvo, ktoré na tvrdenie *niektorí učitelia sa ku mne správajú nepekne (kričia na mňa, zosmiešňujú ma)* odpovedalo „určite áno“, takmer trikrát častejšie ako žiactvo, ktoré odpovedalo „nikdy“, súhlasilo s tvrdením *ak štát nevie zaistiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci s použitím násilia* (24,1 % verzus 8,6 %).

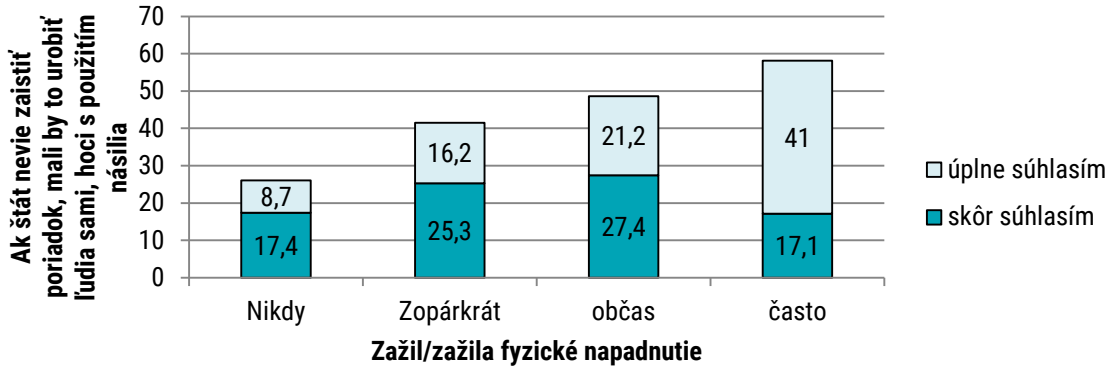
Najsilnejšiu súvislosť s podporou tvrdenia *ak štát nevie zaistiť poriadok...* vykazujú odpovede žiactva SOŠ na dve otázky – *máme učiteľov/učiteľky, ktorí vedia riešiť konflikty v triede spravodlivo* a otázka na skúsenosti žiaka/žiačky s fyzickým napadnutím (ako obeť). Vizuálnu podobu týmto súvislostiam dávajú Graf č. 3/11 a Graf č. 3/12.

Graf č. 3/11 *Podpora tvrdenia Ak štát nevie zaistiť poriadok u žiactva s nerovnakou skúsenosťou so spravodlivosťou učiteľov (v %)*

V Grafe č. 3/11 vidíme, že žiaci a žiačky, ktorí v škole *nenachádzajú učiteľov*, ktorí by garantovali spravodlivosť, podporujú *vo významne vyššej miere* ako žiaci a žiačky, ktorí o spravodlivých učiteľoch/učiteľkách vedia, *názor*, že je možné vziať nápravu poriadku v spoločnosti do vlastných rúk, hoci s použitím násilia. Toto zistenie prináša podporu pôvodnej hypotézy, že ak sa žiak/žiačka v škole stretávajú s nespravodlivosťou (alebo sú o nespravodlivosti tých, ktorí by spravodlivosť v škole mali garantovať, presvedčení), môžu byť väčšmi náchylní preberať názory či ideologické schémy, ktoré obhajujú násilné riešenie spoločenských problémov.

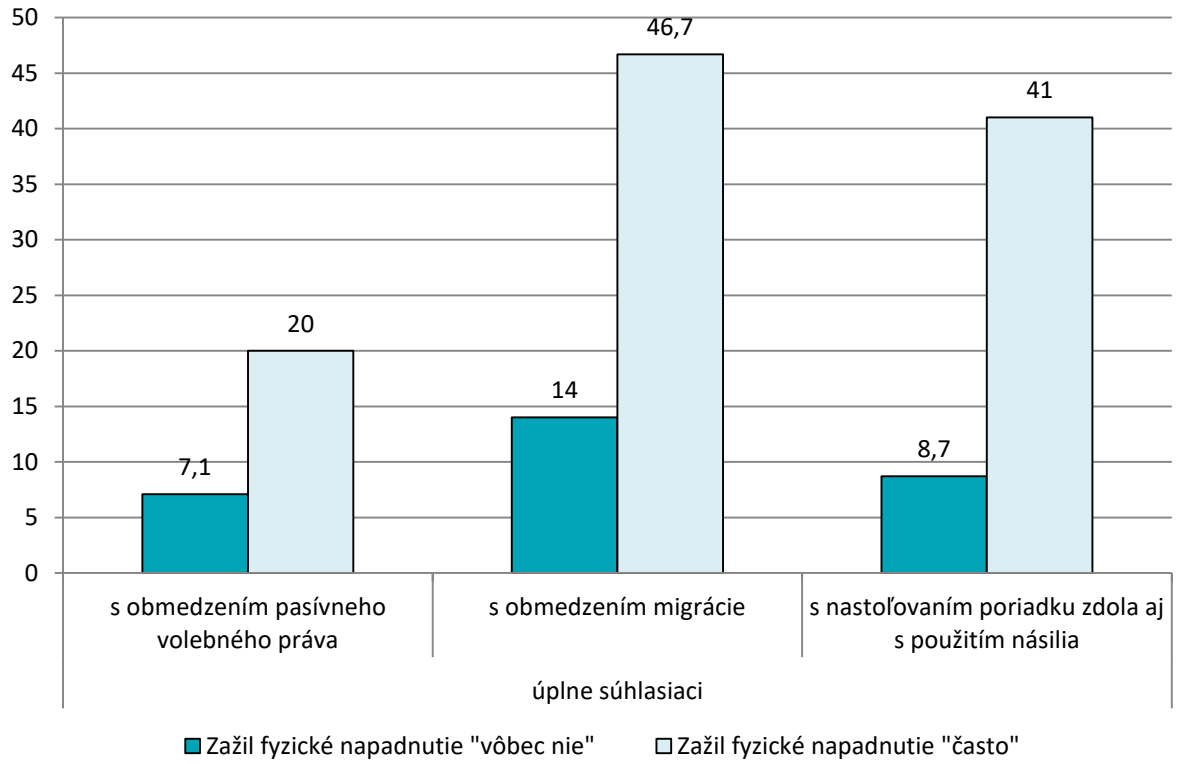
Graf č. 3/12 *Podpora tvrdenia Ak štát nevie zaistiť poriadok podľa skúsenosti s fyzickým napadnutím (%)*

Identický trend vidíme v Grafe č. 3/12. Podpora názoru o oprávnení vziať nápravu poriadku do vlastných rúk, hoci s použitím násilia, rastie v závislosti od toho, ako často sa žiak či žiačka stali cieľom fyzického útoku (napadnutia). U žiactva, ktoré bolo fyzickému napádaniu vystavené „často", presahuje podpora názoru, že občania môžu v prípade zlyhávania štátu nastoľovať poriadok aj s pomocou násilia, dokonca 50 %. Graf č. 3/13 ilustruje súvislosť medzi mierou skúseností s fyzickými útokmi a podporou názorov,

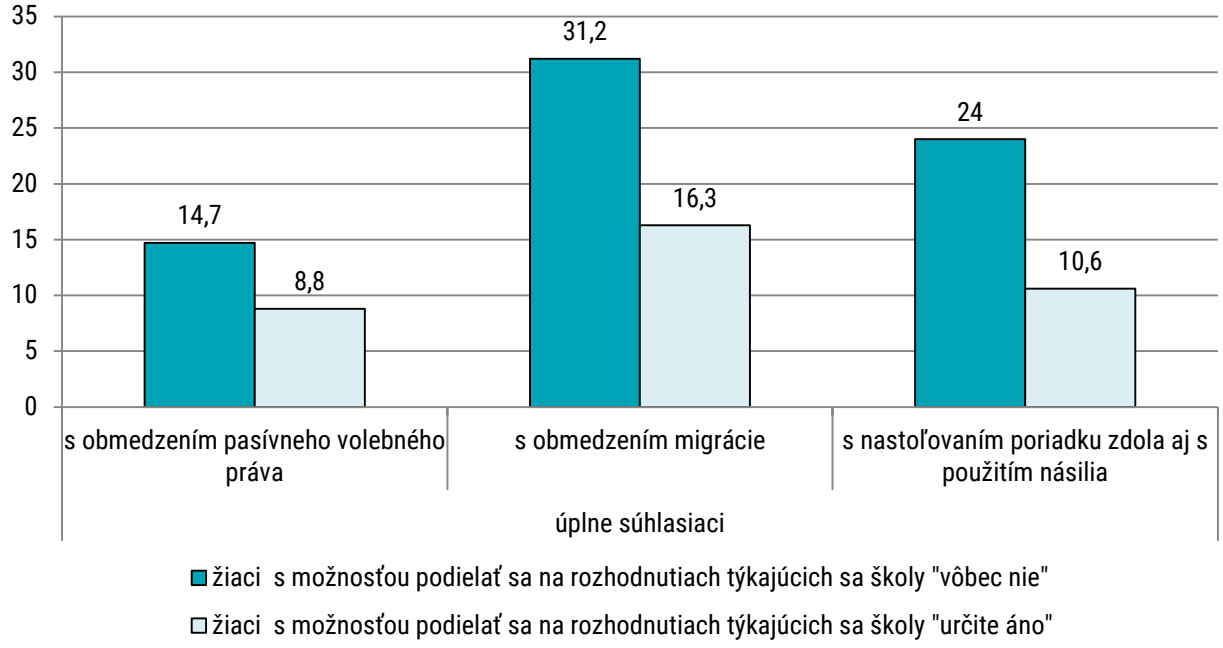
ktorú sme testovali v tejto podkapitole. Vidíme, že časté skúsenosti žiactva SOŠ s fyzickým ubližovaním výrazne zvyšujú podporu názorov, ktorých dôsledky môžu viesť k obmedzovaniu práv iných ľudí.

Graf č. 3/13 *Podpora troch testovaných názorov podľa skúsenosti žiactva s fyzickými útokmi*

Podporu („skôr“ súhlasím a „úplne súhlasím“) tvrdeniu *ak štát nevie urobiť poriadok*... prejavilo spolu 30,5 % žiakov a žiačok SOŠ a sú v nej významné rodové rozdiely (CC: ,200 ***) – s týmto názorom „skôr“ alebo „úplne“ súhlasí 20,7 % dievčat a 36,9 % chlapcov. Podpora tvrdenia sa podľa očakávania aj v súvislosti s odlišnou rodovou skladbou štatisticky významne líši podľa študijného zamerania škôl. Najväčšiu mieru podpory malo tvrdenie u žiactva priemyslových a dopravných SOŠ (36,7 %) a najnižšiu u žiactva pedagogických škôl a u žiactva umeleckých škôl (15,2 %, 18,4 %). Testy neukázali štatisticky významné rozdiely v podpore tohto tvrdenia medzi žiactvom škôl rôznych zriaďovateľov, aj keď žiactvo cirkevných škôl jeho podporu prejavovalo v menšej miere ako žiactvo štátnych škôl (22,5 % verzus 30,0 %). Podpora tvrdenia nemala žiadnu súvislosť s veľkosťou navštevovanej SOŠ a rozdiely sme nezistili medzi žiactvom SOŠ sídliacich v rôznych veľkostných typoch sídiel.

Graf č.3/14 *Podpora testovaných názorov podľa skúsenosti s demokratickou participáciou v škole*

Záverečný Graf č. 3/14 informuje o miernom, ale štatisticky významnom vplyve, ktorý prináša skúsenosť (uvedomovanie si) žiactva, že má „určite áno“ možnosť podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré zlepšujú fungovanie školy, na príklon k názorom, ktoré vo svojich dôsledkoch vedú k obmedzovaniu práv iných ľudí. Žiactvo bez skúsenosti s demokratickou participáciou v škole, významne častejšie „úplne súhlasí“ s týmito názormi ako žiactvo, ktoré túto skúsenosť (alebo povedomie o jej možnosti) „určite má“.